T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERİN YILMAZLIK DÜZEYLERİ İLE AİLE İŞLEVLERİ VE AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ARASINDA Kİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

MUSTAFA YÜCEL YÜKSEL

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI

DOÇ. DR. AYŞE ESRA İŞMEN GAZİOĞLU

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERGENLERİN YILMAZLIK DÜZEYLERİ İLE AİLE İŞLEVLERİ VE AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ARASINDA Kİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

MUSTAFA YÜCEL YÜKSEL

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

AİLE EĞİTİMİ VE DANIŞMANLIĞI PROGRAMI

DOÇ. DR. AYŞE ESRA İŞMEN GAZİOĞLU

TEZ DNIŞMANI

İSTANBUL-2019

3110160265 Öğrenci numaralı Mustafa Yücel YÜKSEL tarafından hazırlanan bu çalışma 16 /10 /2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Yüksek Lisans Programı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi

Doç. Dr. A. Esra İŞMEN GAZİOĞLU (Danışman)
İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Dr.Öğr. Üyesi Tamer ERGİN
İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Doç.Dr Nilgün CANEL
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi

ÖNSÖZ

‘Nefes almaya devam etmeliyim yarın güneş yeniden doğacak akıntının ne getireceğini kim bilebilir ki ?’ Chuck Noland (Cast Away filminden). Hayatımın bir çok yönünde ümitsizliğe sürükllendiğim bir dönemde çözüm odaklı dili ve felsefeyi benimsetip hayata farklı bir pencereden bakarak usta Geppetto’nun Pinokyonun hayatına dokunduğu gibi dokunup hayata daha ümitle bakmama vesile olan ve tez süresince engin bilgi birikimi ve tecrübesiyle yoluma rehber olan sevgili danışmanım Doç. Dr. Ayşe Esra İŞMEN GAZİOĞLU’na en derin saygı ve şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans aşamasında dualarıyla ve bana olan inaçlarıyla desteklerini esirgemeyen ailemdeki her bir üyeye özellikle annem Abide YÜKSEL’e minnettarlığımı sunarım.

Bilimsel hazırlık sürecinde bilgi ve desteği ile alanda ilerlememe katkı sağlayan Dr. Taşkın TANRIKULU Ve Klinik Psk. Şanver YEREBAKAN’a teşekkürü bir borç bilirim. Beni ben yapan değerlere,fikirlere sahip olmamda katkısı olan ilkokuldan üniversiteye tüm öğretmenlerime iyi birer rol model oldukları için teker teker teşekkür ederim.

Ayrıca yardımlarını esirgemeyen yüksek lisans sınıf arkadaşlarım başta olmak üzere tez aşamasında veri toplamama yardımcı olan mesai arkadaşlarıma ve anketleri içtenlikle doldurarak araştırmama katkı sağlayan tüm öğrencilere teşekkür ederim.

Mustafa Yücel YÜKSEL

ÖZET

ERGENLERİN YILMAZLIK DÜZEYLERİ İLE AİLE İŞLEVLERİ VE AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Ergenlerin yılmazlık düzeyleri ile aile işlevleri ve aile iletişim kalıpları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmaya 274'ü (%63,3) kadın ve 159'u (%36,7) erkek olmak üzere toplam 433 lise öğrencisi katılmıştır. İstanbul'un Esenyurt ilçesinde yaşayan öğrenciler 14-17 yaş arasında yer almaktadır. Örneklemin seçiminde sırasıyla uygun örnekleme ve rastgele örnekleme yöntemlerinden faydalanılmış ve araştırma, ilişkisel tarama modeline uygun olarak yürütülmüştür.

Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu, California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği Lise Versiyonu, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Aile İletişim Kalıpları Ölçeği yardımıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde Sosyal Bilimciler için İstatistik Programı (SPSS 24.0) kullanılarak nicel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda ilk olarak öğrencilerin; orta düzeyde olumlu aile içi iletişim kalıplarına, sağlıksız olarak nitelendirilen aile işlevlerine ancak yüksek düzeyde yılmazlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Son bir yıl içinde önemli bir yaşam olayı geçirme durumu uyma yönlü iletişimi anlamlı olarak farklılaştırmıştır. Anne eğitim durumu ve önemli bir yaşam olayı geçirme durumu aile işlevleri üzerinde anlamlı farklılığa neden olmuştur. Yılmazlık ise evde bakıma muhtaç hasta olup olmamasına göre anlamlı olarak farklılaşmıştır.

Aile iletişim kalıpları ve aile işlevleri ile yılmazlık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Uyma yönlü iletişim ile aile işlevleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Diyalog yönlü iletişim ile aile işlevleri arasında ise negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Uyma yönlü iletişim ile yılmazlık arasında anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur. Diyalog yönlü iletişim ile yılmazlık arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile işlevleri ile yılmazlık arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, uyma ve diyalog yönlü aile iletişim kalıpları ve aile işlevlerinin yılmazlık üzerindeki birlikte etkisi anlamlı olarak bulunmuştur. Aile işlevlerinin ve Diyalog yönelimli iletişimin yılmazlığı yordadığını ancak uyum yönelimli iletişim yordamadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik,Yılmazlık, Aile İşlevselliği, Aile İletişim Kalıpları, Uyum, Diyalog

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP AMONG ADOLESCENTS RESILIENCE LEVEL, FAMILY FUNCTION AND FAMILY COMMUNICATION PATTERNS

A total of 433 high school students, 274 (63.3%) female and 159 (36.7%) male, participated in this study, which was conducted to investigate the relationship among resilience levels of adolescents and family functions, family communication patterns. Students living in Esenyurt district of Istanbul were between the ages of 14-17. In the selection of the sample, appropriate sampling and random sampling methods were used respectively and the research was conducted in accordance with the relational screening model.

The data of the study were collected with the help of the Personal Information Form, the California Resilience Rating Scale High School Version, Family Assessment Scale and Family Communication Patterns Scale. In the analysis of data, quantitative analysis method was used by using Statistical Program for Social Scientists (SPSS 24.0).

As a result of the research, firstly; it has been determined that they have a moderate level of positive family communication patterns, unhealthy family functions, and a high level of resilience. Observation of an important life event in the past year significantly differentiated directional communication. Maternal education and a significant incidence of life events resulted in significant differences in family functioning. Resilience was significantly different according to whether there was a patient need for home care or not.

In addition, the coexisting effect of family communication patterns and family functions on resilience was found to be significant. It was found that family functioning and dialogue-oriented communication effects resillience. But effects of compliance-oriented communication was not significant. A moderate positive and significant relationship was found between family communication patterns and family functioning and resilience. There was a low positive and significant relationship between compliance-oriented communication and family functions. A negative and significant relationship was found between the dialogue-based communication and the family functions. A low negative but not significant relationship was found between compliance-oriented communication and resilience. A positive and significant relationship was found between dialogue-oriented communication and resilience. Furthermore, a moderate and significant relationship was found between family functioning and resilience.

Keywords: Adolescent, Family Functioning, Family Communication Patterns, Conversation, Conformity.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... İİİ
ÖZET ..... İV
ERGENLERİN YILMAZLIK DÜZEYLERİ İLE AİLE İŞLEVLERİ VE AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ ..... İV
ABSTRACT V
THE RELATIONSHIP AMONG ADOLESCENTS RESILENCE LEVEL, FAMILY FUNCTION AND FAMILY COMMUNICATION PATTERNS V
İÇİNDEKİLER ..... Vİ
TABLOLAR LİSTESİ ..... Vİİİ
ŞEKİL LİSTESİ ..... İX
ŞEKİL 1: AİLE İÇİ İLETİŞİM KALIPLARI İLE İLGİLİ OLARAK AİLE TİPLERİ . İX
BÖLÜM I: GİRİŞ 1
1.1. PROBLEM DURUMU 1
1.2. PROBLEM CÜMLESI VE ALT PROBLEMLER 9
1.3. ÖNEM 10
1.6. TANIMLAR 11
BÖLÜM II: ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 12
2.1. ERGENLİK DÖNEMİ 12
2.1.1. ERGENLİKLE İLGİLİ KURAMSAL YAKLAŞIMLAR 14
2.2. POZİTİF PSİKOLOJİ 15
2.3. YILMAZLIK 16
2.3.1. İÇSEL FAKTÖRLER: 18
2.3.2. PSİKOLOJİK FAKTÖRLER: 19
2.3.3. YILMAZ BİREYİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ: 20
2.3.4. DIŞSAL FAKTÖRLER: 20
2.3.5. AİLE DIŞINDAKİ ORTAM: 21
2.3.6. RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER 21
2.3.6.1.RİSK FAKTÖRLERİ: 21
2.3.6.2. KORUYUCU FAKTÖRLER: 22
2.3.6.3. AİLEDE RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER 23
2.3.6.4. TOPLUMDAKİ RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER 25
2.3.6.5. OKULDAKİ RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER 26
2.3.7. YILMAZ BİREYİN ÖZELLİKLERİ 27
2.4. YILMAZLIKLA İLGİLİ MODEL VE YAKLAŞIMLAR 30
2.4.1. KOBASA'NIN ARABULUCULUK MODELİ 30
2.4.2. BENARD MODELİ 30
2.4.3. HENDERSON VE MİLSTEİN'IN YILMAZLIK ÇEMBERİ MODELİ 31
2.4.4. MASTEN'İN RİSK VE YILMAZLIK MODELİ 31
2.4.5. RİCHARDSON YILMAZLIK MODELİ 31
2.4.6. DEĞİŞKEN MERKEZLİ YAKLAŞIMLAR 33
2.5. ERGENLERDE YILMAZLIK ÖZELLİĞİ İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR 33
2.6. AİLE İŞLEVSELLİĞİ(SAĞLIKLI AİLE): 39
2.6.1. AİLE SİSTEMLERİ TEORİSİ VE SİBERNETİK 39
2.6.2. AİLE İŞLEVLERİ 41
2.6.3. AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ 46
2.6.4. İŞLEVSEL (SAĞLIKLI)- İŞLEVSEL OLMAYAN (SAĞLIKSIZ) AİLE 46
2.6.5. KİŞİLİK GELİŞİMİNDE AİLENİN ETKİSİ. 48
2.7. AİLE İŞLEVSELLİĞİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 48
2.8. İLETİŞİM VE AİLE 53
2.9. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI 56

2.9.1. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI....56
2.10. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR....61
BÖLÜM III: YÖNTEM....68
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ....68
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM....68
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI....69
3.3.1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU....69
3.3.2. CALİFORNİA YILMAZLIK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ LİSE VERSİYONU (CYDÖ)....69
3.3.3. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ)....70
3.3.4. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ÖLÇEĞİ (AİKÖ)....71
3.4. VERİLERİN ANALİZİ....72
BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER....87
5.1. YILMAZLIK, AİLE İLETİŞİM KALIPLARI VE AİLE İŞLEVSELLİĞİ İLE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ANALİZLERE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞMA VE YORUMLARI....87
5.1.1. AİLENİN GELİR DURUMUNA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM....87
5.1.2. AİLEDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISINA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM....88
5.1.3. AİLEDE BAKIMA MUHTAÇ BİRİ OLUP OLMAMASINA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM....89
5.1.4. SON BİR YIL İÇİNDE BAŞ ETMEK ZORUNDA KALINAN YAŞAM OLAYININ OLMASINA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM....89
5.1.5. AİLENİN GELİR DURUMUNA GÖRE ALGILANAN AİLE İŞLEVSELLİĞİ FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM....90
5.1.6. SON BİR YIL İÇİNDE BAŞ ETMEK ZORUNDA KALINAN YAŞAM OLAYININ OLMASINA GÖRE ALGILANAN AİLE İŞLEVSELLİĞİ FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM....91
5.1.7.AİLENİN GELİR DURUMUNA GÖRE AİLE İLETİŞİM KALIPLARININ FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM....91
5.2. YILMAZLIK, AİLE İÇİ İLETİŞİM KALIPLARI VE AİLE İŞLEVSELLİĞİ DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞMA VE YORUMLARI....92
5.2.1. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ALT BOYUTLARI UYUM YÖNELİMLİ VE DİYALOG YÖNELİMLİ İLETİŞİM İLE AİLE İŞLEVSELLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ BULGULARININ TARTIŞMA VE YORUMLARI....92
5.2.3. AİLE İŞLEVLERİ İLE YILMAZLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ BULGULARININ TARTIŞMA VE YORUMLARI....93
5.3. AİLE İŞLEVSELLİĞİ VE AİLE İLETİŞİM KALIPLARININ BİRLİKTE YILMAZLIKLA İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞMA VE YORUMLARI....95
5.4. SONUÇ....96
KAYNAKLAR....100
EKLER....131
EK 1:KİŞİSEL BİLGİ FORMU....131
EK-2....132
EK-3....134

TABLOLAR LİSTESİ

TABLO 1. Demografik Değişkenler İçin Sayı ve Yüzde Dağılımı…….74

TABLO 2. Araştırmanın Açık Uçlu Soruları için Betimleyici İstatistiksel Tablo……75

TABLO 3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Betimleyici İstatistikler……..75

TABLO 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Analizi……...76

TABLO 5. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları……77

TABLO 6. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları…….78

TABLO 7. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları……..79

TABLO 8. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları……..80

TABLO 9. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları……..81

TABLO 10. Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Açık Uçlu Değişkenler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları……..82

TABLO 11. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Evde Bakıma Muhtaç Hasta Bulunma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları……83

TABLO 12. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Yaşam Olayı Geçirme Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları…….84

TABLO 13. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi İçin Gerekli Varsayımlarının Sınanması……85

TABLO 14. California Yılmazlık Ölçeği Puanlarının, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanlarınca yordanmasına ilişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları……86

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 1: AİLE İÇİ İLETİŞİM KALIPLARI İLE İLGİLİ OLARAK AİLE TİPLERİ

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Günümüzde pozitif psikolojiye olan ilginin artmasıyla birlikte ergenlerin problemlerini nasıl çözebiliriz anlayışı yerine ergenlerin pozitif gelişimlerini nasıl destekleyebiliriz anlayışı almıştır. Buradan yola çıkarak bazı araştırmacılar ergenlerin zayıf yanlarını değil güçlü yanlarının vurgulanmasını, geliştirilmesini hedef alan çalışmalar yapmışlardır. Bu bakış açısında amaç ergenlik evresinin problemlerini görmezden gelmek değil bu evrenin aslında enerjik, dinamik, yenilikçi, eğlenceli, zengin ve güçlü bir dönem olduğunu vurgulamaktır (Akt, Demir, 2014). Hümanistlik yaklaşımın uzantısı olarak ortaya çıkan Pozitif Psikoloji akımının önde gelen savunucularından Seligman, geleneksel psikolojideki gibi insanların ruhsal bozukluklarını gidermenin yollarını araştırmayı değil, kişilerin güçlü yönlerini ortaya koymayı vurgulamıştır. Diğer bir deyişle pozitif psikoloji, geleneksel psikoloji gibi sağlığını yitirmiş ruhları irdeleyip çözüm bulmayı değil, sağlıklı insanların var olan durumlarını koruyabilecek paradigma geliştirmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bunun yanında Pozitif Psikoloji insanı, yalnızca uyarıcılara karşı davranışlar geliştiren pasif durumda görmeyip, geleceğe dair umutları olan ve bununla ilgili belli tercihlerde bulunan, kabiliyetli, karar verme mekanizmasına sahip bir canlı olarak ele almaktadır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Postmodernizimle birlikte psikoloji alanında ortaya konan bilimsel eserlerde, insanın zayıf taraflarına odaklanma yerine güçlü yönlerini araştıran ve irdeleyen pozitif paradigma geliştirilmiştir. Olumsuz yaşantılar karşısında güçlü kalabilmek olarak tanımlanabilecek olan yılmazlık kavramı da bu bakış açısı ile birlikte gelişmiş ve bu bağlamda kişilerin güçlü taraflarından hareket etmenin önemini vurgulamaya çalışmıştır. Son zamanlarda bu kavram bireylere psikolojik destek hizmeti veren psikolojik danışman, psikiyatrist ve aile danışmanları için de önemli hale gelmiştir (Karaırmak, 2006). Nitekim yılmazlık eğilimi içerisindeki insanlar; yoksul bir ailede büyüme, düşük eğitimli bir anne ve babaya sahip olama, aile içi çatışma, doğal afetlerden dolayı görülebilecek zarar, kronik hastalık ve şiddete maruz kalma gibi risk faktörlerin üstesinden gelebilmektedirler (Masten, 1994). Yoksul bir aileye sahip olma, risk faktörleri arasında bireyleri en çok etkileyen ve en kritik olan faktördür (Winfield, 1994). Nitekim yoksul bir aileye sahip olma durumu beraberinde doğum

düşük olması gibi risk faktörlerinin oluşumunu da neden olabilmektedir (Brackenreed, 2010). Ancak bazı bireyler bütün bu risk faktörlerinin üstesinden gelebilmekte ve hayatlarını dengeli, başarılı ve sağlıklı bir şekilde sürdürebilmektedirler. Alanyazınında risk faktörlerine rağmen yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdüren bu bireylere "yılmaz" olarak nitelendirilrken bu kişilerin geliştirdiği davranışlara ise "yılmazlık" adı verilmektedir (Masten ve Powell, 2003). Yılmazlık davranışı geliştiren bu bireyler, yaşamlarında karşı karşıya kaldıkları zorluk ve sorunlardan pozitif sonuçlar çıkararak veya ortama uyum sağlayarak kurtulabilmektedirler (Henderson ve Milstein, 1996; Curtis ve Cicchetti, 2003; Yeager ve Dweck, 2012). Dinamik bir yapıya sahip olan ve güçlükere karşı ortama uyum sağlayan yılmazlıkta iki önemli husus vardır. Bunlardan birincisi önemli sorunla karşı karşıya olma durumu iken ikincisi gelişim açısından önemli travmalar içerme kapasitesi olan bu tehditlere karşı ona uyum sağlayarak sorunun üstesinden gelmedir (Masten Coatsworth, 1998; Luthar, Cicchetti and Becker, 2000; Masten, 2001; Luthar, 2005). Buna göre yılmazlık, kişinin gelişiminin ve çevre uymunun önündeki engel ve tehditlere karşı pozisyon alarak olumlu davranışlar geliştirmesidir (Masten, 2001). Buradan hareketle yılmazlığa ilişkin bir tanım yapılacak olursa, yılmazlık, güçlüklerin üstesinden gelme, kendini toparlama, stresli durumlarla başa çıkabilme, bir şeyler ters gittiğinde dahi uyum sağlayabilme ve azimle sorunları ele alabilme, hayati tehditler karşısında bile dengeli davranabilme kabiliyetidir denilebilir (Ruther, 1999; Masten ve Reed, 2002). Stewart, Reid ve Mangham (1997) alan yazında yılmazlığa ilişkin yapılan tanımları ele alarak aşağıdaki temaların daha ön plana çıktığını belirtmişlerdir:

- Yılmazlık, bireylerin çevreleri ile sahip oldukları bazı özellikler arasındaki karşılıklı ve karmaşık etkileşimden meydana gelir.
- Yılmazlık, stres (risk faktörleri) ile sorunlarla mücadele etme yeteneği (koruyucu faktörler) arasında denge kurmaktır.
- Yılmazlık dinamiktir. Bireyin gelecekteki olumsuz durum ile başa çıkmasında, içinde bulunduğu durumun üstesinden başarılı şekilde gelememesinde bireyin bireysel yeterliliğini güçlendirir.

- Yılmazlık gelişimseldir. Gelişimimin farklı basamaklarında farklı şekillerde meydana gelir yani değişkendir ve yaşam geçişlerinde önemli faktördür.

- Yılmazlık özellikle stresin en fazla olduğu geçiş dönemlerinde (times of transititon) daha da önem kazanmaktadır.

İnsanın yaşamını devam ettirebilmesinde uyum yeteneğini kullanması hayati bir önem taşır. Kişinin ortaya koyduğu çevreye uyum sağlama veya sorunlarla başa çıkma mücadelesi ilk olarak doğumdan hemen sonra anne ile başlar ve yaşamı süresince oyun gruplarında, okulda, arkadaş ortamlarında ve sonrasında da üniversite, evlilik ve iş hayatı boyunca da sürer. Uyum kısaca, bireyin sahibi olduğu, onu o yapan özellikleriyle beraber karşı karşıya kaldığı ortamlarda dengeli ilişkiler kurarak gelişimini devam ettirmesi olarak açıklanabilir (Özgüven 1992; Balcı 1999; Balcıoğlu 2001). Nitekim çocukluktan yetişkinliğe geçme aşaması olan ergenlik döneminde birey, hem fiziki gelişim göstermekte hem de aileden uzaklaşma ve buna paralel olarak da bağımsız hareket etme davranışları sergilemektedir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden bazıları şunlardır; duygusal coşku ve taşkınlık, toplumda öne çıkma isteği, kişiliğinin sınırlarını zorlama, kolay etkilenme, hızlı ilişki kurma ve sonlandırma, rol shibi olma ve ilgi çekme çabası içinde olma. Ergenlik dönemindeki bu uyumun sorunsuz bir şekilde sağlanmasında en önemli faktörün aile olduğu ileri sürülmektedir. Bireyin içinde bulunduğu topluma uyumunda ve kendi yaşam doyumunda ve sağlıklı bir insan olarak yaşantısını devam ettirmesinde ailenin çok önemli bir yeri vardır. Nitekim, huzurlu ve sağlıklı aile ortamının sağlıklı bireylerin yetişmesindeki önemi çok büyüktür. Bireyin topluma uyumu aşamasında ailenin sorumluluklarını yerine getirmesi bireyin uyumunun başarılı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır (Bostan 1993; Kumbasar ve Bulut 1997; Yavuzer 1998; Balcı 1999; Kulaksızoğlu 2004). Çocuk gelişdikçe, aile dışındaki okul ve akran gruplarının etkisi artsa da bakım veren kişilerin çocukla olan ilişkisindeki tutum ve davranışları en önemli etkin faktör olmaya devam etmektedir. Çünkü birey, okul ve yaşıt gruplarında gördüğü ve bazen kendi yaşantısında test ettiği davranışları ailenin değerlendirmesine göre gözden geçirmekte ve buna göre uyum sağlamaktadır. Bundan dolayı bu çağdaki anne-baba ve çocuk ilişkileri, çocuğun

kişisel ve sosyal uyumunda en önemli belirleyicilerden biri olarak görülmektedir (Bostan 1993; Türküm, Kızıltaş, Bıyık ve Yemenici 2005).

Yavuzer'e (2005) göre, ergenlerin hayata yönelik göstermiş oldukları tutum ve davranışların temelini oluşturan en önemli faktörlerden biri ergenlerin aileleriyle kurmuş oldukları ilişkiler ve ailenin sağlıklı/sağlıksız fonksiyonlara sahip oluşudur. Yapılan çeşitli araştırmalarda ailenin sağlıklı/sağlıksız işlevselliğinin bireyin uyum sürecinde etkili görülmüştür. Adams (1995), ergenlerin geliştirdikleri benlik, tutum, inanç ve değerler üzerinde en önemli referans kaynağının aile olduğunu ileri sürerken Bulut (1993), aile işlevleri üzerinde durmuş ve bu çağda sağlıklı bir uyumun sağlanmasındaki aile işlevlerinin önemini vurgulamıştır. Aile işlevleri ile ilgili olarak alanyazınında birçok tanım ve sınıflandırma bulunmakla beraber, bu tanımlardan en önemlilerinden biri Epstein, Bishop ve Baldwin (1983) tarafından sistem yaklaşımı temel alınarak yapılmış olan "Mc Master Aile İşlevleri Modeli"dir (Bulut, 1993). Bu modelde aile yapısını ortaya çıkarmaya yönelik olarak bazı aile işlevlerinin tanımları yapılmıştır (Miller vd, 2000). McMaster modelinde tanımlanmış olan aile işlevleri aynı zamanda hem ailedeki bireyler arası ilişkilerin hem de ailenin devam ettirdiği hayat kalitesinin niteliğini ortaya koymaktadır (Akt. Kocayörük, 2010). İşlevsel olan ailelerde aile üyelerinden biri ya da bütünü bir problemle karşılaştığında aile organizasyonunun problemin çözümüne dair uyumlu birliktelik özelliğinde olacağı düşünülmektedir. Bu şekilde olan ailede yetişen çocuk veya ergenlerin anne-babalarından fiziksel ve duygusal olarak ilgi ve destek görme imkanları olabileceği için sağlıklı bir kişilik geliştirme adına asgari düzeyde sosyalleşme ortamına sahip olabilecekleri düşünülmektedir (Bentowim, Barnes ve Cooklin, 1989). Ebstein ve Bishop'e (1983) göre, bu tür işlevsel ailelerde var olan ortak özellikler şunlardır: sorunlarını çözüme kavuşturabilme, duygusal olarak birbirlerine bağlı ve aynı zamanda bireylerini gelişimine saygılı ve ilgili, aile içi rollerin etkin bir şekilde ortaya koyan, iletişime açık olma (Akt. Gladdıng, 2012). Literatür de aile işlevselliğinin kişilerin zorluklar karşısında yılmazlık göstermelerine etkisini araştıran bazı araştırmalar vardır. Bunların en önemlilerinden bir tanesi Zamani ve arkadaşları tarafından tedavi ve bakım merkezlerinde tedavi gören uyuşturucu bağımlıları üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada yılmazlık ile olumlu aile işleyişi arasında pozitif bir ilişki ileri sürülmüştür (Zamani vd, 2014). İşlevsel olan bir aile, psikolojik dayanıklılığa sahip bireylerin çevreye uyumunda olumlu katkılarda

bulunmaktadır. Bunun yanında bireylerin sosyalleşmesindeki ilk etkileşim alanın aile olması münasebetiyle bireyleri tanımak için öncelikle ailenin bütün üyelerinin tanınması gerekmektedir (Amit, 2015). Aile işlevselliğinin ergenin yaşamını önemli ölçüde etkilediği, yapılan araştırma sonuçlarıyla ortaya konulmasına rağmen, ergenin psikolojik sağlığını, tutumlarını, davranışlarını, uyum düzeyini, iyi oluş hali vb. gibi olguları etkileyen tek etmen olmadığı bilinmektedir. Araştırmalar aile işlevselliği ile birlikte, ailenin yapısı, ailedeki birey sayısı, ailede kronik hastalığı olan birinin ya da engelli bireylerin oluşu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çocuk yetiştirme stilleri, aile içi iletişim gibi etmenlerin ergenlerin tutum ve davranışlarını, uyumlarını ve psikolojik sağlıklarını etkilediği yönündeki bilgiyi ortaya koymaktadır. Ayrıca yılmaz çocuk ile yılmaz olmayan çocuk arasındaki farkın ortaya konmasında aile ile çocuk arasındaki ilişkide çocuğun aile üyelerinden olumlu tepkiler almasının önemi üzerinde durulmaktadır (Robson, 1991a).

Ergenlik çağında aile içi ilişkilerde önemli değişimler ve farklılaşmalar yaşanmaktadır. Yapılan çalışmalar aile ilişkileri açısından ebeveyn çocuk ilişkisinde ilişki tarzlarını değiştiren ve kendi bireyselliklerini ortaya koyabilen ergenlerin bu dönemi daha sağlıklı geçirdiğini ortaya koymuştur (TÜBA – UNFPA Raporu, 2004). Olgun ebeveynlerden oluşan sağlıklı aile ortamlarında etkili iletişim vardır. Etkili iletişim sağlıklı aile ortamı oluşturur ve bu ortamın devam etmesini sağlar (Cüceloğlu, 1997). Ailede sağlıklı iletişim ortamı mevcutsa "ergen, iyi bir ebeveyn modeliyle büyür; sevgiyi, dostluğu, yardımlaşmayı, ahlaki ve toplumsal değerleri" öğrenmiş bir kişilik kazanabilir (Stekel, 1997). Kimliğin gelişiminde kişinin aile bireylerinin, birbirlerine karşı olan davranışlarını örnek aldığı düşünüldüğünde, ergenin karşı karşıya kaldığı sorunlar karşısında sağlıklı çözümler üreterek uyum sağlamasında aile içi iletişimin önemli bir etkisi vardır (Kılıççı, 1992). Dönmezer'e (1999) göre aile üyelerinin kendi rollerine ilişkin sorumlulukları ve yükümlülüklerinin bilincinde olması, her üyenin rollerine ilişkin sınırların farkında olması aile içi iletişimin sağlıklı fonksiyon gösterebilmesine katkı sağlayabilir. Aile üyeleri arasındaki iletişim, hem birbirlerinin duygu ve düşüncelerini anlamalarını sağlar hem de yardımlaşma, paylaşma ve işbirliği gibi davranışların geliştirilmesine katkıda bulunur. Böylece aile arasındaki etkili bir iletişim ile çocuğun gelişimi ve yılmazlığıyla ilgili uygun bir ortam oluşur. Böyle aile ortamlarında yetişen ve duygu

ve düşüncelerini özgürce ifade edebilen çocuklar daha bağımsız ve daha özerk olacağı düşünülmektedir (Akt. Karaca, 2010).

Ritchie ve Fitzpatrick (1990) ailelerin iletişim niteliklerini uyum ve diyalog merkezli şeklinde kavramsallaştırmışlardır. Uyum yönelimi geleneksel değerlerle, otoriteye saygı ve ifade önleyici normlarla ilişkilidir. Diyalog yönelimi ise, çatışmayı kabullenme, çatışmayla yüzleşme ve aynı zamanda ebeveynlerin evliliklerinde açık paylaşım, bağımsızlık ve özerklikle ilişkilidir (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994; Ritchie, 1997). Uyum yönelimi yüksek olan ailelerde yetişen çocuklar ile diyalog yönelimli ailelerde yetişen çocuklar karşılaştırıldığında, uyum yönelimi yüksek ailede yetişen çocukların akran baskısından daha fazla etkilendikleri ve evde yeni fikirleri eleştirme konusunda girişimlerinin daha az olduğu görülmüştür (Dixson, 1995). Koerner ve Cvancara (2002) ise diyalog yönelimi yüksek olan ailelerin çocuklarında, daha fazla öneri, yorum ve soru sorma ile birlikte görüşmelerinde daha fazla bildirim, düşünce ve doğrulama kullanımı gözlemlediklerini vurgulamışlardır (Akt. Erdoğan, 2018). Bunun yanında aile içindeki ilişkileri soğuk ve uzak bulan ergenler bu çağdaki ilişkilerde uyum ve davranış sorunu yaşarken destekleyici ve olumlu bulan ergenler daha az uyum ve davranış sorunu yaşamaktadırlar (Hines, 1997). Aile iletişiminde görülen bu iki yönelimin etkisi aile içi iletişimden daha çok birbirlerini etkilemektedir. Dolayısıyla ana-baba ve çocuk arasındaki iletişim, bu yönelimlerin düzeylerine göre şekil almaktadır. Buna göre, aile türünün tespit edilmesinde uyum yönelimindeki düzeyinin bilinmesinin yanında diyalog yöneliminin de düzeyinin bilinmesi gerekmektedir (Koerner ve Fitzpatrick, 1997b). Yani, diyalog ve uyum yönelimi, aile iletişimini doğrudan belirlemenin yanında, kendi aralarındaki etkileşime göre de farklı aile türlerinin oluşumuna da neden olabilmektedir. Fitzpatrick ve Ritchie (1994) yapmış oldukları çalışmalarda her iki yönelimdende puan almış aileleri ‘fikirbirliğine dayalı aileler, çoğulcu aileler, koruyucu aileler, serbestiyetçi aileler şeklinde sınıflandırmışlardır.

Daha sonra Craig Fowler (2007) yaptığı çalışmada, aşırı korumacı ve serbestiyetçi aile içi iletişim tarzlarının çocukların ilişkisel doyum, benlik algısı ve şefkat algısı üzerinde fikir birliğini temel alan çoğulcu aile içi iletişim tarzlarına göre daha fazla olumsuz etkilere neden olduğunu ileri sürmüştür.

Ana-babanın ergenle iletişim biçimlerinin ergeni nasıl etkilediğine ilişkin yapılan başka bir çalışmada Kantrowitz (2004), çocukların gelişim döenmleri üzerinde aile içi dinamiklerin etkisini vurgulamaktadır. Conlin (2004) ise yetişkinlik çağındaki bazı kişilerin yaşamış oldukları sorunların en önemli sebebinin yetiştikleri aile ortamıyla ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle çocukların kişilik gelişimini ve kişilik özelliklerini etkileyen en önemli unsurun aile ile çocuk arasındaki iletişim olduğunu vurgulamaktadır. Noller (1995), ebeveyn-ergen iletişiminin toplumsallaşma üzerine etkisini anlamaya yönelik yaptığı araştırmasında, ailelerin iletişim kalıplarının, ergenlerin kimlik oluşumu, benlik saygısı, problem çözme ve karar verme süreçleri ile ilişkili olduğunu dile getirmiştir. Koerner ve Fitzpatrick (1997a, 1997b), aile iletişim kalıplarının aile içi çatışma sürecindeki etkisini, çocukların ailelerinden ne tür çatışma stilleri ve çatışmayla baş etme metotları öğrendiklerini ve gelecekteki romantik ilişkilerine nasıl aktardıklarını araştıran bir dizi çalışma yapmışlardır. Bu çalışmaların bulgularında diyalog yönelimi yüksek uyum yönelimi düşük ailelerde (çoğulcu aile) yetişen çocukların yılmaz bireylerin özelliklerinden biri olan problem çözme ve problemler karşısında dışarıdan destek alabilme özelliğine sahip olduklarını vurgulamışlardır. Yine bu çalışmaların bulgularında diyalog yönelimli ailelerdeki çocuklar kendilerinden beklenen davranışlar konusunda müzakere etmeye açık, iyi iletişim ve problem çözme gibi özelliklere sahip olmaları olumsuz çevresel etmenler karşısında esnek davranabilmelerini ve uyum sağlamalarını etkilediği tespit edilmiştir.

Alanyazında aile işlevselliği ile aile iletişim kalıpları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat iletişimin iyi olması ile aile arasındaki ilişkiyi inceleyen bazı çalışmalar vardır(Koerner ve Fitzpatrick, 2002; Simith ve Freeman, 2009; Barnes ve Olson, 1985; Yılmaz, 2000)

Alanyazında yılmazlık ile aile iletişim kalıpları arasında ilişkiyi incelyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak literatür incelemesinde ebeveyn çocuk arasında sağlıklı kişiler arası ilişkilerin olmamasının aile üyeleri ve çocuklar açısından bir risk faktörleri olduğunu vurgulayan çalışmalar vardır (Rutter, 1987; Luther ve Zigler, 1992; Baldwin Vd, 1993; Akt; Terzi, 2005). Ayrıca Erol (1992) çalışmasında bireyler arası sınırları iyi tanımlanmış ve iletişimin fazla olduğu ailelerde yetişen

çocukların sorunlarını daha rahat çözdüğü, okul başarılarının daha yüksek olduğu dile getirilmektedir.

Alanyazında bir koruyucu faktör olarak ailenin yılmazlık veya bireyin iyi oluşu ile ilişkilendirilmiş çalışmalar mevcuttur. Ülkemizde Bulut (2016) anksiyete, sosyal destek ve psikolojik sağlamlık (yılmazlık) düzeyleri arasındaki ilişkinin incelediği çalışmasında Psikolojik sağlamlık (yılmazlık) ile aile ve arkadaş desteği arasında pozitif yönde, düşük ve anlamlı ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Bu bulgu aile desteği ile yılmazlık arasında ilişkilerin olduğunu ortaya koyan yurt dışı araştırma sonuçlarıylada örtüşmektedir. (Dearden, 2004; Sun ve Hui, 2007; Warner, 1995). Ayrıca, Türküm vd. (2005), ergenlerin ailelerinden aldıkları destek arttıkça ergenlerin problem çözme becerilerinin ve uyum düzeylerinin yükseldiği, depresyon düzeylerinin düştüğü, ergenlerin aileleriyle olumlu ilişkilerinin sosyal uyumlarını olumlu etkilediği ve aileye olumlu bakmanın stres azaltıcı ve uyum sağlayıcı etkisi olduğunu Cabaj, McDonald ve Tough (2014), çalışmalarında ebeveynlerle iyi ve kaliteli zaman geçirilmesinin ergenler için koruyucu faktör olduğunu, Condly (2006) ise stres durumunda yılmaz olan çocukların ailelerinde ebeveyn tutmlarının olumlu olduğu ve onların yaşamına daha iyi rehberlik ettiği bulgusuna ulaşmıştır. Çataloğlu (2011) ergenlerin ADÖ "toplam aile işlevselliği" ile Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği (PSEGÖ) içsel ve dışsal koruyucu faktörlerin ilişkisine yönelik yapılan analizlerde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Özcan (2005) anne-babası boşanan çocukların boşanmayanlara göre yılmazlık düzeylerinin daha düşük olduğunu, Şimşek (2005) intihar eğilimindeki çocukların ailelerini işlevsiz algıladıklarını, Ogelman (2015); anne ve babaların sevgi ve sıcaklık düzeyi ile çocukların yılmazlıkları arasında pozitif yönde ilişkili olduğunu, Wong (2008), çalışmasında algılanan ebeveyn katılımı ve özerklik desteğinin ergenlikteki olumlu gelişimsel sonuçlar ile pozitif yönde ilişkili bulgusuna ulaşmıştır. Nam vd., (2016)' de aile işlevleri, aile uyumu ve iletişimi gibi faktörlerle yılmazlığın ilişkili olduğunu belirlemiştir. Yapılan alanyazın taramasında ergenlerin yılmazlık düzeyleri ile aile işleveselliği ve aile ile iletişim kalıplarının birlikte ele alındığı bir araştımaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın, ergen yılmazlığı ile aile değişenlerini bir arada ele alarak Türkye'de yapılan yılmazlık çalışmalarına katkıda bulunacağı ümit edilmektedir.

1.2. PROBLEM CÜMLESI VE ALT PROBLEMLER

Çalışmanın genel amacı ergenlerin yılmazlığı, aile işlevselliği ve aile iletişim kalıpları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1) Araştırmaya katılan bireyler Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği ve California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği'nden aldıkları puanlar,

• Cinsiyete

• Ailenin Gelir Durumuna

• Baba Eğitim Durumuna

• Anne Eğitim Durumuna

• Ailede Yaşayan Kişi Sayısına

• Ailede Bakıma muhtaç Bir Hasta Olup Olmamasına

• Son Bir Yılda Baş Etmek Zorunda Kalınan Yaşam Olayının Olup Olmamasına göre farklılaşmakta mıdır?

2) Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Uyum ve Diyalog Yönelimi Altboyut puanları ve California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği puanları arasında ilişki var mııdır?

3) Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Uyum ve Diyalog Yönelimi Altboyut puanları ve California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği puanlarını anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?

1.3. ÖNEM

Günümüz yaşam koşulları giderek zorlaşmakta ve bu zor koşullarla baş edebilmek için bireylerin daha donanımlı olması gerekmektedir. Dolayısıyla, gelecek nesillerin o günün koşullarına göre yetiştirilmesi ve karşılaştığı problemlerle daha iyi baş edebilen bir kuşak oluşması son derece önem kazanmaktadır. Özellikle ergenlik gibi kritik bir evreden geçen bireyler çevrenin olumsuz koşullarıyla baş edebilmek için kişisel ve çevresel koruyucu faktörlerle, karşılaşabilecekleri risk faktörlerin karşısında yılmadan devam etme imkânı bulabilmektedirler. Bu koruyucu faktörlerden biride ailedir. Bireyin gelişim sürecinde, birey toplumsal kuralları ve değerleri, ilk sosyal deneyimleri yaşadığı aile ortamında öğrenir. Aile ortamında olumsuz modellerin bulunması, duygusal ve ilişkisel etkileşimin yetersiz olması aile yaşantısının birey için olumsuz bir uyarım kaynağı olmasına neden olur (Yavuzer, 1982). Sağlıklı kişilik ve kimlik gelişimi için aile içindeki olumlu anne-baba-çocuk ilişkisi oldukça önemlidir. Aile ilişkilerinin çocuklar açısından doyum verici olması ve çocuğun mutlu olduğu bir aileye sahip olması, aile tanımı ne olursa olsun, çocuğun gelişimi açısından oldukça önemli bir noktadır. Ebeveyn ilgisinden veya sevgiden yoksun yetişen bireyler gelecekteki yaşantılarında davranış problemleri yaşayabilmekte ve uyum bozuklukları gösterebilmektedirler (Yavuzer, 2015). Bu açılardan bakıldığında ailelerin bireyin yaşamla uyumlu bir gelişim göstermesinde ne kadar önemli olduğu gözükmektedir.

Bu araştırmada ailenin işlevselliği ve aile iletişim kalıplarının ergenin gelişim sürecinde karşılaştığı risk faktörleri karşısında yılmadan yoluna devam etmesi ile ilişkisi incelenmiştir. Aile işlevselliği ve iletişim kalıpları uzun yıllar araştırılmış ve önemi ortaya konmuştur. Dış koşulların bütün olumsuz etkilerine rağmen daha donanımlı, yılmazlık düzeyi yüksek olan birylerin yetiştirilmesi en temel amaçlardandır. Bu çerçevede, bireyin olumsuz koşullara rağmen direncini ortaya koyan yılmazlık düzeyinin ailenin işlevselliği, aile iletişim kalıpları ve bazı sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini araştırmak önemli bulunmuştur. Araştırma sonucu elde edilen bulguların, bireyin gelişim sürecinde ana babalara, psikolojik danışmanlara, aile danışmanlarına ve ergenler ile ilgili olarak çalışan görevlilere yardımcı olacağı varsayılmaktadır.

1.4. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)

1- Tüm bireyler sorulan soruları samimiyetle ve doğru şekilde yanıtlamışlardır.

1.5. SINIRLILIKLAR

1- Araştırmadan elde edilen veriler 2018-2019 eğitim-öğretim dönemi içinde İstanbul ili, Esenyurt İlçesindeki liselerde okuyan öğrencilerle sınırlıdır.

2- Bu araştırma, araştırmada kullanılan ölçeklerin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.6. TANIMLAR

Aile İşlevselliği: Ebstein ve Bishop (1983) tarafından aile üyelerinin birbirlerine duygusal olarak bağlı olduğu ve problemlerini iletişimle çözüm bulabildiği ve herkesin diğerlerinin özgürlüklerini kısıtlamayacak şekilde hareketlerini kontrol edebildiği ve kendisinden beklenen rolleri ortaya koyabildiği, kendi aralarında doğrudan rahat ve açık iletişimin bulunduğu aile şeklinde tanımlanmıştır.

Aile İletişim Kalıpları: Dokur ve Profeta (2006) tarafından "Ailedeki bireyler arasında sürekli tekrar eden iletişim şekilleridir" olarak ortaya konmuştur.

Yılmazlık: Zorlu hayat şartlarına rağmen normal işlevselliğin başarılı bir biçimde gerçekleştirilmesi kabiliyetidir (Masten, 2001).

Ergenlik: Bireyde fiziksel büyümünenin yanında cinsel, hormonal, duygusal, sosyal, zihinsel ve kişisel dönüşme ve gelişmelerin yaşandığı, ergenlik çağı ile başlayan ve fiziksel gelişimin nihai sonuca ermesiyle nihayete erdiği düşünülen özel bir evredir (Kulaksızoğlu, 2006).

BÖLÜM II: ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. ERGENLİK DÖNEMİ

Yapısı gerği bir süreci ifade eden ergen kelimesi batı literatüründe ki "adolescent" kavramıyla karşılık bulmaktadır. Latince dilinde erginleşmek, büyümek manasında olan "adolescere" kelimesinden gelmektedir (Yavuzer, 2013). Ergenliğe özgü problemler; ebeveynlerin, eğitimcilerin, filozofların ve sosyal bilimcilerin yazılı tarihin başlangıcından beri ilgisini çekmiştir. Uzun zamandır gençlik döneminin zorlu ve fırtına dolu bir değişim süreci olduğu düşünülmüş ve birçok fikir beyan edilmiştir. Sokrates, gençlerin lüksü sevdiklerini, kötü davranışları olduğunu ve otoriteyi küçümsemediklerini söylemektedir. Plato, gençliği manevi sarhoşluk olarak tanımlarken, Aristoteles gençlerin değişkenliğinden bahsetmektedir ve onları sorgulanamaz, mantıklı, dürtüsel, pasif ve kabul edilemez şeklinde ifade etmektedir (Dacey and Travers, 1996). Yani, ergenlik test edebileceği bir ara dönem olarak düşünülmektedir. Bu nedenle ergenlerin bir hedefi, şahsiyeti, kimliği, kariyer vb. görevleri seçebilmeleri için geçici ve ilişkisel esneklik kazanmaları gerekirken, ara aşama kavramı kolaylıkla ergenlikten zihinsel gelişime ve cinsel gelişim sürecine bakıldığında 'kargaşa zamanı' kavramıyla kolaylıkla değiştirilebilmektedir (Cloutier, 1982).

Parman (1998), ergenliği büyümenin ve değişmenin olduğu bir başkalaşım süreci olarak ifade etmektedir. Fransız psikiyatr ve psikanalist Franco, Dolto'yu bireyin ikinci doğum tarihi olarak ifade etmektedir. Doğum, fetustan bebeğe geçiş, ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçiş anlamına gelmektedir. Dolto, ergenlerin yaşamın başlangıcında bebekler kadar kırılgan ve temelsiz olduğunu savunmaktadır ve onları kabuklarını değiştiren ıstakozlara benzetmektedir. Istakozlar kabuk değiştirme döneminde cılız ve korumasızdır. Yaralanırlarsa, bu yaranın izlerini ömürleri süresince taşımaktadır. Bu nedenle ergenlik, bireyin aynı anda cılız ve korumasız olduğu ciddi bir zaman dilimidir.

Kulaksızoğlu (2008) ergenliği; bir kişinin fiziki olarak gelişmenin, hormonsal, cinsel, toplumsal, ruhsal, bireysel ve zihinsel olarak gelişmelerin başladığı, ergenlik olarak devam eden ve fiziki gelişmenin nihai sonuca eriştiğinde tamamlanan bir zaman dilimi şeklinde tanımlamaktadır. Yörükoğlu (2004) ergenliği,

"*çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir*" biçiminde ifade etmektedir. Sonuç olarak, yetişkinlik, çocukluktan ergenlege geçişte; biyolojik, ruhsal, zihinsel ve toplumsal ilerleyiş ve olgunlaşmanın gerçekleştiği hızlı ve sürekli gelişim dönemi olarak belirtilmektedir (Yavuzer, 2013).

Ergenlik dönemi ile ilgili genel olarak psiko-sosyal gelişim, kimlik oluşturma, özerklik, yakın ilişkiler kurma, cinsiyeti ile barışık olma, aile ilişkileri, arkadaş ilişkileri gibi boyutlarda ele alınmaktadır (Steinberg, 2007; Morgan and Huebner, 2008). Alanyazında ergen için kimlik oluşturma, en önemli görevlerinden biri olarak ele alınır. Bu anlamda bilinçsiz bir şekilde "Ben kimim" sorusuna, cevap aramaktadır. Ergenler bu süreçte; ebeveynler, diğer yetişkinler, arkadaşlar vb kişilerden etkilenerek neyi sevip neyi sevmedikleri hakkında fikir sahibi olmaktadır. Sonuç olarak, kendi mesleki değerlerinden ve ilişkilerinden beklediklerini kendi değer ve inançlarının farkında olan bireylerdir. Başka bir ifadeyle, güven kimliği oluşturan ergenler dünyalarında nerede olduklarına (veya ait olmak istemediklerine) ilişkin farkındalık kazanmaktadırlar (Ruffin, 2009; Morgan and Huebner, 2008).

Ergen bireye sahip ailelerle ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, yapılan çalışmaların çoğunlukla ergen–ebeveyn ilişkisi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Morris and Steinberg, 2001). Ergenlik dönemi ile birlikte bireyin sosyalleşmesinde önemli bir yeri olan ebeveyn-çocuk ilişkisi değişime uğrar. Çocukluk döneminde ve ergenliğin başlarında daha hiyerarşik bir ilişkiyi barındıran ebeveyn çocuk ilişkisi, ergenlikle birlikte daha eşitlikçi bir yapıya dönüşür (Smetana and diğer. 2006). Bu dönemde ergen-ebeveyn ilişkisi genellikle çatışmaların yaşandığı karakteristik bir yapıya sahiptir. Bu sürecin başlarında ebeveyn-ergen arasında çatışmalar yaşansa da, ergenliğin sonraki yıllarında bu durum azalmaktadır. Ergenlik döneminde yüksek düzeyde çatışmanın ergen gelişimi, ilişkileri ve gelecekte uyum sağlayabilmesinde olumsuz etkiye sahip olmasına rağmen, erken ergenlik döneminde yaşanılan çatışmaların, aile ilişkilerini daha fonksiyonel hale getirdiği belirtilmektedir (Smetana vd., 2006; Steinberg, 2007). Her nekadar bu dönemde ergen ile ebeveynler arasında çatışmalar yaşansa bile ergenler ile anne babaları arasında çok az duygusal uzaklığın bulunduğunu ve ergenlerin büyük bir çoğunluğunun kendilerini anne

babalarına yakın ve anne babalarının onları sevdiğini ve dikkate aldığının farkında oldukları belirtilmektedir (Steinberg, 2007).

2.1.1. ERGENLİKLE İLGİLİ KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Psikanalitik teoride, Freud ergenliği psikoseksüel gelişimsel dönemlerde tartışmaktadır. Sosyolojik teorilerde normların davranışlar üzerindeki etkilerini vurgulamakta ve kültürel beklentilerin sosyal ritüeller, etnik köken, cinsiyet, sosyal sınıf, grup baskısı veya ergenlerin anlaşılmasında teknolojik fırsatlarda önemli bir yeri olacağını düşünmektedir (Freud, 2009). Nesiller arası çatışma, modern toplumlardaki hızlı değişim ve gelişme nedeniyle kaçınılmaz görünmektedir. Her dönemin kendi prototipleri mevcuttur. Ebeveynlerin standartlarına uyum sağlayamayan ergenler çatışmalarla karşılaşabimektedir. Ya da ergen ebeveynleri çok geride görebilmektedir. Ebeveynlerini günün modasından ve yeni nesil yaşam felsefesinden anlamadığı gerçeğini eleştirel olarak düşünebilmektedir. Çocukluklarında bu kadar eleştirel tutumlara alışkın olmayan ebeveynler, ergenlikle birlikte bu yeni durumun üstesinden gelemez ve çocuklarıyla çatışma yaşayabilmektedir (Adams, 2000). Ekolojik sistem teorisine göre, ergenler sosyal yapıdan etkilenmektedir. Sosyal ilişkileri olan kişiler ve bu ilişkilerin özellikleri ergenin gelişiminde etkilidir (Özenç ve Doğan, 2014). Psikososyal teori, kimliğin ergenliği anlamada önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu teorinin paradigmasına göre, kimlik psikolojik bir yapıdır ve kendisinin nasıl bir anlam ifade ettiği ile alakalıdır. Kimlik kazanmak için, ergenin kendi iç dünyasına yönlendirilmesi ve kendini keşfetmeye çalışması lazımdır. Tüm bu çabalar sayesinde, ergenler ne yapmak istediklerini, yeteneklerini ve kısıtlamalarını, düşünce ve inançlarını tanımlayabilen, yargılara değer verebilen ve hedefler belirleyebilmektedir (Dereboy ve Dereboy, 1997).

Anne babasını model alan ya da sevdiklerinin değerleriyle hareket eden birey, ergenlik döneminde kendisini ve kendi öğretilerini bulmak için iç alemine bir keşfe çıkar. Bu durum sosyal öğrenme varsayımında ise '*öz yeterlilik'* ile açıklanmaktadır. Öz-yeterlilik, kişinin bir şeyler yapabileceği inancıdır. Ergenler, diğer insanlarda başarı gördüklerinde kendilerini yönlendirmekte ve başarılı olduklarında davranışlarını değiştirebilirler. Bu şekilde öz yeterlilik yükselmektedir. Cesaret arttıkça, pozitif düşünceler artmaktadır, başarısızlıklar ve korkularla ilgili

düşünceler azalmaktadır (Gürel, 2014). Korkuları azalan ve geçmiş tecrübelerinde başarılı anılar biriktirmiş birey giderek daha özgüvenli olur ve yeni şeyler denemekten kaçınmaz. Karşılaştığı zorluklarda kolay vazgeçmez, yılmadan geçmiş başarılarından güç alıp yoluna devam eder.

Gelişimsel Görevler Kuramında ise Robbert Havighurst gelişimsel işlevlerden bahseder. Bu işlevler hayatın mutlak bir döneminde meydana çıkar ve kişi mutluluk ve iç huzur için bu görevlerini başarılı ile sonuçlandırması gerektiği düşünülür. Görevlerin başarıyla tamamlanmas yaşamının devamındaki yeni görevleri de başarmasına ve sosyal onaylanma ihtiyacını da gidermesine olanak tanır. Çünkü insan hayatında gelişimsel kademeler birbirini takip etmektedir ve büyük miktarda birbiri ile doğrudan ilişkilidir (Kılıçgün, 2016). Geçmiş başarılar kişiye geleceğe daha umutla bakmasında pozitif bir etkide bulunur. Yeni girişimlerde cesaretli ve atılgan olmasına olanak sunar.

Sosyal öğrenme kuramcısı Bandura, farklı bir paradigma ile ergenliği ele alır. Bandura'ya göre ergenlik, yeniden bir uyum dönemidir ve her zaman çatışma ve gerilim yaşanmaz. Ergenin bu döneminin uyumlu geçirmesinde dengeli, sevecen, yakın ailelerde yaşamlarını önemli görür. Bandura'ya göre, sözkonusu ergenler daha iyi seviyede toplumsallaşabilirken, bu dönemde aile içinde yoğun kavga ve komplikasyon yaşanırsa bu durum ergenin toplumsallaşma sürecinide baltalayabilir. (Adams, 1995).

2.2. POZİTİF PSİKOLOJİ

İnsanı doğasını ve davranışlarını anlamaya yönelik çalışmaların yapıldığı psikoloji alanında, son iki yüz senede gelişim göstererek, birtakım değişimler yaşamıştır. İlk ortaya çıktığı yıllarda insanı bir organizma biçiminde değerlendiren psikoloji bilimi; gün geçtikçe insanı bağımsız, mukayese yeteneğine sahip hür ve mantıklı davranışlarda bulunabilen bir birey olarak görmeye başlamıştır. Bu değişimde psikopatoloji temelli yaklaşımın yerini pozitif odaklı yaklaşım almaktadır (Seligman and Csikszentmihalyi, 2000) Pozitif psikoloji, insanların yaşamı boyunca hayata tutunmalarına ve hayatı daha pozitif bir seviyeye ulaştırmalarına destek veren; hayatta neyin pozitif olduğuna dair bilgiler ve semptomlar üreten bir akademik inceleme ve araştırma alanıdır (Peterson, 2000). Pozitif psikoloji şahısların,

örgütlerin, kuruluşların maksimum düzeyde işlev gösterebilmeleri veya gelişimlerine katkıda bulunacak zaman dilimi ve durumların araştırılması şeklinde de dile getirilmiştir (Gable ve Haidt, 2005). Psikologlar, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, savaş coğrafyasında patolojilerden kaynaklı rahatsızlıklar ve bunları iyileştirme mücadelesinde bulundular. Normal olmayan dürtüler, alışkanlıklar tedavi edilmeye çalışıldı. Bu senelerde psikolojinin odak noktası patolojiler oldu. Seneler sonra ise patoloji odaklı yaklaşımlar, insan psikolojisini ve işlevselliğini açıklama ve geliştirmede yetersiz kaldı. (Terjesen, Jacofsky, Froh ve Digiuseppe, 2004). 1940'lı senelerden sonra psikoloji biliminin odak noktası değişmiştir. Bu tarihten itibaren patoloji temelli yaklaşımdan pozitif birey donanımlarına doğru bir yöneliş söz konusudur. Bu yönelim içerisinde Abraham Maslow, Carl Rogers ve diğer insancıl psikologlar klinik ve psikoloji bilimine modern bakış açıları getirdiler. 1990'li yıllardan itibaren ise, beşeriyetin güçlü özelliklerini araştıran, insanın organizmasına ve çevresine fayda sağlayacak biçemindeki fonksiyonellerini ortaya koyan modern bir psikoloji yaklaşımı meydana konulmaktadır (Linley, Joseph, Harrington ve Wood, 2006). Bu yaklaşım; patolojiler ya da bireyin eksik tarafları üzerine yoğunlaşmak yerine bireyi daha güçlü kılma ve bireyin kapasitesini artırma üzerin yoğunlaşan pozitifi psikoloji dalgasıdır (Seligman and Csikszentmihalyi, 2000). Pozitif psikoloji, insanın iyi oluşunu sağlayacak programlar vasıtasıyla ruh sağlığının bozulmamasına çalışan bir yaklaşımdır. Diğer bir deyişle pozitif psikoloji; birey, patoloji sahibi olmadan onun iyi oluşunu sağlamak ve ruh sağlığını korumak odaklı çalışmalar bütünüdür. (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Güçlü niteliklere ve yılmazlığa odaklanmanın anlamı sorunların değerlendirilmediğidir. Güçlü alanlara eğilme, probleme odaklanmadan ziyade, kişinin sahip olduğu pozitif kaynaklara odaklandığını göstermektedir (Liddle, 1994).

2.3. YILMAZLIK

Yılmazlık ifadesi, Latince'de "resilire" nin köklerinden gelmektedir ve ilk çıkış noktası anlamındadır (Etymology Dictionary, 2000). Resilience kelime olarak manası, zorlu bir olay veya boyuttan sonra yetkili, memnun, muvaffak bir karakter anlamına gelmektedir (Longman, 2006); istenmeyen durumlarda hızlı kurtarma kapasitesi olarakta ifade edilmektedir (Oxford, 2004). Yılmazlığın psikoloji alanındaki manası, zorlu hayat şartlarına uyum sağlama adaptasyonu ve neticesidir

(APA Psikoloji Sözlüğü, 2007). Birçok insanı yok edebilecek stres ve travma ile başa çıkma yeteneğidir (Psikoloji Terimleri Sözlüğü, 2002).

İngilizce'de resilience kelimesi olan bu kavramı ülkemizde Öğülmüş (2001) "*olumsuzluklara rağmen başarmayı sağlayan kişisel özellikleri içeren bir kavram*" ifade etmiştir. Son yıllarda ülkemizde araştırmacılar bu kavramla ilgilendiği, fakat "resilience" teriminin Türkçe karşılığı mevzusunda bir ortak nokta olmadigi ve farklı kullanımlarının olduğu görülmektedir. Alanyazında, yılmazlık (Öğülmüş, 2001), ruhsal kudret (Karaırmak, 2006), ruhsal direniş (Basım ve Çetin, 2011), kendini iyileştirme çabaları (Terzi, 2006) ve dayanma (sağlamlık) (Eminağaoğlu, 2006) biçimlerde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Sunulan tez çalışmasında yılmazlık ifadesinin kullanımı sözkonusudur.

Yılmazlık terimi ilk olarak Amerika'da meydana çıkmıştır. Bu terimin temelleri, Horatio Alger'in 19. yüzyılın ikinci yarısında yazdığı öykü ve hikayelere dayanmaktadır (Rigsby, 1994). 1950'lerden sonra, alkolik bir aileye sahip olan, küfürlü bir eşi olan veya yaşamı tehdit eden hastalıkları olan bireylerin bu risklerine rağmen ruhsal bozukluklar veya toplumsal uyumsuzlukları olmayan şahısları belirtmek için ayakta kalanlar olarak kullanımı olmuştur (Rigsby, 1994; Tarter ve Vanyukov, 1999; Glantz ve Sloboda, 1999).

Yılmazlık ifadesi Psikololi alanında 1970'lerde bu yana çalışılmaya başlanılmıştır. Bu süreç içerisinde yılmazlık (resilience) alanyazında diğer birçok psikoloji terimi gibi farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Alan yazın incelendiğinde yılmazlığa ilişkin Masten"in (2001) yapmış olduğu "*bireyin yaşamında ciddi tehditlerle karşılaşmasına rağmen uyum ve gelişiminde olumlu sonuçların görülmesi durumudur*" biçiminde yapmış olduğu tanımlamayla karşılaşılmaktadır. Luthar"ın tanımında ise yılmazlık bireyin karşı karşıya kaldığı tüm güçlüklere rağmen pozitif manada sağladığı uyum süreçlerini ifade etmektedir. (Luthar, Cichetti ve Becker, 2000).

Rutter (1990) yılmazlığı olumlu sonuç alma olarak tanımlamaktadır. Risk ve stresin olmadığı koşullarda pozitif netice yılmazlık olarak değerlendirilmemektedir. Yılmazlık için pozitif netice yalnızca risk ve stresli durumlarda anlamlıdır (Glantz ve Sloboda, 1999). Bu anlamda yılmazlık için Rutter'in (1987) ortaya koyduğu "*stres*

aşılama" kayda değer bir rol üstlenmektedir. Stresli koşullarda olan çocuk, ilerleyen yıllarda stresli durumlarla karşı karşıya olduğunda izleyeceği yolu daha rahat bulabilecek ve strese karşı daha güçlü duruma gelebilecektir (Wilson ve Gottman, 1996; Cowan, Cowan ve Schulz, 1996). Zorluklar zamanla bireyi daha dirençli yapabilir. Ziyadesiyle fazla unsur kişiyi strese sürükleyebilmektedir ve bu stres oluşturan unsurlar kişinin yılmazlık düzeyine göre uyumsuzluk yerine uyumla sonuçlanabilmektedir (Norman, 2000).

Fraser vd. (1999) da aşırı zorlantılı duruma rağmen başarılı olabilmeyi gösteren yılmazlıkla ilişkili üç hâl ortaya koymaktadır.

- *Zorluklarla başa çıkma (riske rağmen başarı)*
- *Baskı altında devam eden yeterlilik (riske uyumu)*
- *Tramvadan kurtulma (negatif hayat vakalarına uyum sağlamak)*

Mandleco ve Peery (2000) çocuklarda esnekliğin kavramsallaştırılmasında ele alınabilecek örgütsel bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve kapsamında, cocuklarda yılmazlığı etkileyen iç ve dış olmak üzere iki kategori unsur mevcuttur. Yılmazlığın meydana çıkmasında, değişken düzeylerde her iki faktör grubuna ihtiyaç duyulmaktadır ve aralarında etkileşimsel veya işlemsel bir ilişki vardır. Bu çerçeve normal ve risk gruplarındaki çocuklar için müdahale çabalarının planlanması ve düzenlenmesi için belirli kaynakları veya özellikleri hedefleyerek bir başlangıç noktası şeklinde kullanılabilmektedir.

2.3.1. İÇSEL FAKTÖRLER:

Yılmazlıkla alakalı içsel unsurlar kalıtsal, içgüdüsel ve kişi kaynaklı olmaktadır. İçsel unsurlar biyolojik ve psikolojik unsurları kapsamaktadır.

1- Biyolojik Faktörler:

a. Genel sağlık: Yılmazlık bedensel bakımdan sağlam çocuklar daha fazladır. Bu çocuklar düzenli uyuma, yeme ve boşaltım sergilerler ve daha az hastalık geçirirler. Ortalamadan daha fazla enerjileri vardır. Bedensel olarak babayiğit, düzenli ve çakı gibidirler.

b. Kalıtısal eğilim: Yılmaz çocukların aile hikâyelerinde daha ender ümitsiz ya da genetik hastalık yoktur.

c. Mizaç: Mizaç kabiliyeti olan çocuklar, stres karşısında hâlihazırda uyumlu davranabilirler.

d. Cinsiyet: Erkekler, ekseriyetle bütün risk unsurlarına karşı daha hassas ve metanetsizdir.

2.3.2. PSİKOLOJİK FAKTÖRLER:

1. Bilişsel Yeterlik:

a) Zeka: Yılmaz çocuklar eğitimsel başarı ve yetenek testlerinde daha yüksek puanlara sahip olmaktadır. Okuma, komünikasyon ve muhakeme kabiliyetlerinde daha iyi pozisyonundalar.

b) Bilişsel anlatım: Yılmaz çocukların kullandığı hâkim bilişsel anlatım, planlayarak davranışta bulunmak ve dürtü kontrolü edinmeyi kapsamaktadır. Yılmaz çocuklar, fevri reflekste bulunmamakta ve özenli olarak düşünmektedir.

c) Başa çıkma kabiliyeti: Dokunaklı başa çıkma yılmazlıkla benzer anlamda olsa da, farklı bir yapıdır. Başa çıkma, çaba, yoğunlaşma ve uyum gerektirir. Çevresel ve iç talepleri yönetmenin bir şeklidir. Eylem odaklı veya intrapsik olabilmektedir. Başa çıkmak yılmazlığı etkileyen etkenlerden sadece bir tanesidir. Stresin bilhassa yüksek veya negatif koşulların güçlü olduğu hallerde, tipik olarak dirençli olan çocuklar iyi başa çıkamayabilmektedir ve dolayısıyla kalıcı görünmeyebilmektedir. Bununla beraber, çocuk hala önemsiz olabilmektedir. Çünkü dalgalanma ile başa çıkma kabiliyetine karşı hala bazı telafi edici esneklikler vardır. Bir yandan, yılmaz çocuklar çevrede yaşanan zorluklarla, tehditlerle, hayal kırıklıklarıyla ve fırsatlarla etkin bir şekilde başa çıkarken aynı zamanda iç bütünlüklerini koruyabilmektedir. Onlar bağımsız ve esnektir. Engelleri iyi yönetmekte, problemler için doğru çözümleri bulmakta ve doğru kararlar verebilmektedir.

2.3.3. YILMAZ BİREYİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ:

a) Olumlu öz-tanım: Olumlu öz saygı, öz yeterlik, öz farkındalık, içsel kontrol odağı, optimistlik, teşvik mevcuttur. Benlik itibarı pozitif olan çocuklar bağımsız kararlar alabilir ve güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olabilirler. Gerektiğinde yardım arayabilir veya özerk ve bağımsız olabilirler. Eylemleri için gerçekçi sorumluluk alabilirler. Çevresel faktörleri etkileyebileceklerine inanıyorlar ve iç denetim odağı kendi kendini kontrol etmeyi de içermektedir. Acı verici ve üzücü deneyimleri yapıcı bir şekilde algılarlar. İçgörülerini ve anlayışlarını arttırmak için bilgi ararlarlar. Aktif ve değişime açık kişilerdir.

b) Kişilerarası ilişkilerin pozitif olarak tanımlanması: Kişilerarası ilişkilerde hassas ve empatik olmak, işbirlikçi davranmak, arkadaşça olmak, saygılı olmak ve meslektaşları tarafından sevilmektir. Bireysel farklılıklara toleranslıdırlar. Otoriteye karşı pozitif bir tutumları vardır. Öğretmenlerin, ebeveynlerin ve toplumun kararlarına, normlarına ve tavsiyelerine uymaktadırlar.

2.3.4. DIŞSAL FAKTÖRLER:

Ailede ve ailenin dışında kurulan ilişkilerde kendini gösterir:

1) Aile Ortamı:

a) Ev koşulu: Fiziksel kalabalığın olmadığı, yapılandırılmış ve organize bir aile muhiti yılmazlıkla alakalıdır.

b) Ebeveynlik yaklaşımları: Yaşa uygun disiplini içeren otoriter, tutarlı ebeveynlik tutumları; açık komünikasyon örüntülerinin kullanımında, doyurucu davranışa sahip modelde, duygusal olarak karşı çıkmakta ve ifade etmede, başkalarına duyulan güveni teşvik etmede ve bireysel farklılıklara saygı göstermede ve ebeveynleri kabul etmede kayda değer faktörlerdir.

c) Özel aile üyeleri: Tutarlı bakım, en az bir aile üyesinin (çoğu zaman anne; veya baba, kız kardeşi, teyze, amca, büyükanne ve büyükbabalar) esnekliği ile yakından ilgili olduğu ve yeterli özen ve dikkat gösterdiği görülmektedir. Yılmaz çocuklar için en önemli aile üyesi çoğunlukla anneleridir.

2.3.5. AİLE DIŞINDAKİ ORTAM:

a) Belli kişilerle olan ilişkilerin niteliği: Çocuk icin arkadaşlık ve yön kazandıran, ona yardım eden, aile dışında koruyucu büyüklerin (öğretmenler, akranlar, aile dostları vb.) mevcudiyeti önem arzetmektedir. Yılmaz çocuklar aile harici bu kişilerden destek almayı kabul etmektedirler.

b) Sosyal kaynaklar: Okul, gündüz bakım uygulamaları, gençlik kuruluşları (sağlık ve toplumsal hizmetler vb.) yetişkinlerle bakım, destek ve kifayetli temas sağlamaktadir. Bütün bu bilgiler çerçevesinde, literatürde yılmazlıkla alakalı muhtelif tanımların olduğu ve dayanıklılıkla ilgili ortak özelliklerin olduğu gözlemlenmektedir (Eminağaoğlu, 2006).

Özet olarak, yılmazlığın üç dizi değişkeni vardır; a-Koruyucu etkenler, b-Risk etkenleri, c-Yılmazlık kavramının şahsiyet özellikleri.

Özellikle negatif hayat hadiselerini içeren veya tetikleyen risk faktörleri, bireyin yetkinliğini artıran koruyucu faktörlerin etkisini azaltan/önleyendir. Koruyucu faktörler ve süreç sonunda ortaya çıkan adaptasyondur. Yılmazlık sürecinde önleyici ve risk faktörleri arasındaki etkileşim oldukça yüksektir (Ruther, 1999: 135; Windle, 2002).

2.3.6. RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER

Yılmazlık kavramını belli başlı araştırmalar, genellikle bireyin yılmazlık özelliklerini öngören faktörlere ile çevredeki risk ve koruyucu faktörler yoğunlaşmışladır (Kumpfer, 1999). Herhangi bir değişkeni bir risk unsuru veya koruyucu unsur olarak ifade etmek için belirli bir ölçüt bulunmamaktadır. Dolayısıyla, muhtemel risk ve koruyucu unsurların belirlenmesinde kişisel, aile ve sosyal değişkenler göz önünde bulundurulur (Gordon ve Song, 1994).

2.3.6.1.RİSK FAKTÖRLERİ:

Çocukluk veya ergenlik zamanında riskli durumlara maruz kalmak, daha sonraki gelişim zaman dilimlerinde aksaklıklara neden olabilmektedir. Hayatta karşılaşılabilecek felaketler ve negatif deneyimler, kişinin psikolojik sağkalımı ve dayanıklılığı için risk faktörü olarak nitelendirilmektedir. Garmezy (1993), gerçek bir

risk veya negatif hal olmadan yılmazlık tanımının her zaman eksik olacağını savunmaktadır. Benzer biçimde, Masten (2001), kişinin gözle görülür bir risk durumu olmadan yılmazlığın söylenemediğini belirtmiştir. Risk etkenleri, yılmazlığın tanımında önemli bir unsur gibi görünmektedir. Şiddete maruz kalmadan düşük sosyoekonomik duruma kadar risk faktörleri, ileriki dönemlerde gelişimsel sorunların öngörücüleri olarak kabul edilmektedir (Werner, 1989). Ebeveynlerdeki psikopatolojik durumlar veya hastalıklar, kalıtımsal bozukluk, cinsel taciz, boşanma ve yoksulluk risk faktörlerinden bazılarıdır. Literatürde populer çalışmalardan biri olarak kabul edilen Kauai'de fakirlik, düşük sosyoekonomik durum, aile içi şiddet, annenin eğitim seviyesi, kalıtımsal bozukluklar ve ebeveynlerin patolojik semptomları risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Werner, 1989).

Yılmazlık konusundaki ilk çalışmalarda, araştırmacılar sonraki yaşamda negatifliklere yol açan spesifik ve tek bir risk faktörüne yogunlaştılar. Fakat, daha sonra, birden fazla risk etkeninin bir arada bulunduğunu ve iyi bir yaşam sürdürmekle tehdit ettiklerini buldular. Buna göre, çoklu risk etkenlerinin kaçınılmazlık kavramı üzerindeki etkisinin nasıl etkilediğini açıklamaya gayret ettiler. Masten ve Reed'e (2002) göre, risk etkenleri yoğun şekilde eşzamanlı meydana çıkmakta ve birikmeye neden olmaktadır.

Garmezy (1987), risk faktörlerinin ne kadar fazla olduğunu, kişinin daha fazla risk altında olduğunu ve sosyoekonomik durumu düşük ve daha az koruyucu özelliklere sahip ailelerde daha fazla çocuğun daha stresli yaşam olaylarına maruz kaldığını savunuyor. Sonuç olarak, zihinsel kapasitelerinin düşük olduğunu ve muhtelif alanlarda daha az kabiliyet ve yetenek gösterdiklerini söylemektedir. Bu çalışmada da ergenlerin düşük sosyoekonomik düzeyde olan ailelerde olmaları tercih edilmiştir.

2.3.6.2. KORUYUCU FAKTÖRLER:

Risk faktörlerine ek olarak, yılmazlıkla ilişkin diğer mekanizmalar, bireyin negatif deneyime karşı yapıcı tepkisini kolay hale getiren destekleyici etkenler olarak tanımlanmaktadır. Masten (1994) koruyucu ve risk etkenlerinin iki karşıt kutuplaşma olduğunu ve stres azalırken esneklik seviyesinin arttığını belirtmektedir. Bazı çocuklar negatif olaylardan çok daha derinden etkilenirken, bazı çocuklar stres

ve negatif hayat olaylarına karşı daha dirençli ve stresli hayat olaylarıyla başa çıkma olasılıkları daha yüksektir. Bu hallerde, neden bazı çocukların risk durumlarından daha olumsuz etkilendiğini, bazı çocukların da aynı olumsuz deneyime uyum sağlamaları ve bunlara adapte olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu sormaktadır (Murray, 2003).

Yılmazlık gösteren çocuklar, zorluklarla başa çıkabilmek için sosyal destek gibi dışsal destek, kendine güven gibi içsel kaynakları tercih etmektedir. Literatürde bu kaynaklara koruyucu dış ve iç faktörler denir. Örneğin, pozitif şahsiyet özellikleri ve bireysel aile çevresel koruyucu faktörlerden biri olarak görülmektedir. Koruyucu faktörlerin risk durumlarının negatif etkilerini hafiflettiği ve adaptasyon sürecini hızlandırdığı tahayyül edilmektedir. Diğer taraftan, iç ve dış koruyucu faktörler gelecekteki olumsuz olayların olasılığını düşürmektedir.

Garmezy (1987) yüksek zeka, sosyo-ekonomik seviye, aile ile ilgili pozitif algıların (ebeveynler ve çocuklar arasındaki pozitif ilişki, aile içinde etkili iletişim, ebeveyn olma yeteneği) ve dayanıklılığı arttırmadaki sosyal beceriler konusundaki çalışmasında, bireysel koruyucu faktörlerin listelenmektedir. Bir başka modern ve popüler araştırmacı Werner (1989), koruyucu faktörleri üç temel başlıkta sınıflandırmaktadır. a) bireye pozitif referanslar, b) aile içerisinde ruhsal bağlar; c) okulda veya toplumda bir toplumsal destek ağının mevcudiyeti.

2.3.6.3. AİLEDE RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER

Ergenlik döneminde ailenin ergene yönelik tutumu, ergenin kişiliğinin bazı yanlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ailesinden olumsuz tepki alan bireylerde daha fazla duygusal problemler yaşaması ve olumsuz kişiliğe sahip olması baklenebilir. Olumsuz kişiliğe sahip çocuk, ebeveynlerinden aldığından daha fazla olumsuz tepkiyi kardeşlerinden almaktadır (Henderson, Hetherington, Mekoz ve Reiss, 1996). Aile içerisinde işlevsiz disiplin ve çocuğun takibindeki yetersizlik, gençlerdeki anti-sosyal davranışların ortaya çıkmasına kaynaklık edebilbektedir (Forgatch, Patterson ve Ray, 1996). Ailedeki risk arttıkça, istenmeyen sonucun ortaya çıkma olasılığınıda artmaktadır. Ailenin etkisi çocuk üzerinde küçük yaşlarda daha fazladır. Çocuk büyüdükçe çevrenin etkisi artmakta ve çocuk dışarıyla daha etkin hale gelmektedir (Bendersky ve Lewis, 1994). Eebeveynlerin çocuk bakım davranışları üzerinde

olumsuz bir etki olan faktörlerden biride ekenomik sorunların olmasıdır. Ekonomik sorunlar, ailenin işlevselliğini ve ailenin yaşam koşullarını etkilerken ergenin de gelişimsel görevlerini yerine getirme potansiyelini etkilemektedir (Taylor, 1994). Yüksek düzeydeki aile kontrolü, çocuğu çeşitli risk faktörlere karşı koruyucu bir rol oynayabilir. Örneğin aile denetimi sayesinde çocuğun, uyuşturucu kullanımına teşvik edebilecek arkadaşlarla ve ortamla karşılaşması engellenmiş olur. Fakat bu koruyucu tutum aşırı sıkıcı bir hal alırsa, yılmazlığın gelişimini ketleyebilir. Bu drumdaki çocuklar, arkadaş ilişkilerinde güvensizdirler ve hayatlarındaki krizlerle, problemlerle baş etmelerini sağlayacak sosyal kaynakları elde etmede geri kalabilirler (Beauvais ve Oetting, 1999). Aile süreçleri, ergenin öz-yeterlilik geliştirmesine yardımcı olmaktadır. Özyeterlilik ise akademik yeterlilik ve psikolojik uyumla sonuçlanmaktadır. Ebeveynlerin sağlıklı bir evlilik ilişkisinde olmaları ergenin akademik yeterliliğin gelişmesine, özyeterliliğe ve psikolojik uyumlu oluşa katkıda bulunmaktadır. Aile ortamı; duygusal desteğe sahip olduğu ve ailevi takım çalışmasına izin verdiği zaman ergen kendi davranışlarını düzenleme ve organize etme yeterliliğini de geliştirir. Bu süreç, akademik ve sosyo-duygusal yeterlilik gelişimiyle sonuçlanmaktadır (Brondy, Stoneman ve Flor, 1996). Ailelerle çocuklar arasında olan koruyucu bir ilişkiyle, çocuklar ebeveynlerini model almakta ve onları gözlemleyerek bir takım beceriler kazanabilirler. İnsanları nasıl dinleneceğini, empati kurmayı, problem çözmeyi ve işbirliğini öğrenirler (Wills ve Cleary, 1996). Masten'e (1994) göre çocuğun yaşamındaki kayda değer şahıslar özelliklede ebeveynler, çocuk için temel koruyucu enken görevi görmektedirler. Etkin bir ailenin veya bakıcının sahip olması gereken özellikler şunlardır:

- Gösterdikleri eğitici bakım davranışlarıyla çocuklarda bir başvuru kaynağı olarak güven oluşturur ve çocuğun kendisini değerli hissetmesini sağlarlar
- Bir model olarak uygun davranışlar gösterirler.
- Çocuğa bilgiye ulaşmanın yollarını gösterir ve gereken bilgileri sağlar.
- Rehberlik eder ve yapıcı geribildirimler verirler. Toplmca kabul gören davranışları öğretirler.

- Tavsiyelerle ve yapıcı desteklerle çocuğu işlevsiz ve tehlikeli aktivitelerden uzak tutarlar.
- Çocuğun kendine olan güvenini artırmak için çocuğun üstesinden gelebileceği ve başarabileceği meydan okumaları ve girişimleri desteklerler.
- Destekleyici bir rol üstlenirler ve yeni seçenekler sunarlar.
- Yeterliliği geliştirecek ve çocuğun kendine güvenini oluşturacak deneyimler için imkanlar sağlarlar.

Yılmazlığın gelişmesinde çocuğun bakım ortamının kaliteli olması çok önemlidir. Çocuğa ilk koruyucu kaynakları aile sağlar. Yılmazlığın çocukluktan itibaren gelişmesi, aile ortamının yapılandırılmış ve koruyucu olması ile yakından ilişkilidir. Yani çocuğun aile yaşamına katılımının desteklenmesine ve ailenin çocuk için yüksek beklentilere sahip olmasına bağlıdır. Çoğu yılmaz çocuk en az bir yetişkinle güçlü bir ilişkiye sahiptir (ev dışından da olabilir). Bu ilişki çocuğu sorunlara karşı korur ve aile içi sorunlarla ilgili riskleri ortadan kaldırılmasına katkı sağlar. Yaşamının ilk yıllarında destekleyici bir kişi ile istikrarlı bir ilişki içinde olma bireyi yaşamının sonraki dönemlerinde sıkıntılara karşı da korur. Ergenin hayat boyu olumlu bir sosyal ilişkiye sahip olmasına katkı sağlar. Ayrıca olumlu yakın ilişkiler olumlu benlik algısı ve kendini değerli hissetmeyle olumlu bir şekilde ilişkilendirilmiştir (Wang, Haertel ve Walberg, 1994). Cohler'e (1987) göre çocuğun sahip olduğu yılmazlık nitelikleri, destek için diğer insanlara ulaşmasını kolaylaştırır, aileleriyle başarılı bir iletişim kurabilmesine olanak sağlar.

2.3.6.4. TOPLUMDAKİ RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER

Çevresel şartlar, akraba ilişkilerini, arkadaşları, öğretmenleri, bakkalı, yol göstericileri kısaca çocuğun ailesi ve kendi yakın çevresi dışındaki olayları içermektedir. Bununla birlikte; okul deneyimleri, ders dışı aktiviteler, sosyal baskılar, mesleki yönelimler gibi durumlarıda kapsar. Çocuk üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olan çevresel şartlar yılmazlığın ortaya çıkmasını zorlaştırır veye tam tersi bir dueum olarak geliştirir (Rhodes ve Brown, 1991b). Her aile ve birey, engellerin üstesinden gelerek gelişme gösterecek yeterli niteliklerle sahip olmayabilir. Çocuğun

ve ergenin gelişiminin önünde çeşitli engeller de vardır (yoksulluk gibi). Bireysel ve ailesel boyuttaki katılımlar, beklenenden daha olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilir. Fakat toplumsal boyuttaki katılımlar, kalıcı ve olumlu sonuçlar için en yüksek etkiyi ve başarıyı içermektedir (Taylor, 1994). Önemli bir ilişkide reddedildiklerinde, ergenlerin strese girme olasılıkları ve öfke düzeyleri artmaktadır. Bu yüzden toplumdan aktarılan değerleri kabul etmek için daha az nedene sahipken, sapma olarak görülen değerleri kabul etmek için daha fazla nedene sahiptirler (Wills ve Cleary, 1996). Benard'a (1991) göre toplumun yılmazlığı ilerletecek üç niteliği bulunmaktadır. İlk olarak, üyelerine muhtelif kaynaklar takdim eden toplumsal derneklerin mevcudiyetidir. İkinci olarak, sosyal değerlerin ve kuralların istikrarlı aktarımıdır. Bu sayede bireyler imrenilen davranışların ne olduğunu öğrenebileceklerdir. Son olarak ise çocukların sosyal yaşama adapte olarak kendilerini toplumun kıymetli bir üyesi olarak hissetmelerine olanak verilmesidir. Düzenli ve koruyucu bir toplumun en net göstergesi sağlam kişilerin ilerlemesine olanak sağlayan toplumsal kuruluşların olmasıdır. Bu kurumların içinde aile kurumu birçok kültürde en önemlisi olarak görülmektedir.

2.3.6.5. OKULDAKİ RİSK VE KORUYUCU FAKTÖRLER

Sagor (1996)'a göre okul yaşantısı süresince çeşitli olumlu deneyimler yaşayan öğrenciler, okuldan ayrıldıklarında gelecekleriyle ilgili iyimserlik duygusuna sahiptirler. Çocukların yaşadıkları başarılar, kendilerini güçlü hissetmelerini sağlar ve yeterlilik duygusunu geliştirir. Gençlere topluma katkı sağladıkları duygusunu uyandırmak, işe yarama duygusunu güçlendirir (Wills ve Cleary, 1996). Okullarda yaşanan başarısızlık durumu ise; yabancılaşma, işe yaramazlık, güçsüzlük duygularına neden olabilir. Bu da öğrencilerin sıkıntılarla mücadele etmelerini sağlayacak donanımları yeterli düzeyde elde etmelerini engelleyebilir. Öğrencilerde olumlu duyguların oluşturulması, planlı eğitsel deneyimlerle gerçekleştirilebilir. Çocuğun günlük yaşantısı içerisinde olumlu deneyim olanakları oluşturarak ve bu olanaklarla da çocuklara yeterlilik, ait olma, işe yarama, güçlülük ve iyimserlik duygularını yaşama fırsatı sunularak çocukların yeterli donanım kazanması sağlanabilir (Sagor, 1996). Yılmazlık kavramının kurumlara başarılı bir şekilde uygulanabilmesi iç içe geçmiş üç bakış açısının bir

araya getirilmesi ile mümkün olabilir. Birincisi, kurumsal davranışların dinamik olan doğasıdır. İkincisi, kurumların başarı ve başarısızlığı önceden belirleyen bir takım önemli özelliklere sahip olmasıdır. Üçüncüsü ise kurumun akıllı bir sistem olarak görülmesidir (Anderson, 1994). Oxley (1994)'e göre okulların amaçları sosyal, duygusal, fiziksel ve zihinsel gelişimin sağlanmasına göre belirlenir. Okulun amacı, sadece toplumsal amaçları yerine getirmek değil, öğrencinin gerçek potansiyelinin farkına varmasını sağlamaktır.

2.3.7. YILMAZ BİREYİN ÖZELLİKLERİ

Kişisel özellikler, yaş, cinsiyet, zekâ, bireyin güçlü ve zayıf yönlerini kısaca doğuştan olan ve sonradan elde edilen kabiliyetleri ve koşulları kapsamaktadır. Bu şahsi nitelikler çocuğun değişik muhitlere bütünleşme sağlamasını büyük derecede etkilemektedir (Rhodes ve Brown, 1991b).

Garmezy'e (1985) göre yılmaz çocukların özellikleri asağıdaki gibidir:

- İstenilen kişilik özellikleri (üstün şahsiyet saygısı, kendini murakabe, içsel denetim vb.).
- Baş etme eforlarına cesaret veren ve geliştiren koruyucu bir aile ortamı.
- Baş etme eforlarına cesaret veren ve geliştiren samimi ve koruyucu bir toplumsal çevre (akt. Fine and Schwebel, 1991).

Yılmazlık araştırmalarında dayanıklı kişilerin özellikleri nettir. Esnek kişilik özellikleri, bedensel ve psikolojik gücü; yüksek bilişsel/duygusal zeka; bir alanda refah; bireysel yeterlilik; benlik gelişimi; özerklik; bağımsızlık; empati; hassaslık; hürmetli; sorumluluk sahibi olmak; işbirliğine açıklık; proaktif şahsiyet; iyi huylu, uyarlanabilirlik; dingin bir ruh durumu; pozitif etki ve hayat amacı; optimist, alternatif bir bakış açısı; elastik bir yapı, yeni deneyimlere açıklık; bireysel değerlere bağlılık; topluluğa ait, ışıltılı bir gelecek için ümit; savaşçı, sağlam karakter; zorlu olayları bireysel gelişim için bir fırsat olarak görmek; nesnel ve eğitimsel beklentiler; vazife yönelimi; başarı ihtiyacı; gördüğünüz ışığında hayati, öncelikli davranış; yenilgilerden öğrenmek, kazandıklarını kutlamak; kişilerarası temasları sağlıklı kılmak ve sürdürmek için toplumsal yetenekler; hayat boyu öğrenme kavramını

benimsemek; öğrenmeyi öğrenme ve nakletme becerisi; yüksek öz-farkındalık; kendini kabul ve değerleme; iç kontrol odağı; olayları kontrol etme kabiliyeti; öz saygı; özgüven; özsaygı; Kendi kendine etkinliği; kendine güven; merak etmek; yaratıcılık; etkili iletişim becerileri; dilin iyi kullanımı; başa çıkma yeteneği; problem çözme yetenekleri; doğru kararı verme yeteneği; stres kontrolü; hızlı düzelme; azim; sebatkarlık; içsel güdüleme; mizah kabiliyeti; sevinç; hayat memnuniyeti; maneviyat/dini eğilim; affetme gibi muhtelif özelliklerdir (Garmezy, 1991; Gizir, 2007; Henderson and Milstein, 1996; Karairmak, 2006; Masten, 1994; Terzi, 2006; Werner, 1993).

Krovetz (1999), ruhsal olarak dirençli çocukların dört kayda değer özelliğini bilhassa vurgulamaktadır. Bunlar:

1. Sosyal yetkinlik: Başkalarında pozitif reaksiyonlar yaratabilmek, böylece yetişkinler ve akranlarla pozitif ilişkiler kurabilmektir.

2. Problem çözme yetenekleri: Başkalarından yârdim almak, kontrol altındaki olayları planlama kabiliyetine sahip olmak.

3. Özerklik: Özerk davranma ve çevreyi kontrol etme yeteneği. Kendi kimliğinizin hissiyati sözkonusudur.

4. Hedeflere ve gelecek hissine sahip olmak.

Birçok insan bu özelliklerin belirli bir seviyesine sahiptir. Önemli olan, bu özelliklerin bir risk faktörünün üstesinden gelebilecek seviyede olmasıdır. Bu, farklı koruyucu unsurların varlığından kaynaklanmaktadır (Krowetz, 1999). Yılmaz çocuklar, stres durumlarıyla başa çıkma, riskleri aşmalarına yardımcı olacak fırsat ve kaynaklara ulaşma ve benlik saygısı ile başa çıkma becerisine ve yetkinliğine sahiptir (Kumpfer, 1999). Bireyin kendi özelliklerine ek olarak, ailenin, toplumun ve okulun bu özelliklerin gelişiminde önemli etkileri mevcuttur. Bu nitelikler, bu kaynaklardan sağlanan lazım destek ve olanaklarla ilerleyebilir (Werner ve Johnson, 1999; Masten and Coastsworth, 1998). Yılmaz kişiler, yaşamlarında rahatsız edici durumlara adapte olabilir ve süreç müddetince yeni yetenekleri orataya cıkabilmektedir. Gelişim düzeyini artıran tutumlar aşağıdaki gibidir:

- Risklerin negatif etkilerine karşı durabilmek.

- Cazip destekleyici faktörlerin gelişmesine olanak vermek.
- Başarısızlık durumlarinda dayanak bularak, hâlihazır durumdan başarılı olunabilmektedir.
- Daha iyi bir âdemoğlu olmak için tecrübelerinden muvaffak bir biçimde faydalanma (Kaplan, 1999).

Yapılan çalışmaların neticelerine göre, bazı etkenler çocukların ve yetişkinlerin yılmazlıklarını geliştirmelerinde büyük rol oynamaktadır. Bunlar:

- Etkili ebeveynler.
- Diğer yetişkin kişilerle olan kâfi komünikasyon becerisi.
- Gereksinim duyduğunda diğer insanlara özellikle yetişkinlere başvurma becerisi.
- Kendini başarılı ve yetenekli olduklarına inandıkları alanlara göre değerlendirilmek.
- Öz-yetkinlik, öz-değer, ümit hissiyatının olması.
- Sosyo ekonomik üstünlükler.
- Kaliteli okullar ve diğer sosyal pozitif özellikler (Masten, 1994).

Yılmazlığa, bireysel özelliklerden ve çeşitli ortamlardan etkilenen acar bir fenomen olarak kabul edilmelidir. Yılmazlığın doğru tanımı için sözkonusu olan bir yaklaşım, yılmazlığın bir sorunun üstesinden gelme kapasitesi olarak görülmesidir. Bu, dengeyi yeniden oluşturma ve dengeyi koruma yeteneği (hemeostaz) anlamına gelmektedir (Gordon ve Wang, 1994).

Çocukların bir kısmı stres etkeni ile başa çıkmakta daha iyidir, stresli olayı hızla yenebilmektedir. Bazı çocuklar ciddi stresli olaylar yaşar ve stresli olayların kalıcı etkilerine maruz kalabilmektedir. Çocuğun hayatında stresli olaylar vazgeçilmezdir. Çocukların az çok duyarsız olduğu gerçeğinde farklılık yaratan temel faktörleri tanımlamak ve anlamak önemlidir (Wilson ve Gottman, 1996). Yılmazlık terimi, düşük ya da yüksek esneklik özelliklerinden kaynaklanmaz,

bireysel çevre arasındaki etkileşimden kaynaklanmaktadır (Tarter ve Vanyukov 1999).

Literatürde kötü ekonomik durum bir risk faktörü olarak görülmektedir, ancak sosyo-ekonomik durumun kötü olduğu bölgelerde başarılı bir şekilde uyum sağlamak için yeterli ve uygun kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklardan birinin aile olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, bu alanlarda başarıyla adapte olmuş çocukları bulmak şaşırtıcı bir netice değildir (Beauvais ve Oetting, 1999).

Yılmaz çocuk ve yılmaz olmayan çocuk arasındaki farkı ortaya çıkarmak için ilk adım, çocuklarda sağlam entegrasyonu iyileştiren faktörleri veya çocuğun stresle başa çıkmada kullandığı baş etme becerilerini incelemek gerekmektedir. İkinci olarak, çocuğun aile ilişkisinde pozitif reaksiyonlar almasına olanak veren faktörler araştırılmalıdır. Son olarak, yakın çevresinde bulunan diğer destek ve stres yaratan etkenler de dikkate alınmalıdır (Robson, 1991).

2.4. YILMAZLIKLA İLGİLİ MODEL VE YAKLAŞIMLAR

2.4.1. KOBASA'NIN ARABULUCULUK MODELİ

Kobasa'ya (1979) göre yılmazlık bir bireyin riskle karşılaştığında bu duruma olumlu anlamlar yükleyebilip durumu fırsata dönüştürmeye sağlayan bir özelliktir. Ona göre yılmazlık problemlerden kaçmak yerine farklı yöntemler arama ve destek almayı sağlayarak problemi çözmeye yönelmeyi belirten bir özelliktir. Risk durumunun olumlu bir şekilde anlamlandırılması ve aktif başa çıkma yöntemleri de kişinin iyi olma durumu üzerinde etkili olarak yılmaz olmaya imkan sağlar (Akt. Bayraklı, 2010).

2.4.2. BENARD MODELİ

Benard'a göre çocukların gelişimlerini yılmaz bireyler olarak geçirmeleri için onların oyun oynadıkları, hayatı paylaştıkları, bilgi edindikleri okul ve ev gibi ortamlarda yapılması gereken üç öneli davranış biçimi vardır. Bunlar ilgi ve destek ilişkisi kurmak, yüksek beklentiler belirlemek ve sunmak, anlamlı katılım imkanları vermek (Akt. Gürgan, 2006a).

Bu modelin temel savı çocukların güçlü ve başarılı bir gelişim için gerekli ortamın oluşturulma sorumluluğu yetilşkinlere ait olduğudur.

Araştırmalara göre olumsuz hayat şartlarında dünyaya gelen bir çocuk olumlu deneyimler, ilgili ve destekleyici ebeveyn tutumları sayesinde bu olumsuz şartların üstesinden gelebildiği yönündedir (Thomsen, 2002; Akt. Gürgan, 2006a).

2.4.3. HENDERSON VE MİLSTEİN'IN YILMAZLIK ÇEMBERİ MODELİ

Henderson ve Milstein'de (1996) yılmazlık kavramını: zamanla artabilen ya da azailen bireyden bireye değişebilen nitelik diye ifde ederler. Onlar yılmazlığın çevrede geliştirilmesiyle ilgili altı öğe belirleyerek yılmazlık çemberi adını verdikleri bir yaklaşımı oluşturmuşlardır. Bu altı öğeye (İlgi ve destek, Yüksek beklentiler, Katılım fırsatları, Sosyal bağların arttırılması, Açık sınırlar ve beklentiler, Yaşam becerileri) dayanan yöntemler geliştirilmesiyle risk faktörlerini azaltan ve yılmazlığı geliştiren çevreler oluşturulabilir (Akt. Gürgan, 2006a).

2.4.4. MASTEN'İN RİSK VE YILMAZLIK MODELİ

Bu modele göre etkili ebeveynlik çocukların sahip oldukları kaynaklar ve karşılaştığı riskler ile elde ettikleri olumlu sonuçlar arasında köprü vazifesini üstlenir. Yani, risk karşısında çocuğun olumlu sonuçlar elde edip edemeyeceği anne-babaya bağlıdır. Etkili anne babalık, risklerin yol açabileceği olumsuz etkileri hafifleterek ya da çocuğun sahip olduğu olumlu özellikleri ödüllendirerek çocukta olumlu sonuçların ortaya çıkmasını kaynaklık eder. Çocuğun yılmaz bir birey olmasında hayatlarında onlara destek veren anne-babanın varlığı, anne-babanın çocuğu motive etmesi önemli rol oynar. Yılmazlık, sıradışı bir durum olmaktan çok insanın olağan uyum sürecinde görülen ve yaygın olarak karşılaşılan bir olgudur (Masten, 2001; Akt. Bayraklı, 2010).

2.4.5. RİCHARDSON YILMAZLIK MODELİ

Yılmazlıkla ilgili modellerden biri Richardson vd. (1990) tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre biyolojik, psikolojik ve manevi bir denge noktasından başlayarak kişi vücudunu, aklını ve ruhunu yaşamdaki anlık koşullara uyumlu olur. İç ve dışta stres yaratan durumlar her zaman mevcuttur ve kişinin bu

olaylarla başa çıkabilme yeteneği daha önceki risk durumlarında yaşadığı başarılı ve başarısız uyumlu olma girişimlerinden etkilenir. Bazı durumlarda böyle uyum ya da koruyucu faktörler etkili olmaz. Bu durum biyolojik – psikolojik – manevi dengenin bozulmasına neden olur. Zaman içinde bu bozulmaya verilen tepki şu dört sonuçtan birine neden olan bir tamamlayıcı süreçtir:

(1) Dengenin bozulması gelişim ve yılmazlığın artması için bir olanak olur ve adaptasyon yeni, daha yüksek bir iç dengeyle sonuçlanır,

(2) Sadece bu olumsuzluğu asmak, bunun ötesine geçmek çabasıyla denge yeniden kazanılır,

(3) Hasar atlatılır ama daha düşük bir denge düzeyine dönülür,

(4) Uyumsuz stratejilerin (kendine zarar verici davranışlar) olumsuzluklarla basa çıkabilmek için kullanıldığı sağlam olmayan bir ruh haline geçilir.

Bu anlayışa göre bir insanın fiziksel, akıl ve ruhsal dengesi belli bir seviyede başlıyor ve daha sonra bu dengede bir bozulma meydana geliyor, ruh sağlığı açısından bu bozulmadan sonra işlevsizlik, denge ve yılmazlıktan biri yeniden elde edilmesi gerekiyor (Richardson, 2002).

Yılmazlığa ilişkin yapılan araştırmalarda yılmazlığa ilişkin başlıca iki yaklaşım vardır birey merkezli (person-focused) ve değişken merkezli (variable-focused) yaklaşım. Değişken merkezli yaklaşımda; risk, yeterlik ve uym ile kişisel ailesel ve çevresel destekleyici etkenler arasındaki ilişkiler çok değişkenli istatistik metotlar ile ele alınmaktadır. Genelde değişken merkezli yaklaşımlar, istatistiksel gücü maksimum düzeyde tutar ve müdahaleleri içeren belirleyici ile sonuçlar (predictors and outcomes) arasındaki ilişkiyi araştırma konusunda oldukça yeterlidir. (Masten ve Red, 2002, Akt; Gizir, 2004) Lakin bu yaklaşım insanların hayatlarındaki dikkate değer yapıları yakalama noktasında çok etkili değildir. Diğer yandan birey merkezli yaklaşımlar, doğal olarak meydana gelmiş yapılandırmalardan bir araya gelmiş değişkenleri kapsar ve yaşamdaki genel (common) ile genel olmayan (uncommon) yapıları araştırmada oldukça uygundur (Masten, 2001) Bu araştırmada yılmazlığın aile işlevleri ve aile iletişim kalıpları ile ilişkisi incelendiğinden değişken merkezli yaklaşım tercih edilmiştir.

2.4.6. DEĞİŞKEN MERKEZLİ YAKLAŞIMLAR

Değişken merkezli yaklaşımda amaç yılmazlığın kendisiyle çalışmaktan ziyade stres-yeterlilik etkileşimine (stress-competence associations) ilişkin bir takım yapılar ile koruyucu/incinebilirlik (vulnerability) arasındaki bağa bakmaktır. Bu nedenle yılmazlığın bu istatistiklere ilişkin bir takım yapılar üzerinde temellendiği söylenebilir (Luthar and Cushing, 2002). Bu model çok değişkenli istatistiksel analizler kullanılarak risk durumu oluştuğunda uyumun göstergeleri üzerinden olumlu uyumu belirten yaşantılar ile bireysel, ailesel ve çevresel destekleyici etkenler arasındaki ilişkiyi sınanır (Masten ve Reed, 2002).

2.5. ERGENLERDE YILMAZLIK ÖZELLİĞİ İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde yılmazlıkla ilgili yapılan çalışmalar incelenmektedir. Bu çalışmalardan öncelikle yurt dışında yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Rutter'in (1979) İngiltere'de yaptığı araştırmada, aile içi sorunlar ve anne babası evlilik sorunları yaşayan, düşük sosyo ekonomik düzeyde olan, kalabalık veya geniş aileden gelen, aile içinde suç kabul edilen davranışlarla karşılaşan, annesinin psikiyatrik bozuklukları olan ve devlet bakımından yararlanan çocuklarla çalışmıştır. Araştırma sonucunda: tek risk faktörünün anlamlı bir etkiye sahip olmadığı bulunmuştur. Fakat iki veya daha fazla risk faktörünün bir araya gelmesi, olumlu sonuçların ortaya çıkma olasılığını yok etmektedir. Yaşanan birden fazla risk etkeni, diğer risk etkeninin etki seviyesini de artırmaktadır.

Elder vd. (1985)' in sözkonusu çalışmada çocukların yaşamda iyi oluş ile ekonomik zahmetlerin ve ana-baba davranışlarının (rededici, desteklemeyen) ilişkili olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Araştırma sonuçlarında ekonomik zahmetlerin ve babanın rededici davranışlarında erkeklerden çok kızların iyi oluşuna negatif etkisi olduğunu, annenin davranışlarının çocuğun edindiği davranışların yitirmesine çok önemli katkı sağlamadını bulmuştur.

Luthar (1991) yaptığı araştırmada yılmazlığın ölçümünde yaşıt ve öğretmen derecelendirme ölçeklerine ve okul puanlarına bakılmaktadır. Araştırma sonucunda

zeka, içsel kontrol odağı, toplumsal kabiliyetler, benlik gelişimi ve pozitif hayat vaka arı, yılmazlıkla alakalıdır.

Werner ve Smith (1992) tarafından yapılan araştırmada Hawaii'nin Kauai adasında doğan 698 çocuk oluşmuş ve yaklaşık 40 yıl süresince süren boylamsal bir çalışma yapmıştır. Çocukların %54'ünün ailesi yoksul olduğu ve yaklaşık olarak 1/3 ünün ailesinde şiddet, alkolizm, boşanma, ciddi sağlık problemleri ve akıl hastalığı gibi risk faktörleriyle maruz kaldıkları kabul edildi. Bu çocukların yaklaşık yarısı yoksulluk içinde büyümüş, 1/6'sına zihinsel engelli teşhisi konmuştur. 2/3'ünde hayatlarının ilk 10 senesinde ciddi biçimde öğrenme zahmeti gözlemlenmiştir. Bununla beraber araştırmacılar, bu çocukların yaklaşık üçte birinin oldukça normal birer genç yetişkin olduklarını bulmuşlardır. Bu çocuklar "yılmaz" çocuklar olarak adlandırılmıştır. Araştırmacılar bu çocukları diğerlerinden ayrı kılan etkeleri ortaya koyabilmek için bu çocukların kişisel özelliklerini, aile yapılarını ve çevresel unsurları incelemişlerdir. Aile faktörüne yönelik bulgular şöyledir;

- Yılmaz erkeklerin çoğu, yapıların ve kuralların olduğu aile ortamlarından gelmiş ve etraflarındaki kadınlar onlar için rol modelleri olmuşlardır.

- Kadın yılmaz bireylerin çoğu, risk almaya ve bağımsızlığa vurgu yapılan aile ortamlarından gelmiş ve kadın bakıcılarından sürekli destek almışlardır.

- Yılmaz bireyleri yılmaz olmayan akranlarından ayıran, anne babalarının yerine geçme yeteneğidir. Anne babalarının yerine geçtiklerinde şartsız olarak kabul edilmiş ve anne baba gibi görülmüşlerdir.

- Yılmaz çocuklar, daha küçük ya da yaşlı aile bireylerine bakma sorumluluğunu üstlenmeye doğru itilmişlerdir. Bu sorumluluk, onların yetişkin yaşamında da devam etmiştir.

Werner (1996) Kaui çalışmasındaki yüksek risk altında olduğunu tespit ettiği aralarında ergen gruplarında olduğu çeşitli yaş gruplarıyla yaptığı çalışmasındaki bulgularında yılmazlık düzeyi yüksek olan bireylerin koruyucu faktörlerinden birinin

de aile olduğunu ve bu bireylerin ailelerinden daha fazla sevecenlik ve destek aldıklarını ayrıca annelerin eğitimli ve aile içi kuralların belirgin olmasınıda bir faktör olarak belirtmiştir.

Peng (1994) yaptığı araştırmada; aile ve okul desteğinin düşük olduğu durumlarda, yüksek düzeyde kişisel özelliklere sahip öğrencilerde yılmazlığın ortaya çıkma ihtimalinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Aynı şartlarda, yüksek düzeyde kişisel özelliklere sahip öğrenciler, düşük düzeyde sahip olanlara göre yılmazlık geliştirme ihtimalleri daha yüksektir. Aile desteği, öğrencilerde yılmazlığın gelişmesi üzerinde okul çevresine göre daha güçlü bir etkiye sahiptir. Aynı özelliklere sahip öğrenciler arasında, aile ve okul desteğine sahip olanlarda yılmazlık oranı daha yüksektir. İncinir öğrenciler (düşük düzeyde kişisel özelliklere sahip öğrenciler gibi), aile ve okul desteği olduğu zaman öğrenmede başarılı olabiliyorlar. Benzer kişisel özelliklere, aileye ve okul desteğine sahip öğrenciler arasında şehir merkezinde ve dış mahallelerde yaşayan öğrenciler, kırsal kesimde yaşayan öğrencilere göre daha iyi akademik performans göstermektedirler.

Jessor, Van Den Bos, Vanderryn, Costa ve Turbin (1995) makalede, kişinin çevresindeki ergenlerle pozitif münasebetlerinin olması, arkadaşlarının pozitif hareket örüntülerine sahip olması ve ailenin çocuk üzerinde denetimi olması gibi destekleyici etkenlerin sorunlu tutumların olma yoğunluğunu azaltmaktadır (Akt. Siyez, 2006).

Brondy, Stoneman ve Flor (1996), yaptıkları araştırmada kırsal kesimde yaşayan Afrika kökenli Amerikan ailelerin kazançlarıyla gençlerin yeterlilikleri arasındaki ilişkiye bakmışlardır. Araştırma neticesinde; ailenin geliri ile psikolojik fonksiyonellik ve bakım münasebetlerinin kalitesi arasında pozitif bir ilinti keşfedilmiştir. Yüksek kazanca sahip ailelerde, daha az depresif semptomlar ortaya çıkmış ve bu aileler daha iyimser olarak belirlenmiştir. Ailelerin kazançlarıyla dengeli bir evlilik ilişkisi ve babanın bakıma destek vermesi arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Ailesel iyimserlik bir yılmazlık faktörüdür. Ailesel iyimserlik önemli bir yapı olup maddi yapılarla ve duygusal destek yapılarıyla ilişkilidir. İyimser ve kendine güvenen aileler, destekleyici bir aile ilişkisi oluşturarak iş stresiyle baş etmektedirler. Bu durum, onların uzun süreli çalışmanın ve kazandıkları düşük ücretin olumsuz etkilerine karşı koruyucu bir işlev görmektedir. Araştırmada

ayrıca, destekleyici evlilik ve bakım ilişkileri ile gençlerin kendini düzenleme yeterliliği arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

Masten ve Coatsworth (1998) şiddetli zihinsel hastalığı olan çocuklarda, aile içi şiddet, yoksulluk, doğal afetler ve diğer yüksek riskli koşullar gibi yüksek yaşam koşullarında becerinin gelişimini anlamak; 23 yıldan fazla bir süredir yılmazlık araştırmaları gözden geçirmişlerdir. Çalışmaların sonuçları, sıkıntıdan sonra fonksiyonlarını psikolojik olarak daha iyi yerine getirme ile ilişkili olan çevrenin ve çocuğun niteliklerinin vurgulanmasında epeyce tutarlıdır. Yılmazlıkla alakalı olarak, çocuğun özellikleri; girişkenlik, düzen, kendine yeterlilik, kendine güven, yüksek özgüven, yetenek ve inanç şeklindedir. Yılmazlıkla alakalı aile özellikleri, şefkatli bir aile figürü, otoriter aile (örneğin sıcaklık, konstrüksiyon, yüksek beklentiler), sosyo-ekonomik üstünlükler ve geniş destekleyici aile bağları ile yakın bir ilişki içerisinde olmaktır. Sonuç olarak, yılmazlıkla ilişkin çevresel özellikler, aile dışındaki topluluk yanlısı yetişkinlerle bağlantı kurmak, sosyal yanlısı organizasyonlara katılmak ve etkili bir şekilde devam eden okula ulaşmak olarak belirtilmektedir (Lerner vd., 2003).

Dass-Brailsford (2005), Güney Afrika'daki yoksul öğrencilerin akademik dayanıklılık kaynaklarını araştıran nitel çalışmasının nihayetinde, yüksek motivasyon, girişimci ve hedefe yönelik iç kaynaklar, rol modelleri ve destekleyici sosyal kurumlar (aile kurumları gibi) öğrencilerin dayanıklılığında rol oynamaktadır.

Zakeri, Jowkar ve Razmjoee (2010) tarafından yapılan araştırmada yılmazlık ile anne baba davranışları arasındaki münasebet incelenmiştir. Makalede, "Canner-Davidson Dayanıklılık Ölçeği" ve "Steinberg Anne Baba Tutumları Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, anne baba tutumlarından kabul-ilgi tutumunun yılmazlığın önemli olumlu bir yordayıcısı olduğu, buna mukabil psikolojik özerklik-bağışlama ve davranışsal katılık-kontrol tutumunun dayanıklılık için anlamlı bir yordayıcı olmadığı bulunmuştur.

Wu, Tsang ve Ming (2012), Pekin'deki 806 göçmen çocuğun yılmazlığını incelemektedir. Araştırma neticesinde, göçmen çocukların yılmazlığına katkıda bulunan faktörlerin aile ve toplumdan toplumsal destek olduğu görülmektedir. Bununla beraber, aileden algılanan toplumsal desteğin, göçmen çocukların bilimsel

çabalarını yordadığı belirtilmektedir. İkinciliği, Türkiye'deki örneklem esnekliği ile ilgili çalışmalardır. Son yıllardaki çalışmalar incelendiğinde yılmazlılık konusuna önem verildiği gözlemlenmektedir.

Gizir (2004) Sosyo-ekonomik düzeyi düşük öğrenciler ile çalışılmıştır. Araştırmanın amac bireysel ve çevresel koruyucu faktörlerin öğrencilerin yılmaz olmalarına etkisini araştırmaktır. Gizir (2004) araştırma bulgularından yola çıkarak verdiği önerilerinde, yoksul bir ortamda yaşayan ergenlerin psiko-sosyal gelişimlerini güçlendirmeleri için ve yılmazlıklarını artırmak için ergenlerin kaynaklara ulaşılabilirliklerinin arttırılması, çeşitliliğin fazlalaştırılması ve akademik dayanıklılıklarının arttırılmasına olumlu yönde etki edecek bireysel ve çevresel koruyucu faktörlerin etkinleştirilerek ergenlerde fakirliğin negatif etkilerinin minimuma indirilmesi gereğini dile getirmiştir.

Özcan (2005), Ebeveynlerinin evlilik akitlerini devam ettirip ettirmem durumlarına göre lise öğrencilerinin yılmazlık düzeylerini araştırdığı çalışmasında; ebeveynleri birlikte olan öğrencilerin yılmazlık düzeylerinin ve koruyucu faktörlerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eminağoğlu (2006) yapmış olduğu araştırmada sokak yaşantısı olmayan çocuklarla sokak çocuklarının yılmazlığı arasındaki farklılıklara bakmıştır. Araştırmanın amacı sokak çocuklarının yılmazlık düzeylerini incelemek ve zorlu sokak yaşantılarına karşı ne tür baş etme yöntemleri kullanarak güçlü kalabildiklerini incelemektir. Araştırma sonuçlarında; çalışan çocukların, sokak çocuklarına kıyasla duygusal yakınlık kurma ve işbirliği başlıklarında daha yetersiz oldukları, sokak çocuklarının bu avantajla yılmazlıklarına olumlu etkide bulundukları elde etmiştir. Sokak çocukları, yine bu araştırmada, çalışan çocuklara kıyasla olumsuzluk ve yetersizliklerini: depresif duygu durumu düzeylerinin yüksek oluşu, başarılı örgütsel davranış kabiliyetsizlikleri ve daha fazla bilişsel yetersizliğe sahip oldukları şeklinde ifade etmişlerdir.

Sipaioğlu (2008) tarafından yapılan bir makalede, ergenlerin farklı risk gruplarındaki esneklik seviyelerinin araştırılması hedeflenmektedir. Analiz bulguları, bir ebeveyni; cinsiyet, okul türü, yaşadığı ev, yoksulluk derecesine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Evle ilgili ilişkilere temayül, yüksek istekler ve ev içi

aktivitelere katılım, tek bir ebeveynle yaşayan ergenlere nispeten daha nüfuzludur. Problem çözme yetenekleri, hedefleri ve eğitimsel beklentileri, aileleriyle birlikte yaşayan yetişkinlerin tek ebeveynli yaşayan yetişkinlere kıyasla koruyucu faktör özellikleridir. Yoksulluktaki ergen gruplarında, cinsiyet değişkenine göre, arkadaş grupları, alâka, empati, hedefler ve eğitim beklentilerinin kızlardan daha koruyucu olma olasılığı daha yüksektir. Yine aynı grupta problem çözme becerisine ilişkin algılar erkeklerden daha yüksektir. Bekar bir ebeveynle yaşayan ergenler grubunda, ilgi, empati ve kurum içi ilişkideki kız puanları erkeklerden daha yüksektir. Erkeklerin problem çözme becerileri ile ilgili kızlara göre daha yüksek algıları vardır. Okul kategorisine göre incelendiğinde, okul içi ilişkilerde alaka, eğitim beklentileri, hedefler ve problem çözme becerileri ile ilgili algıları Anadolu Fen Lisesi öğrencilerine göre Fen ve Anadolu Öğretmen Lisesi öğrencilerinde daha yüksek durumdadır.

Arastaman ve Balcı (2013) tarafından Ankara'da 24 genel lise ve Anadolu lisede okuyan lise öğrencileri tarafından 509 öğrencinin katılımıyla, öğrencilerin girişimcilik ve iletişim alanlarının esnekliğinin önemli bileşenleri; öz-yeterlik ve problem çözme yöntemlerinin algı düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Akademik başarının ve devamsızlığın düşük seviyede öğrenci esnekliği öngördüğü görülmektedir. Algılanan aile ile arkadaş desteği ile öğrenci esnekliği arasında da anlamlı bir ilişki vardı ve bu değişkenler öğrencinin esnekliğinin önemli belirleyicileri olarak bulunmuştur. Arslan ve Balkıs (2016) , öz yeterlilik ve yılmazlığın; ergenlerde duygusal istismar ile problem davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırma sonucunda araştırmacılar; ergenlerin ebeveynleri tarafından algılanan duygusal istismarın direk olarak problem davranışa neden olduğu, algılanan istismar arttıkça öz yeterliliğin ve yılmazlığın olumsuz bir izlenim sergilediği bulgusuna varmıştır. Ergenlerde istismar arttıkça yılmazlık düzeyi azalmakta, bunun sonucunda problem davranış görülme oranı artmaktadır. Yılmazlık düzeyinin bu noktada aracılık rolünde olduğu vurgulanmıştır.

Yöndem ve Bahtiyar (2016) tarafından yapılan araştırmada ergenlerde yılmazlık ve stresle baş etme arasındaki ilişki araştırılmış, ergenlerin yılmazlığı; sınıf, algılanan gelir düzeyi, kardeş sayısı, anne baba tahsil durumu, cinsiyet değişkenlerine göre incelendiğinde bu değişkenlere göre fark bulunmamıştır. Bunun

yanı sıra ergenlerin yılmazlık düzeylerine göre stresle baş etme biçimlerinde farklılıklarla olduğunu yılmazlık düzeyi yüksek ergenlerin stresle baş etme becerilerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur.

2.6. AİLE İŞLEVSELLİĞİ(SAĞLIKLI AİLE):

Bu bölümde, aile ifadesine, aile sistem yaklaşımları ve sibernetik kurama, sağlıklı aile, aile sistem saklaşımları, aile işlev modelleri, Sağlıklı (fonksiyonel)-sağlıksız (işlevsel olmayan) aile işlevleri, Ana-Baba ve Ergen İlişkilerine Kuramsal Bakışa yer verilmiştir.

Bireyin toplumsal bir varlık olarak sosyalleşmesinin en önemi araçlarından biri duygusal ilişkilerin etkili olarak yaşandığı, sosyal bir grup olan ailedir. Bu kapsamda ailenin; neslin devamı ve ekonomik ihtiyaçların karşılanması birincil, eşler arasında psikolojik doyumun sağlanması, çocukların toplumsal değerleri ve kuralları öğrenmesi, boş zamanları değerlendirilmesi gibi ikincil ihtiyaçalrı karşılayan işlevleri vardır (Avcı ve Aksoy, 2016).

2.6.1. AİLE SİSTEMLERİ TEORİSİ VE SİBERNETİK

Aile Sistem Teorisi, bir sistemin varlığını sürdürmek amacıyla ünitelerinin, ilişkisel ve etkileşimsel organizasyonlarını ele alan *Genel Sistemler Teorisi'*nden esinlenmiştir. Bu kuramın fikir önderleri biyolog Ludwig von Bertalanffy ve matematikçi ve mühendis Norbert Wiener'dır (Bertalanffy, 1969; Wiener, 1948). Bertalanffy'ye göre sistem, "*kendi aralarında ve çevreyle ilişkide bulunan bir dizi unsurdan başka bir şey değildir*" (1975). Whitchurch ve Constantine (1993), Genel Sistem Teorisi'nin üç temel mahiyetini belirlemiştir. İlki sistem kuramının bilimi birleştirici özelliğe sahip olmasıdır. Genel sistem teorisinin ilkeleri, geleneksel akademik sınırları aşarak, biyolojik işleyişlerden, aile organizasyonlarına kadar birçok alanı açıklamada katkı sağlayabilir. İkinci mahiyeti, sistemin bir bütün olarak anlaşılmasına yardımcı olmasıdır. Sistem teorilerinin temel ilkelerinden biride bir sistemin, yalnızca bileşenlerinin her birinin birbirinden ayrı olarak incelenmesi ile anlaşılamıyacağı, bütünlük içinde anlaşılabileceğidir. Bu bağlamda sadece çocuklara veya ebeveynlere bakarak ailenin anlaşılamayacağıdır. Bütüncüllük(Holizm) kavramı ile ifade edilen bu anlayışın temel söylemi "bütünün parçalarının toplamından daha büyük" olduğudur ve sistemi anlamak için, bütün parçaları ve bunların birbirleriyle

nasıl ilişkili olduğunu göz önüne almak gerekir. Sistemin herhangi bir parçası daima diğer parçalarla bağımlılığı ile sınırlanır ve bu bağımlılık modelini sistemin kendi organizasyonlarıyla düzenlenir (Shannon ve Weaver, 1949). Buna mukabil bir sistemin devamlılığı girdi biçiminde yeni kaynaklar almasıyla yakın ilişkilidir. Bu sebple, bir sistem çevreden girdiler alır, onları işler ve çevreye geri gönderilen çıktılar meydana getirir. Bu girdiler bazen bir enerji bazen bir malzeme bazende bir bilgi şeklinde olabilir. Genel sistem teorisinin üçüncü mahiyeti ise, insan sistemlerinin kendi amaçlarını geliştirip kendi davranışlarını düzenleyebilmek anlamına gelen özdönüşümsel olmasıdır. Yani sistemlerin karşılıklı bağımlılığın yanında, kendi kendini düzenleyen ve denetleyen karakteristik özelliği vardır. Başka bir ifadeyle, sistemin yapısını korumak ve hedeflere ulaşmak için çıktılarını izler, düzenler ve kontrol eder. Bu durum, insan sistemlerinin geribildirimle çalışan sibernetik sistemler olduğunu gösterir; yani sibernetik içerisinde iletişim, birbirini etkileyen, sistemin yapısını kontrol eden ve biçimlendiren, dengeyi ve değişimi sağlayan bir yapıdadır (Littlejohn, Foss, 2011). 1950'li yıllarda Wiener tarafından popülerleştirilen sibernetik, şeylerin birbirlerini dairesel bir şekilde nasıl etkilediğine, sistemlerin denetimi nasıl sağladığına, dengenin nasıl sağlandığına ve geri bildirim döngülerinin denge sağlayıp değişim oluşturabileceğine dikkat çekerek bir şeyin düz çizgi biçimde başka bir şeye neden olduğu fikrine karşı çıkar. Bu nedenle sibernetik, ilişkilerin asla değişmeyen statik yapılar olmadığını, bireylerin sözcükleri ve eylemlerinin başkalarının tepkisini etkilediğini, insan davranışlarının başkalarından aldığı geribildirimlerle sürekli olarak düzenlendiğini savunur.

Bir ilişki ve iletişim örüntüleri modeli ile karakterize edilen benzersiz bütünsel yapılardan biride ailedir (Rogers ve Escudero, 2004). Ailenin iletişim örüntüleri üzerine yapılan çalışmalar, sistemler arasındaki eşyapılı ilişkileri keşfetmeye çalışır. Bir aile sistemi, birbirleriyle iletişim kuran üyeler tarafından kurulu, sürdürülür ve açık hale gelmiş aralarında ilişkiler olan özel bir gruptur. Herhangi bir insan etkileşim sistemi genel olarak "diğer kişilerle iletişim kuran bireyler" olarak tanımlanabilir. Bu tanım aile sisteminin "nesneleri" arka plana koyup ilişkilerini ön planda olduğunu ifade eder. Aile yaşantıları içinde bu ilişkiler zamanla kalıplaşmış bir hal alır ve zamanla bir aile sisteminin özünü oluşturan örüntülere hizmet eder. Bu ilişkiler ve kalıplar ailenin bütünsel yapısını oluşturur.

Sistem teorisi bu yüzden ailenin bütününe odaklanmayı ve üyelerini de bu kapsamda ele almayı önerir.

Aile Sistemleri Kuramı, aile yapılarını, organizasyonlarını ve ailede yaşanan sorunların anlaşılmasını sağlayan oldukça etkili bir bakış açısı sunmaktadır. Bireylerin, etkileşim içinde oldukları öteki insanlar ve çevre ile ilişkileri incelenerek anlaşılabileceği bakış açısı (Kazak, 1989; Yalın, 2003) dayanak alındığında, ergen bireyin yılmalık özelliği göstermesinin sadece kişi ile değil aynı zamanda ailenin bütünü ve ailenin işevselliği ile ilgili olduğunu düşünülebilir.

2.6.2. AİLE İŞLEVLERİ

Aile, bireye iktisadi, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla katkı sağladığı gibi kişilik ve davranışlarının gelişiminde de hayati bir yere sahiptir (Yörükoğlu, 1996). Bunun yanında aile gelişim evreleri boyunca meydana gelen değişikliklerde üyelerine destek sunmaktadır (Sturge-apple, Cummings ve Davies, 2010). Örneğin; geçiş dönemi olarak ifade edilen ergenlik dönemini hem ailenin bütünü hem ergenin kendisi bu dönemi uyumlu ve birtakım gelişimsel görevleri başarılı bir biçimde yerine getirimesi, çocukların sağlıklı kişilik geliştirmesi ve davranış göestermesi için ailenin işlevlerini sağlam bir şekilde yerine getirmesi etkili olacaktır (Bulut, 1990). Ailenin işlevlerinin sağlıklı olmasının bir diğer önemide ailnin ergen için koruyucu ve güven veren koşullari ile yetişkinliğe hazırlayan asıl toplumsal çevre olma fonksiyonundan kaynaklanmaktadır (Smith ve Perou, 2002). Başka bir anlatımla, çocuğun toplumsallaşmasına olanak veren aile başlıca kurum olarak çocuğa bir ait olma sağgörüsünü vermekte ve onu sosyal ilişilere iştirak hususunda ön ayak olmaktadır. Ailenin çocuğun büyümesindeki temel fonksiyonları aşağıdaki gibidir (Yörükoğlu, 1996) :

- Çocuğa güven duygusu vererek toplum içinde dengeli bir birey olmasını sağlamak,
- Gerekli ortamları hazırlayarak çocuğun toplumda kabul görebilmesine yardımcı olmak,
- Çocuğa rol model ve rehber olarak toplumda kabul edilen müsait davranış biçimlerini öğrenmesini ve geliştirebilmesini sağlamak,

- Çocuğun okul ve toplumsal hayatta muvaffak olabilmesi için kabiliyetlerini geliştirecek imkanlar sunmak,
- Çocuğun merak ve yeteneklerini gelişimine destek edecek imkanlar sunmak,
- Çocuğun karşılaştığı sorunlarına çözmesi ve bir harmoni için de lazım olan uygulama, şifahen ve sosyal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olmak.

Ergenlik dönemi hem aile kişilerinin hem de bir sistemin ailenin birçok değişimin yaşandığı kritik bir dönemdir (Steinberg, 2013) Ergenin sosyal yaşmda ihtiyaç duyduğu giyim, arkadaş ortamlarına katılım, eğitim kariyeri gibi konularda ekonomik değişimler söz konusudur. Bu dönemde hem ergenin ihtiyaçlarını arttığı hemde yaşlanan ebeveynlerine destek olma durumunda olan ebeveynin ekonomik bakımdan zahmetler görmeleri ihtimal dahilindedir. Değişen ve uyum gösterilmesi gerek başka bir durum ise ergenlik dönemine kadar sınırlı bir sosyal yaşantısı olan ergenin serbestlik arayışı ve yaşıt kitleler ile daha çok zaman geçirme isteği ev içi kurallar ve sınırlar gibi bazı yeni düzenlemeleri gündeme getirir. Ebeveynlerin bu durumla baş etme yöntemleri kültürel nitelikler ve hayat tarzına göre farklılık olabilmektedir (Parke ve Buriel, 1998). Örneğin, ergen bir kişinin ve ebeveynin aile içindeki sorumluluklar konusunda değişik isteklerde olması hem ergen hem ebeveynler için stres yaratabilmektedir.

Ergenlik dönemiyle birlikte ailedeki bakım, korunum ve sosyalleşme biçiminde açıklık gösteren işlev ve sorumluluklar çocukluk ve bebeklik döneminden farklılık göstermeye başlar (Steinberg, 2013). Ergenler, toplumsallaşmadan çok yönlendirilmeye, desteklenme, korunmadan çok rehberliğe ihtiyaç duyarlar. Aile işlevleri açısından çocukluk döneminden, ergenlik dönemine geçiş yapmak her zaman rahat bir oluşum olmamaktadır. Ayrıca değişen hayat şartlarında artık yetişkinliğe hazırlığın okullar vesilesiyle olmaya başlandığı günümüzde, aile vazifelerini ve ergen-ebeveyn ilişkilerini organize etmede okul-aile işbirliğide önem arz etmektedir (Steinberg, 2013).

Görüldüğü üzere aile, ergen bireyin şahsiyet ve tutumlarının sağlıklı gelişiminde yerine getirdiği fonksiyonel misyonuyla kayda değer bir destek vermektedir. Cünkü konu ile ilgili bilgi sağlamak gayesiyle aile fonksiyonelliği ile alakalı literatürde yer alan araştırmalardan bahsetmenin yararı olacağı düşünülebilmektedir.

Bulut'a (1990) göre, aile görevleri hem aile sisteminin hem de aile üyelerinin arasındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Birçok yazar ve araştırmacının aile fonksiyonlarını incelemekte ve açıklamaktadır. Mesela, Ackerman (1958) aile işlevlerini ekonomik, toplumsal, ruhsal vb. Ggenel konularda tartışmaktadır. Araştırmacılar son zamanlarda iki temel aile işlevi teorisi önermektedir. Bunlardan ilki aile işlevlerini ailenin belli özelliklerine göre tanımlayan sonuç odaklılık; ikinci olarak ailenin yerine getirmesi icap eden görevleri açıklayan sürece yönelik yöntemelerdir (Dai ve Wang, 2015).

Sonuç odaklı aile işlev modellerinden biri, Olson tarafından geliştirilen Circuplex modeli, evlilik ve aile işlevsellikleri ile ilgilidir (Olson, 2000). Bu modele göre, aile işlevi ‘aile bağlılığı ve birlik‘, ve ‘aile esnekliği’ olarak ifade edilmektedir. Olson'a (2000) göre, aile üyeleri arasındaki duygusal yakınlık denge aile bağlılığını ve birlik istikrar boyutunu tanımlarken, değişim ve istikrar arasındaki denge (kararlı koşullar) duygusal aile adaptasyonu ve esneklik anlamına gelmektedir. Olson modelinde, işlevsel aile görevleri, belirli yaşam olaylarına ve koşullarına uyum sağlayarak aile dengelerini koruyan ve besleyici ve destekleyici sosyal ilişkileri koruyan sistemler olarak tanımlanmaktadır (Matejevic, Jovanovic ve Lazarevic, 2014). Sonuç odaklı bir aile işlevi modeli olan Beaver Sistemi Modeli, iki önemli aile işlevini kastetmektedir. Her şeyden önce, kavramsallaştırılmış, aile üyeleri arasında etkili iletişim becerilerine sahip olan ve bir birey olmalarına izin verilen ve onların gelişimini destekleyen aile içi tutarlılık iletisinin boyutu vardır. Başka bir işlevsel boyutta, gelişmiş aile yaşam tarzı, işlevsel ailelerin hem aile içinde hem de dışında düzenlenen organizasyonları yürütmesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, işlevsel olmayan ailelerin hem aile içinde hem de sosyal alanda niteliksiz ilişkiler ağı kurduğunu ima etmektedir (Beavers ve Hampson, 2000).

Sürec odaklı aile fonksiyonları teorisinin bir başka modeli, Skinner'ın aile odaklı fonksiyonlara yönelik modelidir (Skinner, Steinhauer ve Sitarenios, 2000) ve

McMaster aile fonksiyonları modelidir (Epstein ve Levin, 1978). Aile süreci modeli, üyeler ve aile arasındaki etkileşime odaklanmaktadır. Skinner aileyi canlı bir sistem olarak görmektedir ve aile normları ve değerleri gibi aile etkenlerini dikkate almaktadır (Skinner, Steinhauer ve Sitarenios, 2000). Bu teori, daha net ve sistematik bir aile işlevi yapısı oluşturmak için McMaster aile işlevleri modeli ifadelerini kullanmaktadır.

Aile işlevselliğinin ve aile sağaltımının ana hatlarını belirlemek amacı ile McMaster tarafından "McMaster Aile İşlevleri Modeli" adıyla altı boyutlu bir model geliştirilmiştir. Bu metot bilimsel araştırmalarda doğrulama ve geçerlemeye olanak sağlamakla bereber kolaylıkla öğretilebilmekte, değişik durumlara uyarlanabilmekte ve farklı klinik durumlarda uygulanabilmektedir. (Bishop and ark., 2000). McMaster Aile İşlevleri Modelinde belirtilen boyutlar şunlardir;

- Problem Çözme: Ailenin bir tehdit karşısında bütünlüğünü ve işlevselliğini yitirmeden tehdit durumu ile başa çıkma becerisi göstermesini ifade eder. Problem çözme becerisi ailenin işlevselliğinin sağlıklı olduğunun göstergelerindendir. Ailenin yaşadığı problemler yerleşim yerinin belirlenmesi, ekonomik gelirin düzenlenmesi gibi gündelik yaşama dair meseleler olabildiği gibi; psikolojik ve münasebet sıkıntıların sebep olduğu ruhsal durumlar da söz konusu olabilir.

- İletişim: İletişim aile üyeleri arasında duyguların, düşüncelerin aktarıldığı bir tür bilgi alışverişidir. Sağlıklı işleve sahip ailelerde üyeler birbiri ile doğrudan, açık iletişim kurarlar. İlişkiler karşılıklıdır ve duygular düşüncüler dile getirilirken maskesiz saydam bir ilişki kurulur. İletişimde kullanılan kanallar sözlü ya da sözsüz (sözel olmayan davranışlarla; jest, mimik, üslup, vb.) şeklindedir. Vücut dili ile daha fazla duygular iletilirken, sözel düşünceleri aktarır (Cüceloğlu, 2016). Bu modelde beden dili ile kurulan iletişimin ölçümünün kolay olmaasından ötürü sözel iletişime yoğunlaşmıştır. Diğer aile üyelerini etkileme gücüne sahip bir aile üyesi duyguların ve düşüncelerin ifade edilmesinde bir engel teşkil edebilir ya da üyeler birbirinin sınırına uzak durarak komünikasyon kanalları sözkonusu değildir, bu hallerde sağlıksız aile fonksiyonuna hizmet etmektedir.

- Roller: Ailede herbir üyenin kendisinden beklenen bir takım davranış kalıpları vardır yerine getirmei gerektiği. Örneğin ebeveynlerden, yemek pişirmek, market

alışverişi yapmak, disiplini sağlamak gibi rolleri üstlenmesi beklenir. Ailede rollerin konuşularak demokratik bir tutumla eşit, yaş ve yeteneğe uygun bir şekilde paylaşılması önem arz etmektedir. Bir aile üyesine aşırı sorumluluk yüklenesi veya aile içi konumuna uygun olmayan bir görev verilmesi aile işlevlerinin sağlıklı yerine getirilmesini tehdit edebilir.

- Duygusal tepki verebilme: Çeşitli durumlarda aile üyelerinin duruma uygun duygusal ve davranışsal karşılık verebilmesini içerir. İşlevsel ailelerde üyeler duygularını sözel ve sözel olmayan eylemlerle anlatımda güçlük yaşamaz. Sevinç, mutluluk, öfke, kaygı gibi olumlu ollumsuz her çeşit duygunun rahatlıkla yaşanması ve diğer üyelerin bu duygulara cazip reaksiyonlar vermesi sağlıklı işlev belirtisidir. Sağlıklı ailelerde hissiyatlarin ifade edilme stili empatik ve stresi hafifletici niteliktedir.

- Gereken ilgiyi gösterme: Aile üyelerinin sevgi, bakım, ihtiyaçlara duyarlı olma gibi birbirlerine gösterdikleri ilgiyi ifade eder. Sağlıklı ailelerde bu anlamdaki davranışlar bireylerin özgürlüğünü ihlal etmeyecek şekilde iken sağlıksız ailelerde birbirine ya çok az sevgi ve alâka gösterdiği ya da bağımlı olma düzeyinde aşırı ilgilendiği görülmektedir (Bulut, 1990).

- Davranış kontrolü: Aile içerisinde üyelerinin davranışlarını belli bir ölçü belli bir disiplin ve standartda olmasının bellirlenmesini içerir. Aile içerisinde davranış kontrolü; Katı (standartlarin, değişmez şekilde uygulandığı denetim) , esnek (duruma göre değişebilen, akla uygun denetim), ‘çetrefilli’ (benzer durum karşısında bile her seferinde değişik uygulanan, evvelden tahmin eilemeyen ya da hiç uygulanmayan denetim) ya da serbest (sınırları önceden belirlenmemiş kontrol) biçiminde olabilir. Ailede sağlıklı ilişki örüntülerinin belirleyicisi tutum denetiminin bu boyutlardan hangileriyle sağlandığı ile ilişkilidir.

- Genel fonksiyonlar: Ailenin sözkonusu olan altı boyutu da içerecek biçimde tüm fonksiyonları göstermesini kapsamaktadır (Bulut, 1990).

2.6.3. AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ

İşlevsel (sağlıklı) ailelerin nitelikleri hangi hayat döngüsü süresince oldukları ve bu zaman dilimine verdikleri reaksiyona göre değişiklik göstermektedir

Aile Sistemleri Teorisi'ne göre, aileler birçok kültürde benzer şekilde evlilik, ilk çocuğun doğumu, çocuğun ergenlik dönemine girmesi, emeklilik gibi tahmin edilebilir ve benzer evreler boyunca ilerler. Bu süreçte, her evrenin işlev ve mesuliyetlerinin aile üyelerince yeni baştan düzenlenmesi ve evreye münhasır stres sebeblerinin etkileyici bir şekilde yönetilmesi sağlam bir gelişimin olabilmesi bakımından elzemdir (Carter ve McGoldrick, 2005). Aile üyeleri ve bir bütün olarak aile sistem, bu evrelerin her birinde gelişimsel gereksinimlere uygun biçimde değişim göstererek tutarlılığını korur. Sistemik açıdan bakıldığında, ailenin sağlıklılık özelliği göstermesi bu gelişimsel görevlerin yerine getirildiği ya da getirilmediği bağlamında değerlendirilir. Her bir aile üyesinin gelişimsel vazifeleri münasip bir şekilde yerine getirebildiği ve böylelikle aile hayat döngüsünün fonksiyonel bir şekilde devam ettiği ve diğer sistemler ile muvaffak bir şekilde etkileşimde olduğu aile, işlevsel olarak nitelendirilir (Goldberg ve Goldberg, 2007).

2.6.4. İŞLEVSEL (SAĞLIKLI)- İŞLEVSEL OLMAYAN (SAĞLIKSIZ) AİLE

Genel olarak İşlevsel(sağlıklı) aileler bir değişim veye kriz durumuyla karşılaştıklarında sistem özelliklerini ve normlarını esneterek aile organizasyonlarını yeniden düzenledikleri ve duruma uyum sağladıkları dile getirilmektedir (Gladding, 2012). Örneğin çocuğun ergenlik dönemine girmesi birçok boyutta hızlı değişimi beraberinde getirir ve evde bir takım krizlere neden olabilir. Bu açıdan bakıldığında ergenlik döneminin, ailenin işlevselliğini etkileyen, uyum gösterilmesi gereken bir dönem olarak belirtilmektedir (Smetana, Campione-Barr ve Metzger, 2006)

Araştırmacılara göre sağlıklı ailelerin gösterdiği özellikler şu şekilde belirtilmektedir (Gladding, 2012):

- Aile üyeleri birbirine adanmışlık ve sadakatla bağlıdır.
- Aile üyeleri bibirine kıymet gösterir.

- Aile üyeleri birlikte zaman geçirmeye isteklidir.
- Üyeler arasında açı ve doğrudan etkili iletişim vardır.
- Üyelerin ortak anlamda buluştuğu dini/tinsel payda.
- Aile yapısında kriz durumlarıyla olumlu biçimde baş etme becerisi vardır.
- Roller açıktır ve aile bireyleri birbirlerine destek vererek cesaretlendirmektedirler.

Bu özelliklerin ek olarak işlevsel(sağlıklı) ailelerde dengeli bir uyum, paylaşılmış güç ve liderlik, aile üyelerinde girişkenlik, aile üyeleri arasında ortak karar alabilme yetisi, aile içerisinde birlikte kararlaştırılan cazip normlar ve net bir geribildirim sistemi mevcuttur (Smith ve Steven-Smith, 1992).

Aile gelişim evreleri boyunca ekonomik konular, zaman, çocukların ihtiyaçları gibi öngörülebilir ya da ailenin kontrolünde gelişen tramvatik yaşam olayları,başarı/başarısızlık durumları gibi öngörülemeyen bir takım problemlerle karşılaşabilir. Dinamik ve değişen yapısı içrisinde bu sorunlara uyumlu tepki veremeyen aileler işlevlerini yerine getirmede zorluk yaşamaktadır (Gladding, 2012). Ailenin problemler uyumlu işlev gösterememesinin nedeni ebeveynlerin birbirleriyle anlaşamaması, aralarında iyi etkileşim ve iletişimin olmaması, farklı ego ideallerine sahip olması gibi durumlar olabilir (Bulut, 1993).

Sağlıksız işlev gösteren aileler şu özelliklere sahiptir (Bulut, 1990):

- Aile üyeleri arasında iletişimin doğrudan ve açık olmaması.

- Ailede hissedilen biz duygusu eksikliği ve bunun sonucu olarak üyelerde yalıtılmışlık ve ümitsizlik duygusu oluşması.

- Aile üyelerinin otoritenin isteği doğrultusunda davranmaları sonucunda bireylerin gerçek kişisel özelliklerinin gizler, sahte davranışlarda bulunur.

- Üyeler, duygusal sorunlarını birbiriyle konuşamaz gizlemeye çalışır.

- Üyeler, gerçek istek ve ihtiyaçlarını saklama eğilimdedir.

Bu özellikler göz önüne alındığında işlevsel olmayan ailelerden gelen ergenler bağımlı, içine kapanık, ilişki kurmakta güçlük yaşayan, kendinden emin

olmada güçlük yaşayan, geleceğe yönel olumlu beklentileri az bireyler olarak ifade edilebilmektedir (Coşkun, 2007).

2.6.5. KİŞİLİK GELİŞİMİNDE AİLENİN ETKİSİ.

Bireyi birey yapan ve onu diğer insanlardan ayıran özelliklerin toplamı olan kişilik, kalıtım ve çevresel faktörlerin şekillendirmesi ile oluşur. Bu oluşumda en önemli aktörler bakım verme görevini üstlenen ebeveynlerdir. Çocuğun kensisi ile ilgili algısı (Kendilik Tasarımı) ve yeterlilik duygusunu elde etmesinde en yakınıdaki kişiler olan anne-baba ile olan etkileşim ve bu etkileşimden aldığı geri bildirimlerin önemli bir rolü vardır. Kişiliğin biçimlenmesinde çocuğun özdeşim kurduğu anne-baba tutumları en önemli faktörlerden biridir. (Kuzgun, 1997).

Çocuğun nesnelere, kendisi dışındaki bireylere ve yaşama dair tutumların temel dayanağı aile üyeleri ile ilişkisidir. Çocuk ailenin bir üyesi olma bilinci ile bir takım değerler kazanarak sosyalleşmeye başlar (Yavuzer, 2013).

Kişilik kuramcılarından birçoğu kişiliğin oluşumunda aile faktörüne vurgu yapar. Adler, çevre birey ilişkisinde aile üzerinde durur. O da Freud gibi kişilik özelliiklerinin oluşumunda 0-6 yaş yaşıntılarında aile içi ilişkilern önemini vurgulamaktadır (akt, Geçtan, 1998).

Dünyaya gelen çocuk sosyal ve fiziksel çevreye uym sağlama çabasında en önemli yardımcısı ve destekcisi ailesi ve aile içinde daha çok anne-babasıdır. Sıcak ilişkilerin yaşandığı aile sosyalizasyon sürecinin temel aktörüdür. Bu süreçte çocuk ebeveynlerini taklit ederek toplumda onaylanan veya onaylanmayan bir takım davranış biçimlerini öğrenir (Türkoğlu, 1997).

2.7. AİLE İŞLEVSELLİĞİ İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ergenler ile aile işlevselliği ilişkisini araştıran çalışmalar incelenmektedir. Bu çalışmalardan yurt dışında gerçekleştirilen çalışmalara öncelikli olarak yer verilmiştir.

Martin (1995) araştırmasında ergenlerin aile dinamiklerine ilişkin algısı, depresyon, intihar düşünceleri ve intihar girişimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla yaş ortalaması 15,2 ergenlre Beck Depresyon Envanteri, Aile

Değerlendirme Ölçeği, intihar düşünceleri, planları ve girişimlerine, kendilerine zarar verme düşünceleri ve yaşam deneyimlerine ilişkin sorular sormuştur. Araştırma sonuçlarında şiddetli depresyon kadar, intihar girişimleri, kendine zarar verme düşünceleri, intiharı düşünme ve planlamanın ailenin sağlıksız işlevleriyle ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Buna mukabil, depresyon gibi diğer değişken aracılığıyla ailenin sağlıksız işlevlerinin doğrudan olmayan bir şekilde etkilediği bulgusu elde edilmiştir.

Kashani, Canfield, Borduin, Soltys ve Reid (1994), çocukların ümitsizlik ve sorunlu davranışları ile aile ve toplumsal destek algısı arasındaki ilişkiyi araştırmak için Sosyal Destek Anketini, Bağımsız Davranış Ölçeğini ve Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeğini geliştirmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, aile ve sosyal destek algısı yetersiz olan çocuklar, erkeklerde daha fazla hoşgörüsüzlük, dikkatsizlik ve zararlı davranışlar göstermekte, yaşamlarında daha az kişisel destek algılayan çocukların umutsuzluk düzeyleri daha yüksek bulunmuştur.

Bihun, Wamboldt, Gavin ve Wamboldt (2002), Aile Değerlendirme Ölçeğinin okul dönemindeki çocukların aile işlevlerini ve 12 yaş ve üstü çocukların aile işlevlerini karşılaştırmasında yararlı olup olmadığını incelemektedir. 12 yaşın altındaki 132 ve 12 yaşın üzerindeki 62 ve toplamda 192 astımlı çocuğun verileri diğer iki ölçekle (Aile Yaşamı Olayları Envanteri ve Aile Çatışması Ölçeği) karşılaştırılmaktadır. Aile Değerlendirme Ölçeğinde, küçük çocuklarda güvenilirlik biraz daha düşük olmasına rağmen, anne değerleri üç farklı aile fonksiyonunda iyi bir geçerliliği göstermiştir. Her ne kadar ileri yaş grubundaki Aile Derecelendirme Ölçeği (ADÖ) değerleri daha fazla güvenilirlik gösterse de, annelerin muhtelif ölçümleri daha zayıf bir anlaşmazlık göstermektedir. Dahada basitleştirilmiş ve yapılandırılmış maddelerin eklenmesiyle ADÖ küçük çocuklarda kullanılabileceği görülmektedir. Okul çocukları ile kullanılmadan önce ölçeğin güvenilirliğini artırmak için bazı kanıtlara gereksinim duyulmakta ve güvenilirliği artırarak daha küçük çocuklarda anne değerleri ile daha saglıklı bir ilişki bulunmaktadır. Büyük çocukların ADÖ değerleri ve maternal ölçümler daha zayıf olduğu gözlemlenmektedir.

İkinci olarak, Türkiye'de Aile İşleyişi örneği ile ilgili çalışmalar incelenmiştir.

2002 yılında, aile işlevsellik ve aile fonksiyonlarıının çocukların ruhsal, toplumsal ve bedensel gelişimine etkilerini araştırmıştır. Çalışmanın sonunda, ailelerin hepsinin sağlıklı işlev gösterdiği, ebeveynlerin aile işlevlerinde benzeş özellikler gösterdiği, annelerin Davranış Denetimi boyutunun çocukların sosyal-duygusal gelişimi ile ilişkili olduğu, babanın tutum kontrol boyutunun etkilediği belirlenmiştir. Çocuğun algısı ve diğer adımlarla ilişkisi de yoktur (Topçugil, 2002).

359 lise öğrencisinin katılımıyla yapılan araştırma sonucunda, intihar girişimi ve ilgili ailevi faktörlerin 10. ve 11. sınıftaki yaygınlığını belirlemek amacıyla Şimşek (2005) lise öğrencileri geçmiş intihar düşünceleri ve girişimin %6'sı, intihar düşünceleri ve girişimi olan öğrenciler, Aile Değerlendirme Ölçeğinin tüm alt boyutlarında 2 puandan fazla olmuştur.

Mete (2005) çalışmasında lise son sınıf öğrencilerinin empati yetenekleri ve aile fonksiyonları arasındaki ilişki muhtelif değişkenler bakımından araştırılmıştır. Araştırmanın değişkenleri cinsiyet, anne ve babanın hayatta olup olmadığı, ebeveynlerin medeni durumu, annenin çalışıp çalışmadığı, gelir seviyesi, okuma düzeyi, algılanan okul başarısı, algılanan arkadaş-arkadaş ilişki, kendini ifade etme düzeyi, iddialılık düzeyidir. İnsanların algısı, sorunlarını kendileriyle paylaşma sıklığı olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın bulguları şu şekildedir: Düşük ve orta gelir seviyesine sahip olanlardan daha düşük gelir seviyesine sahip olanlar (roller, duygusal duyarlılık, davranış kontrolü, genel fonksiyonlar ve genel aile fonksiyonları); olumlu arkadaşlarla algılanan arkadaşlık (komünikasyon, vazifeler, ruhsal tepki, tutum denetimi, genel fonksiyonlar ve l aile işlevleri); kendilerini çok iyi ifade edebildiklerini düşünenler, kendilerini iyi ifade edemeyeceklerini düşünenlere göre (iletişim boyutu); başkalarının problem paylaşmayı tercih ettiği kişilerin tercih edilmeyenlerden daha sağlıklı olduğu tespit edilmiştir.

Türküm, Kızıltaş, Bıyık ve Yemenici (2005) tarafından yapılan bir araştırmada, aileyi sağlıksız olarak algılayan öğrencilerin aile üyeleriyle, karşı cinsten arkadaşlarla, flört etme, cinsellik, eğitim ve ekonomik kısıtlamalar ile uyum sorunları yaşadığı tespit edilmiştir. Algılanan aile desteği ile algılanan stres seviyesi ile zihinsel problemler arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Ergenlerin problem çözme becerilerinin aile ve arkadaşlarından destekleri arttıkça arttığı gözlemlenmektedir. Yine, algılanan aile desteği arttıkça, ergenlerin uyum

düzeylerinin daha yüksek olduğu, depresyon düzeylerinin azaldığı, ergenlerin aileleriyle pozitif ilişkilerinin sosyal uyum üzerinde pozitif etkisi olduğu ve ailenin olumlu tutumlarının strese sahip olduğu düşünülmektedir.

Avcı (2006) araştırmasında Adana' da yaşayan ve 14-18 yaşları arasında olan, şiddet davranışı sergileyen ve göstermeyen yetişkinlerin aile işlevlerinin karşılaştırmıştır Çalışmanın bulgularında, şiddet davranışı gösteren ergenlerin, ailelerini daha sağlıksız algıladıkları ve aile işlevlerinin tüm alt boyutlarında, şiddet davranışı göstermeyen gruba göre daha fazla sorun belirttikleri sonucuna ulaşmıştır.

Doğan ve Ceyhan (2008) makalelerinde; lise öğrencileri, aile işlevleri ve denetimin odağı, öğrencilerin ebeveynlerinin çalışma bulgularına göre duygusal tepki arasındaki uyuşmazlık düzeyine göre, gerekli ilgi ve genel işlevleri gösterme, fonksiyonlar açısından aile fonksiyonlarında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır, ilgi odağı, kontrol ve rol fonksiyonlarının kontrol odağını anlamlı şekilde yordadığı bulunmuştur.

Otlu (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin depresyon seviyeleri ile aile fonksiyonları arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Araştırmanın örneklemi, Buca Üniversitesi'nin çeşitli bölümlerinde okuyan öğrencilerdir. Veriler Aile Değerlendirme Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir. 'Problem Çözme', 'Iletişim', 'Roller', 'Duygusal Tepki', boyut bakımı olan, alt davranış kontrolü, genel işlevler, depresyon puanlarının değerlendirilmesinde kullanılan Aile Değerlendirme Ölçeğinin alt boyutları olan genel puanlar ve aile işlevleri arasında önemli bir ilişki olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, aile işlevleri sağlıklı algılandığında depresyon puanlarında azalma gözlemlenmiştir.

Savi (2008), ilköğretim öğrencilerinin 12-15 yaş arasındaki davranış problemleri ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi ve kişilik özelliklerini incelemiştir. Çalışmanın sonunda, ergenlerin ve ebeveynlerin ergenlerin davranış problemleri algıları ile aile işlevleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre problem çözme fonksiyonu aile fonksiyonlarından kötüleştiği için; ergenler ve ebeveynleri ergenlerin kargaşasında, somatik şikayetlerinde, kaygı depresyonunda,

sosyal problemlerinde, düşünce problemlerinde, dikkat problemlerinde, yıkıcı davranışlarda, saldırganlıkta, cinsel problemlerde, içselleştirilmiş problemlerde, dışsal problemlerde ve aynı yönde artan toplam davranış problemlerinde algılanmıştır. Komünikasyon, vazifeler, duygusal reaksiyon, ilgi, davranış denetimi ve genel işlevler bozulmuş, ergenlerin ve ebeveynlerin ergenlerde davranış problemlerinin arttığı bulunmuştur.

Özatça (2009) yapmış olduğu çalışmada ergenlerin toplumsal ve duygusal yalnızlık düzeyleri ile aile fonksiyonları arasındaki ilişkiyi gözleyen bir çalışmada duygusal yalnızlığın, aile görevleri alt boyutlarından olan "genel fonksiyonlar", "duygusal tepki verebilme" ve "problem çözme" yi en çok yordayan alanlar olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmaya göre, bir birey olarak aile içinde kendisine önem verilen, gerektiğinde kendisinin yanında olunan ve aile üyeleri arasındaki iletişimi güçlü olan ergenlerin kendilerini duygusal anlamda yalnız hissetmedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Ailesinde birlik ve beraberlik ruhu olmayan, aileden gerekli güven, ilgi ve desteği alamayan ergenlerin ise duygusal ilişkilere girmede ve ilişkiyi sürdürmede problemler yaşadıkları vurgulanmıştır.

Bulut (2010) tarafından yapılan çalışmada, 14-18 yaş grubundaki ergen davranışları, ailenin işleyişi, aile işlevleri, aile risk faktörleri (alkol kullanımı, aile içi şiddet, ebeveyn çatışması, bulunan) ve hayat kalitesi bakımından incelenmiştir. Örneklem grubu 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda olan 695 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre; sorun çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, dikkat kontrolü ihtiyacı, tutum denetimi ve genel işleyiş bakımından sağlıksız davranışları olan bir ailenin bulunduğu ergenlerin sağlıklı çalışan aileye göre daha yüksek oranda yasadışı tutum gösterdiği görülmektedir.

Kalyencioğlu ve Kutlu (2010), ergenlerin aile iş algılarına göre adaptasyon düzeylerini belirlemek için, öğrencilerin ailelerinin işlevlerini düşük uyum düzeyi ile yerine getirerek 275 lise öğrencisinden toplanan verilerin analizi sonucunda Hacettepe Kişilik Envanteri, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu ile lise öğrencileri için sağlıksız olarak algılanan ve uyumu yüksek olan öğrenciler ailelerini sağlıklı olarak algıladılar.

Şireli ve Soykan (2016), depresyonu olan ergenlerin ebeveynlerinin reddetme ve aile işlevi algılarına sahip olduğunu bulmuştur. Çalışmanın sonuçları, depresyonu olan ergenlerin annelerinin, ailenin tüm alt alanlarının, gerekli dikkati gösterme işlevi dışında, daha sağlıksız işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Öte yandan, babaların sadece çözme problemini çözme algıladıkları ve "gerekli dikkati gösterme fonksiyonlarının sağlıksız olduğunu göstermektedir.

Çakır (2018), araştırmalarında madde kullanan ve kullanmayan yetişkinleri, araştırma sonuçlarında ebeveyn tutumlarını ve aile işlevlerini karşılaştırmış, öğrencilerin aile değerlendirmeleri, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, davranış kontrolü ve genel fonksiyon alt ölçekleri anlamlıdır.

2.8. İLETİŞİM VE AİLE

İletişim, karşılıklı anlayış, mesaj, kanal, karşılıklı algı ve mesaj unsurlarını içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Zıllıoğlu, 2007). İletişimin bazı işlevleri vardır. İlişki kurmak, etkilemek, var olmak, paylaşmak, ilgi duymak, kimlik oluşturmak, ihtiyaçlarını karşılamak için duygusal yatırımlar olarak sıralanabilmektedir (Gürüz ve Eğinli, 2008; Gürdal, 2008). İletişim aile kurumunda ve toplumun tüm kurumlarında kullanılmaktadır. Ailede etkili iletişimin varlığı, aile üyelerinin karşılıklı olarak anlaşılmasını, ortak eylemlerin paylaşılmasını, fikir birliğinin oluşumunu ve sağlıklı bir ailenin varlığını göstermektedir. İletişim, aile bireylerini ve aile üyelerini birlikte olmayı ve bu süre zarfında kaliteli ilişkiler kurmayı etkileyen önemli faktörlerden biridir. Bu bakımdan iletişim, aile kurumunun oluşumunda ve birliğin sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Ailenin güçlü bir bağının oluşumu ve sürekliliği için bilinç geliştirmemiz şarttır. Ailede bilinçli olduğumuza büyüyen çocuklar, yaşamlarının her alanında, çalıştıkları ailelerde, çalıştıkları işyerlerinde ve bulundukları sosyal gruplarda ilişki kuracaklardır. Öte yandan, Sen-Ben anlayışının suçlayıcı iletişim diline dayanan aile, sağlıksız aile yapısı yaratacak ve toplumda rahatsızlıklara sebebiyet verecektir (Cüceloğlu, 2014, 115). Üyelerine şefkat ve merhamet duygularıyla yardım etmek isteyen tek kurum olan aile kurumu, herhangi bir fayda sağlamadan, kişiliğe sahip olması ve topluma katılması için lazım olanaklar vermektedir (Nirun, 1994). Aile, aile üyelerini değişen toplumdaki hayat düzenine uyarlama ve eğitme işlevine sahiptir. Aile, çocuklara

demokratik bir tutumla güvenlik hissi vermektedir. Bu ailede kurallar açık ve aile üyeleri bu kuralları bilmektedir. Ebeveynler çocuklarını ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre büyütmek istemektedir. Bunu yaparken onlar için karar vermezler. Çocuk yönlendirilerek karar vermesine olanak verilmektedir. Çocuğa aile hakkında karar verme hakkı verilmektedir. Sorunlar birlikte çözülmektedir. Böyle bir iletişim ortamında, sipariş verme, değerlendirme ve etiketleme gibi iletişim engelleri kullanılmamaktadır. Demokratik bir ortamda yetişen çocukların genel özellikleri aşagıdaki gibidir (Avşaroğlu, 2012,):

- Sınırları ve normları bilmektedir, kurallara göre saygı göstermektedir.
- Kişilik ve harekeleri mantıklıdır ve sorumluk sahibidir.
- Sorunların nasıl üstesinden gelineceğini bilmektedir.
- Kendisinin ve etrafındakilerin düşüncelerine saygı göstermektedir.
- Yüksek sorumluluk ve sorumluluk duygusu mevcuttur.

Ailelerin devamlılığı için, istikrar, ortak anlayış, uzlaşma, birlikte paylaşma, aile birliğinde özgüven, duygu ve bağlılık, ortak karar verme, ortak kişiliğin korunması ve yakınlık unsurlarını listelemek sözkonusudur (Sezal, 2012). Son yıllarda, aile üyeleri arasındaki ilişkiler farklılaştırılmış ve aile yapısı, bireyin ve çıkarların ön planda olduğu, işbirliğinin ve dayanışmanın baskın olduğu aile türü yerine ortaya çıkmıştır. Aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve iletişim geçmişte olduğundan daha azdır (Ünal, 2013). Ailenin sağlıklı çalışması için iletişimin belirli kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu kurallar, literatürdeki aile iletişim modellerini oluşturmaktadır.

2.8.1. Ana-Baba Ve Ergen İlişkilerine Kuramsal Bakış

Alanyazın incelendiğinde birtakım ani değişimlerin üstesinden gelmek zorunda olan ergen birey bu döneminde, ebeveyn yakınlığının ve samimiyetinin devam etmesi, ebeveynlerin bu dönemde ergenle kabullenici ve destekleyici ilişki kurmasının önem arz ettiği söylenebilir.

Bağlanma teorisi, aile ilişkilerini anlamada önemli bir yere sahiptir (Bowlby, 1980). Bu teoriye göre, çocuklar ve ergenler için bağlanma değerleri psikolojik ve duygusal uyum açısından önem arzetmektedir (Collins ve Laurson, 2000). Çocuk büyüdükçe, ona özen ve güven verenlere bağlılık seviyesi değişmeye başlamaktadır. Bağlanma devam etmektedir, ancak konuşma şekli ve doğası değişmektedir. Küçük çocuklar ebeveynlerinin söylediği her şeyi yapmakta, ergenler ebeveynleriyle bir yere gitmekten hoşlanmamaktadır. Fakat her zaman ebeveynlerinin desteğine ve rehberliğine gereksinim duymaktadır. Ergenlikte, hem ergen hem de ebeveynin ana görevlerinden biri bağımsızlık ve bağlılık arasındaki dengeyi sağlamaktır. Ebeveynler ve ergenler arasındaki bağı korurken, ergenlerin bağımsız davranışları desteklenmelidir. Ergenlik dönemi, ebeveynler ve ergenler arasındaki bağların ve ilişkilerin bozulmadığı, gözden geçirildiği ve düzenlendiği bir dönemdir. Bu nedenle, ergenin bağımsızlığını uygun destek ve bağlarla destekleyen ebeveynler, ergenin ruh sağlığı ve sosyal uyumu için iyi bir ortam hazırlamaktadır (Baxter ve Montgomery, 1996). Ebeveynler için kontrol ve baskıcı tutumlarını azaltmaları ve ergenlerin başarılı bir kimliğin oluşumu için deney yapmalarına izin vermeleri önemlidir (Noller, 1995; Williams, 2003).

Sistem yaklaşımı bakımından, ebeveynler ve ergenler arasındaki ilişki, artan bağımsızlık ihtiyacı sebebiyle ailenin sınırlarını zorlamaya başlamaktadır. Ebeveynler ve ergenler arasındaki ilişki, ergen sisteminin giriş ve çıkışını kolaylaştırmak yönünde hoş görülmelidir. Bazen ergen, kural ve düzene karşı çıkarak aileden bağımsız kararlar almaya çalışmaktadır. Ancak üzgün veya hayal kırıklığına uğradığında, ebeveyn desteğine geri dönebilmelidir. Bu zamanlarda ebeveynler ve ergenler arasındaki ilişki daha esnek olmalı ve yaşa uygun bağımsız eylemler desteklenmelidir (Carter ve McGoldrick, 1999).

Davranışçı, Aile Sistemleri Teorisi ebeveyn ve ergen ilişkileri ile ilgilenmektedir (Eryukuk, 1996). Ergenlikte biyolojik ve psikolojik değişiklikler, ergenin bağımsızlık arayışını arttırmaktadır. Bu durum aile ilişkilerinin dengeli yapısını tehdit edebilmektedir. Sistem dengeye kontrol etmek ve geri yüklemek için bu değişime cevap vermektedir. Sistemin yanıtı ve ebeveyn tutumu, ergenin adaptasyonunu ve psikolojisini etkilemektedir (Robin ve Foster, 1989).

Ergenlikte, ebeveynler ve ergenlerdeki uyuşmazlıklar ve çatışmalar ergenler, ebeveynler ve tüm ailedeki değişikliklerle kaçınılmaz hale gelebilmektedir. Ebeveynlerle olan olumsuz ilişkiler ve ciddi çatışmalar, ergenin uyumunu bozabilmektedir. Aile üyeleri arasındaki iletişimin niteliği, çatışma sırasında çatışmanın yapıcı ve yıkıcı etkilerini belirlemektedir (Montemayor, 1986). Yapıcı çatışma, işbirliğini ve pozitif duyguları arttırır ve yıkıcı çatışma, güç mücadelesine, iletişim eksikliğine ve ebeveynler ve ergenler arasındaki ilişkide olumsuz duygulara yol açabilmektedir (Galvin ve Brommel, 1986). Önemli olan, bu dönemde çatışmaların nasıl yaşandığı değil, çatışmaların nasıl yaşandığı ve nasıl aşıldığıdır.

2.9. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI

Sunulan tez calışmasının bu bölümünde aile iletişim kalıpları hakkında detaylı bilgi verilmektedir.

2.9.1. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI

Araştırmacılar arasında aile iletişimi yaklaşımını benimseyenler, aile üyeleri arasında ilişki kurulmasının aile kimliğini oluşturma ve sürdürme ve ailenin sosyal gerçekliğini oluşturma sürecinde merkezi bir rolü olduğunu savunmaktadır (Fitzpatrick ve Ritchie, 1994; Koerner and Fitzpatrick, 2002c; Ritchie, 1991; Zhang, 2007). Başka bir ifadeyle, aile içi iletişim esastır ve aile sosyal dünyasını iletişim yoluyla kurmaktadır. Bu anlayışa göre, olayların gerçek bir anlamı yoktur; bunun yerine, aile içinde anlam yaratma süreci, üyelerin olaylara tepkisi ve birbirlerinin sözlü ve sözsüz iletişim eylemleri, bu davranışların ailenin sosyal dünyasında ne anlama geldiğidir. Dolayısıyla bir süreç olarak iletişim; devam eden, karmaşık ve değişen bir faaliyettir (Dance ve Larson, 1976). Bu nedenle, her ailenin iletişimi, benzersiz bir geçmiş, şimdi ve gelecekle süreklilik göstermektedir. Böylece anlam, aile üyeleri arasındaki iletişim ile zaman içinde oluşur ve uzun süreli, kalıcı iletişim biçimlerini etkileyerek aile içi iletişimin çalışma modelleri olarak hizmet etmektedir (Sussman and Steinmetz, 1987). Bir etkileşim modelinin oluşumu, belirli bir iletişim biçiminin sürekli tekrarı ile gerçekleşmektedir (Dokur ve Profeta, 2006). Aile üyelerinin etkileşimi, aile yapısına göre düzenli ve istikrarlı kalıpları izlemektedir. Bu örüntüler, onlardan ne beklendiğini veya ailenin üyelerinin ne yapmasına izin verildiğini bilmelerini sağlamaktadir. Aile hayatını düzenleyen, genellikle önceki

nesillerden uzak tutulan aile işlevlerini dengelemeye yardımcı olan aile normları vardır ve bu normlar, aile üyelerinin nasıl davranacağını belirlerken bazı etkileşim modellerinin oluşumuna da izin vermektedir (Goldenberg and Goldenberg, 2008).

Aile etkileşiminin belli kalıpları olduğuna dair ilk müşahede Don Jackson (1965) tarafından yapılmıştır. Jackson (1965) evli çiftlerin iaşe elde etme, ev yönetme, sosyalleşme, cinsel ilişkide bulunma ve çocuk yetiştirmede meşakkatli durumlarla karşılaştıklarını görülmektedir. Minuchin (1974) aile bireylerinin birbirleriyle çok yakından çok uzağa ya da aşırı alakalı olmaktan, düşüncesiz, uzak, katı olmaya kadar değişen çeşitli ilişki ağı içerisinde olabileceğini ifade etmiştir. Örneğin aşırı ilgili ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveynler çocuğun sahiden ne hissettiğini ve planladigini çocuktan daha fazla biliyormuş gibi davranabilir. Diğer tarafta ise, aile üyeleri birbirlerinin duygu ve düşüncelerinden ilgisiz, bihaber biçimde ilişki tarzında da olabilirler. Bu durum kararları birlikte almada yetersizliğe ve dışlanmışlık duygusuna yol açabilir. Her iki durumda da ailenin birlikte hareket ederek problemleri çözme kapasitesinin yeterli olmadığı görülür (Akt, Dallos and Draper, 2016). Bowen (1978), kök ailedeki bireyselleşme ve mahremiyet seviyelerinin karı koca ya da diğer önemli insanlarla ilişkilerde çoğaltıldığını varsaymaktadır. Stratejik aile terapisi yaklaşımları aile etkileşiminin dinamikleri üzerine odaklanmaktadır. Sorunlar kısır döngüde veya tekrarlanan etkileşim kalıplarında ortaya çıkmaktadır. Bu görüş, davranışsal yaklaşımların birçok noktada, özellikle başkalarının eylemleriyle bir tür davranış olduğu görüşü ile uyumludur (Dallos and Draper, 2016).

Satir (2001), işlevsel olmayan ailelerin, aile iletişim modellerinde işlevsel olmayan kuralları takip ettiğini savunmaktadır. Bu bakış açısına uygun olarak, ailelerin büyümeyi ve olgunlaşmayı önleyen normların farkında olmalarına yardım etmeye çalışmaktadır. Bu normlar keşfedildikten sonra, eğer aile üyeleri benlik saygısını geliştirmek ve aile işlevselliği sağlamak istiyorsa, ailenin bu normlar arasındaki uygunsuz olanları ortadan kaldırabileceğini veya gözden geçirip yeni iletişim yetenekleri öğrenebileceğine inanmaktadırlar. Satir (2001), aile üyelerinin kendi değerlerinin, ailenin iletişim şeklini yansıttığını iddia etmiştir. İşlevsel olmayan iletişim (doğrudan olmayan, açık olmayan, eksik, bildirilmemiş, saptırılmış) işlevsel olmayan aile sistemine atıfta bulunmaktadır. Satir'e (2001) göre, insanlar tarafından

kullanılan beş iletişim şekli mevcuttur. Bunlar; suçlamak, hesaplamak, savunmak, dağınık ve tesviye etmekdir. Suçlayıcı, kusur bulucu, diktatör, üstün davranmaya çalışan bir patriktir. Aslında bir şey bulmak yerine, etrafına suç atmakla ilgilenmektedir. Muhasebeci çok doğru, çok mantıklı ve duygularının çoğunu göstermemektedir. Bu bireylerin bencil, sakin ve havalı olduğu görülmektedir. Yalvarıyor, kendini kucaklamak gözüne girmeye çalışmaktadırlar. Özür diliyor, asla karşı tarafa asla karşı çıkmadığını, asla karşı tarafını memnun etmediğini söylemektedir. Onun düşünceleri ne olursa olsun, duyguları her şeye "evet" demektedir. Dağınık kişi diğerinin söylediklerine veya yaptıklarına ilgisizdir. Konuya çok az tepki vermektedir. Dikkatleri başka yerde ve sesi şarkı söylemek gibi ve beklenmedik yükselmeler veya artışlar göstermektedir. Sözel ve sözel olmayan mesajlar tesviye (akıcılık) iletişim düzeninde benzerdir. Kelimeler yüz ifadeleri, vücut pozisyonu ve ton ile uyumludur. İlişkiler kolay, rahat, özgür ve dürüst; insanlar özgüvenlerine karşı daha az saldırı hissederler. Newcomb (1953), birbirini olumlu ya da olumsuz etkileyen iki kişi, A ve B, bir iletişim nesnesi olan X'e bağlı olduğunu iddia etmektedir. Burada, A çocuk olarak kabul edilebilir, B bir ebeveyn ve X içeriktir. Bu durumda, A-B-X bir sistemi temsil eder ve birbiriyle etkileşime girer (Akt, Moschis, 1985). McLeod ve Chaffee (1972), Newcomb'un modelini izleyerek ebeveyn-çocuk iletişim yapılarının ve modellerinin tipolojisini geliştirdi. İlk önce sosyal odaklı (sosyo odaklı), uyumlu sosyal iletişimi sağlamak için kurulan bir iletişim şeklidir. Bu tip iletişim çocuk ebeveyn iletişimini zorlar. Bu iletişim yapısında, çocuk çatışmadan kaçınmak için duygularını bastırabilir. Kavram odaklı olan ikinci tip iletişim konsepti, çocuğun dünyayla ilgili görüşlerini geliştirmesine yardımcı olan olumlu durumlara dikkat çekmektedir. Örneğin ebeveyn, karar vermeden önce çocuğunu tüm alternatifleri ölçmesi ve tartması için teşvik iletişim modellerinin iki boyutunu kullanarak, aile tiplerini tanımlamak için klasik bir tipolojik prosedür kullanmaktadır. Aileler, iki değişkenin her birinde yanıtlarının yüksek veya düşük olmasına bağlı olarak dört türe ayrılmaktadır. Çoğulcu olarak adlandırılan ailelerde, yanıtlar kavram yönelimi bakımından daha yüksek, sosyal yönelim açısından daha düşük (sosyo-oryantasyon) iken, çoğulcu aileler, çocuklar ve fikirler veya konular arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır. Koruyucu olarak adlandırılan ailelerde, tepkiler kavram yönelimi bakımından düşük ve sosyo yönelim açısından daha yüksektir. Koruyucu aile, çocuk ve ebeveynler arasındaki itaat ve uygunluğu vurgulamaktadır. Anlaşmalı ailelerde, tepkiler her iki yönde de yüksektir.

Mutabakata dayalı aileler bir uyum ve açıklık kombinasyonu için çaba harcamaktadırlar.

Son olarak, her iki ölçekte düşük puan alan ailelere ilgisiz (laissez-faire) adı verilmektedir. Kayıtsız aileler, ebeveynler ve çocuklar arasında çok az iletişim olabileceğini savunarak tutarlı iletişim normları göstermezler (McLeod ve Chaffee, 1972). Ritchie ve Fitzpatrick (1990), McLeod ve Chaffee (1972), araştırmaya dayanarak, ailelerin nasıl iletişim kurduğunu, ailelerde iletişimi öğrenmek için ve uyum (conformity) yönelimli olarak yeniden kavramsallaştırmıştır. Diyalog yönelimi ve uyum yönelimi boyutları, aile üyelerinin iletişimsel davranışını güvenilir bir şekilde ayırt eder. Genel olarak diyalog yönelimi uyumlu sosyal ilişkilerle olumlu şekilde ilişkilendirilirken, uyum yönelimi ise olumsuz ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Ritchie, 1991).

Koerner ve Fitzpatrick (2002b) diyalog odaklı aileleri, her aile üyesinin çok çeşitli serbest etkileşime katılmaya teşvik edildiği bir iklime sahip aileler olarak ifade etmektedir. Diyalog düzeyi cok iyi olan ailelerde, aile üyeleri, herhangi bir hesaplama yapmadan, özgürce, düzenli ve plansız olarak birbirleriyle etkileşime girmektedirler. Bu aileler birbirleriyle etkileşime girerler, böylece çoklu ortaklıkları monoton olmaktan uzaktır ve aile üyeleri bireysel etkinliklerini, düşüncelerini ve duygularını başkalarıyla paylaşmaktadırlar. Bu ailelerde, ailenin bir birim olarak katılmayı planladığı eylemler veya organizasyonlar aile içinde konuşulur. Buna karşılık, diyalog oryantasyon seviyelerinin düşük olduğu ailelerde, aile üyelerinin birbirleriyle etkileşime girme olasılıkları daha düşüktür ve tüm aile üyeleri arasında açıkça tartışılan birkaç konu vardır. Bireysel düşüncelerin, duyguların ve organizasyonların paylaşımı daha azdır. Bu ailelerde, ailenin bir birim olarak katıldığı organizasyonlar genel olarak detaylı bir şekilde tartışılmamaktadır. Koerner ve Fitzpatrick'e (2002b) göre, uyum yönelimi, aile iletişimi, tutumlar, değerler ve inançların benzer olduğu bir yapı vardır. Bu boyutun üst seviyesinin karakteristik özelliği, inanç ve tutumların bütünlüğüdür. Aile etkileşimleri genellikle uyuma, çatışmalardan kaçınma ve aile üyelerinin karşılıklı bağımlılığına odaklanır. Bu ailelerdeki iletişim, ebeveynlere ve diğer yetişkinlere sunulmayı amaçlamaktadır. Uyum oryantasyon boyutunun alt ucundaki aileler, çeşitli tutum ve inançlara odaklanan etkileşimlerin yanı sıra aile üyelerinin bireyselliği ve ailelerinin

bağımsızlığı ile ifade edilmektedir. Onların iletişimi tüm aile üyelerinin eşitliğini yansıtmaktadır. Örneğin, çocuklar genellikle karar alma sürecine dahil olmaktadırlar.

Şekil 1: Aile İçi İletişim Kalıpları ile İlgili Olarak Aile Tipleri

		Uyum Yönelimli	
		Yüksek	**Düşük**
Diyalog Yönelimli	Yüksek	**Fikir birliği** • Anlaşmaya doğru güçlü baskı • Çocuk aileyi bozmayacak kadar özgür bir şekilde düşünmeye teşvik edilir.	**Çoğulcu** • Çoğulcu aile çocukları toplumsal baskı vurgusu veya karşılık verme korkusu olmadan serbest olarak konuşmaya ve düşünmeye cesaret edebilmektedir.
	Düşük	**Koruyucu** • Korumacı aileler uyumu ve riayet etmeyi vurgu yaparlar. Çocuklar kavramsal konularda veya aile normlarından sapılan davranışlarda özgürce düşünme hevesi kırılır • Aile meseleleri hakkında tartışmaksızın etkileşim sınırlıdır	**Serbesiyetçi(İlgisiz)** • Anne çocuk etkileşimi çok az nitelendirilmektedir • Serbest aileler ne net iletişim ne de uyumlu ilişkiyi vurgulamaktadir. • Bireysel odaklanma ve bireysel başarı mevcuttur. • Kişisel bilgilerden kaçınarak konular sınırlanmıştır.

Kaynak: Welty, 2003; Mcleod ve Chaffee, 1972.

McLeod ve Chaffee (1972) ve daha sonra Fitzpatrick ve Ritchie (1994) tarafından yapılan sınıflandırmaya göre diyalog oryantasyonu ve uyum oryantasyonu açısından yüksek puan alan ailelere *fikir birliğine* dayalı aileler denmiştir. Bu ailelerin iletişim tarzı, bir yandan var olan hiyerarşiyi kabul etme ve koruma baskısı ile bir yandan da açık iletişim ve yeni fikirler keşfetme arasındaki gerilimle karakterize edilmektedir. Yani, bu ailelerdeki ebeveynler çocuklarının söyledikleriyle ilgileniyorlar, ancak aynı zamanda aileleri ve çocukları adına karar vermeleri gerektiğine inanmaktadırlar. Ailede yaşanan problemleri çocuklarını dinleyerek ve çocuklarına verdikleri kararları açıklamak için zaman ve enerji harcayarak çözmektedirler. Çocuklarının kararlarının arkasındaki mantığı, inançları ve değerleri anlama çabasındadırlar.

Diyalog oryantasyon boyutundan yüksek puan alan ancak uyum oryantasyon boyutunda düşük puan alan aileler çoğulcu aileler olarak adlandırılmıştır. *Çoğulcu* ailelerde iletişim, tüm aile üyelerine açık ve sınırsız tartışmalarla karakterizedir. Bu ailelerdeki ebeveynlerin çocuklarının kontrolünde veya denetiminde olmaları gerekmemektedir. Bu aile tipinde ebeveynler, fikirlerini desteklemese bile, ancak aile üyeleri durumunda bile, düşünceleri dikkate almaktadır. Bir başka deyişle, ebeveynler çocuklarının görüşlerini kabul etmeye ve ailenin karar alma sürecine eşit olarak katılmalarına izin vermeye isteklidir (McLeod ve Chaffee, 1972; Fitzpatrick ve Ritchie, 1994).

Diyalog oryantasyon boyutundan daha düşük, ancak uyum oryantasyon boyutundan daha yüksek puan alan ailelere *koruyucu* aile denilmektedir. Koruyucu ailelerde iletişim, ebeveyn otoritesine itaat etme ve kavramsal konularda ya da ailede açık iletişim konusunda çok az endişe ile vurgulanmaktadır. Bu ailelerdeki ebeveynler, aileleri ve çocukları için karar vermeleri gerektiğine ve düşüncelerini çocuklarına açıklamak için çok istekli olduklarına inanmaktadır (McLeod ve Chaffee, 1972; Fitzpatrick and Ritchie, 1994).

Hem diyalog oryantasyonunun boyutunda hem de uyum oryantasyonunda düşük puan alan aileler *serbesiyetçi* (ilişkisiz) aile olarak adlandırılmıştır. Bu ailelerin iletişimi çoğu zaman, aile üyeleri arasındaki sınırlı sayıda ve çoğu zaman etkilenmeyen, sınırlı sayıda birbiriyle ilişkili etkileşimlerle tanımlanmaktadır. Serbesiyetçi ailelerdeki ebeveynler, tüm aile üyelerinin kendi kararlarını verebilmeleri gerektiğini düşünmektedir, ancak ebeveynlerin aksine, çocuklarının kararlarına çok fazla ilgi duymazlar ve onlarla iletişim kurmak konusunda isteksizdirler. Serbesiyetçi ailelerdeki ebeveynler, çocuklardan hem ilişkisel hem de duygusal olarak kopuktur. Aile üyeleri arasında duygusal katılım genellikle düşük olduğu için, üyeler duygusal bağlantı için aileden uzak olma eğilimindedir (McLeod and Chaffee, 1972; Fitzpatrick and Ritchie, 1994)

2.10. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde aile içi ilişkilerin ergenin yaşamı ile ilişkisini araştıran çalışmalar incelenmektedir. Bu çalışmalardan ülkemiz dışında gerçekleştirilen çalışmalara öncelik verilmiştir.

AİKÖ'yü kullanan akademik ve bilimsel çalışmalarda, ölçeğin aile eylemlerini ve neticelerini hayati seviyede tahmin etme ve açıklama yeteneğine sahip olduğuna dair yeterli kanıt sözkonusudur. Son yıllarda, yapılan araştırmalarda, mesela, Terrisa D. Elwood ve David C. Schrader (1998) diyalog eğiliminin grup içi ve kişiler arası bağlamda iletişim kaygısının mühim ve olumsuz yordayıcısı olduğunu göstermişlerdir. Yuan Huang'ın (1999) araştırması ise şahsiyet saygısı, kendini açığa vurma, kendini kontrol ve denetim, toplumsal heveskârlık, sıkılganlık ve toplumsal arzulanma da dâhil olmak üzere çocukların kişilik nitelikleri seti ile aile iletişim kalıpları arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır.

Diyalog eğiliminin ve uyum yöneliminin aile davranışları üzerindeki etkisini araştıran bir dizi çalışma, ailelerin iletişim yönelimlerini davranışlarında nasıl ifade ettiğini anlamaya odaklanmıştır. Bu çalışmaların amacı, diyalog yönelimi ve uyum yöneliminin nasıl işlediğini ve sundukları işlevlerin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaya yöneliktir.

Koerner ve Cvancara'nın (2002) Seksenden fazla aileyi içerecek şekilde yaptıkları iki çalışmayı birleştirerek elde ettikleri sonuçlarda, aile içi iletişimde uyum yönelimi yüksek olan ailelerin uyum yönelimi düşük ailelere göre daha fazla daha az doğrulayıcı davranış sergilediğini ve düzenleyici davranış sergilediğini bulgusuna varmışlardır. Buna ek olarak uyum yönelimi düşük olan aileler uyum yönelimi daha yüksek ailelerle karşılaştırıldığında daha yüksek empati becerisine sahip oldukları vurgulanmıştır. Bu sonuçlar teorik savı destekler niteliktedir.

Koerner ve Fitzpatrick (1997a, 1997b) bazı çalışmalarında, aile iletişim kalıplarının aile içi çatışma sürecindeki etkisini, çocukların ailelerinden ne tür çatışma tarzı ve çatışmayla baş etme yöntemi öğrendiklerini ve gelecekteki romantik ilişkilerine nasıl aktardıklarını incelemişlerdir. Aile tipleri açısından elde edilen sonuçlar fikir birliğine dayalı ailelerin küçük çatışmalardan kaçındıklarını, ancak önemli olduğunu düşündükleri durumlarda çatışmaya girdiklerini ve çatışma etkileşimlerinin genellikle pozitif ve destekleyici özellikte olduğunu bulmuşlardır. Bununla birlikte aile üyeleri çatışmaların sonunda olumsuz etkilenme durumları çok fazla gözlenmez vurgusunu yapmışlardır. Fikir birliğine dayalı çözüme yönelik olarak dışarıdan destek alabilirler çatışma durumlarında, bu da genellikle düşmanlıkların olumsuz etkilerini azaltmaya yardımcı olur. Koerner ve Fitzpatrick

(1997a, 1997b) Tüm aile tipleri içerisinde çatışmaların sık ve fazla yaşanmasına rağmen çatışmaları kolaylıkla çözüme kavuşturabilen aileler çoğulcu aileler olduğunu. Çoğulcu ailelerde çatışma, aile hayatının beklenen ve normal bir parçası olarak görülür ve istekli bir şekilde buna dâhil olunur. Sonuç olarak, çatışma çözümlemede beceriklidirler ve çatışma etkileşimleri, tüm aile tipleri içerisinde en olumlu ve destekleyici olan aile çoğulcu ailedir. Bu ailelerin üyeleri dışarıdan destek isteyeme veya destek elde edebilime konusunda rahattırlar, bu durum aile çatışmasının potansiyel olarak olumlu sonuçlanmasına katkı sağladığını vurgularlar. Çoğulcu ailelerin aksine, koruyucu aileler genelde çatışmadan kaçınma eğilimindedir ve aile çatışmalarında zorluklar yaşar. Bu tarz ailelerde, aile üyelerinin ailenin dışında sosyal yardım arama ve yardıma erişme konusundaki isteksizliği ve yetersizliği ile birleşir. Koruyucu ailelerin aksine serbesiyetçi ailelerde görülen çatışmalar daha az sarsıcıdır. Çatışmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, çatışan taraflar çok fazla sözlü sataçmadan uzak durmayı tercih edeceğini vurgularlar..

Koerner ve Fitzpatrick'in (1997b) yaptıkları başka bir çalışmada, bulgularda, uyum yönelimli ailelerden gelen genç yetişkinlerin romantik ilişkilerinde eşleri ile olan çatışmalarda karşılıklı olumsuz davranışlar ve tek taraflı direnç geliştirdiklerini belirlendi. Ayrıca uyum yönelimli ailelerde büyüyen gençlerde davranış kalıpları, karşılıklı olumlu davranışın daha az, tamamlayıcı davranışların daha fazla ve eş ile olan çatışmalardan daha fazla agresif ve kaçınma davranış ile ilişkili görüldü. Diğer bir bulguda uyum yönelimli ve diyalog yönelimli bakımından yüksek olan fikir birliğine dayalı ailelerden gelen katılımcılar uyum yönelimi yüksek fakat diyalog yönelimi düşük koruyucu ailelerden gelen kişilerle karşılaştırıldığında, ikili ilişkilerinde karşılıklı olarak olumlu davranışın daha az, daha tamamlayıcı, daha agresif davranış ve romantik ilişkilerinde eşleriyle çatışmadan daha az kaçınma göstermiştir. Benzer şekilde, uyum yöneliminde düşük fakat diyalog yöneliminde yüksek olan çoğulcu ailelerden gelen katılımcılar, uyum ve diyalog yöneliminden düşük olan serbesiyetçi ailelerden gelen katılımcılara göre romantik ilişkilerinde eşleriyle olan çatışmalarında karşılıklı olarak olumlu davranış daha fazla gösterirken, daha az tamamlayıcı davranışa, daha az saldırgan davranışa ve daha az çatışmadan kaçınma oranına sahip oldukları bulgularına ulaşıldı.

Aile iletişimi ve çocukların esnekliği ile ilgili literatürü inceleyen Fitzpatrick ve Koerner (1996), aile iletişim kalıplarının çocukların olumsuz çevresel etkilere karşı esnekliğini üç şekilde etkilediğini bulmuştur. Birincisi, farklı aile tipleri, çocukları için farklı etkileşim biçimleri sunmaktadır. Sonuç olarak, aile türüne bağlı olarak, çocuklar farklı iletişim kalıplarını benimser; Çeşitli risk faktörü karşısında bazıları diğerlerinden daha esnek davranabilir. Genellikle, ailelerde diyalog yönelimi yüksek çocukların esneklik düzeyi çeşitli unsurların bağlamından bağımsız olarak ilişkilendirilir. Bununla birlikte, uyum yönelimi ile ilişkili çocuk davranışlarının esneklik üzerindeki etkisi, son derece bağlamla bağlantılıdır. Örneğin, bir otorite figürünün pozitif etkisinin olduğu durumlarda, uyum yönelimi, esneklik ile ilişkiliyken, bir otorite figürünün etkisinin negatif olduğu durumlarda, uyum yönelimi esneklikle daha düşük ilişkilendirilir (Koerner and Fitzpatrick, 1997a). İkinci olarak, farklı aile türleri, davranışlar için farklı beklentiler içerir ve bu beklentileri yerine getirme imkanları açısından farklılık arz eder. Sonuç olarak, çocukların öteki insanlara nasıl davranması gerektiğine dair beklentileri, beklentinin karşılanmamasına verdikleri tepkiler ve nasıl davrandıklarını başkalarından öğrenme becerileri farklılık gösterir. Genel olarak, diyalog yönelimli ailelerin çocukları, beklentilerini ve rollerini başkaları ile müzakere etmelerine olanak tanıyan daha iyi iletişim ve problem çözme becerilerine sahiptir; bu da, bu çocukların risk faktörünün olduğu ortamlarda daha iyi fonksiyon göstermesine yardımcı olur. Ayrıca, genel olarak, uyum yönelimi yüksek aileden gelen çocukların başkalarının beklentileri ile başa çıkma yeteneği daha düşüktür. Genellikle, bu ailelerin çocukları daha az esnektir ve değişen durumlara çok iyi uyum sağlayamazlar. Sonuç olarak, uyum yönelimli ilişki kalıbı olan ailede gelen çocuklar, esneklik düzeyi yüksek olan ve yeni durumlara daha iyi uyum sağlayabilen diyalog yönelimli ailede büyüyen çocuklara göre daha az esnektirler, bu çocuklar yeni ve zorlu durumlara ilgi göstermezler (Koerner and Fitzpatrick, 1997a).

Theodore A. Avtgis (1999) komünikasyon hâllerde yakınlaşma veya kaçınma meyili ile aile iletişim kalıpları arasındaki ilintiyi araştırmışlardır. Elde edilen bulgularda yüksek diyalog yönelimli ailelerde büyüyen çocukların iletişimi pekiştireç olarak görme eğiliminde olduğunu bildirirken buna mukabil daha düşük seviyede münazara meyilinde olan ailelerde büyüyen çocukların ise iletişimden kaçınma meyilinde olduğunu ifade etmişlerdir.

Schrodt, Witt ve Messersmith (2008) aile iletişim modellerinin yararlılığının en güçlü kanıtı, AİKÖ kullanılarak yapılan 56 çalışmanın yeni bir meta-analiz çalışması ile elde edilmiştir. Bu analiz ile araştırmacılar, aile iletişim modellerinin bilgi işleme, davranışsal ve psiko-sosyal çıktılar üzerindeki etkilerini araştırmış ve diyalog yöneliminin psiko-sosyal çıktılar üzerinde özellikle güçlü etkileri olduğunu, davranış ve bilgi işleme üzerindeki etkisinin daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Adaptasyon oryantasyonu ve aile tipleri üzerinde bazı küçük etkiler olmasına rağmen, üç etkisinin de olduğu bulunmuştur.

Shek (2001) 378 Çinli ergen ve ailelerini aile ilişkilerini aile işleyişi açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda aile üyelerinin aile işlevlerine ilişkin algılarının aile ilişkilerinde anlamlı derecede etkili olduğu tespit edilmiştir.

Koesten (2004), aile iletişim modelleriyle bireyin cinsiyetini ve iletişim yeterliliğini incelemiştir. Bu çalışmada 299 kişiye Gözden Geçirilmiş Aile İletişimi Örüntüleri Ölçeği ve Kişilerarası Yeterlilik Ölçeği uygulanmıştır. Beş toplumsal cinsiyet alanı, aile iletişim şekli ve iletişim yeterliliği arasındaki ilişki katsayıları incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, aile iletişim modellerinin ve kişinin cinsiyetinin, arkadaşlık kabiliyetini ve her iki cinsiyetle olan ilişkisini etkilediğini göstermiştir. Diyalog odaklı ailelerde büyümenin, her iki ilişki türünde de daha fazla sayıda kişilerarası beceri kullandığı ve kadınların aynı cinsiyetle olan arkadaşlık ilişkilerinde daha fazla kendini ifşa etme ve düşük diyalog odaklı olarak büyüyen kadınların daha fazla öğrendiği öğrenildi. aile iletişim ortamı bu özellikten daha az kullanmaktadır. Ayrıca, katılımcıların cinsiyetlerine göre farklı iletişim biçimleri kullandıkları belirlenmiştir.

Jowkar, Kohoulat ve Zakeri (2011), lise öğrencilerinin aileleriyle iletişimi ve akademik esneklikleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Çalışmanın sonuçları, aile içi iletişimin özellikle sosyal davranışlar açısından çok önemli olduğu sonucuna varmıştır. Bu durumların akademik esneklik üzerinde önemli bir etkisi olabilmektedir.

Janeja (2011), aile iletişim modellerinin genç yetişkinlerin ebeveynleriyle nasıl çatışması üzerine etkilerini araştırmasında, genç yetişkinlerle başa çıkma biçimlerinin ebeveynleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları incelemiştir. Örneklem

grubunun yaş aralığı 18-22'dir ve 474 kişiden oluşmaktadır. Bu çalışmada, Gözden Geçirilmiş Aile İletişim Kalıpları Ölçeği ve Uterin Örgütsel Çatışma Envanteri kullanılarak aile iletişim kalıplarının hem genç erişkinlerin hem de ebeveynlerinin başa çıkma stillerini etkilediği bulunmuştur. İletişim modellerinin baba ve anneninkilerle benzer olduğu tahmin edilmektedir, ancak genç erişkinlerin babalarıyla çatışmaları önlemek için annelerinden daha fazla eğilimli oldukları ve işbirliği ve adaptasyon olduğunda, bazı önemli farklılıklar vardır. Babalarıyla olan ilişkileri, annelerinden daha çok tatmin edicidir.

Burchfield (2012) aile iletişim şekilleri, benlik saygısı ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Katılımcılara Demografik Bilgi Formu, Gözden Geçirilmiş Aile İletişim Kalıpları Ölçeği, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Algılanan İlişki Kalitesi Bileşenleri Envanteri uygulanmıştır. Sonuçlar, benlik saygısı ve ilişki doyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, aile iletişim modellerinin ilişki doyumu veya benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur.

Noorafshan, Jowkarb ve Hosseini (2013) çalışmada aile ilişkileri ve esneklik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Üç yüz otuz ergenin çalışmalarında, dört farklı aile içi ilişki biçimi üzerinde durulmaktadır. Çocuk kararlarından en az istenen ve en az iletişim biçiminde dört farklı iletişim şekli tanımlanmıştır. İletişimin yüksek olduğu ilk iki iletişim alanında ortalama dayanıklılık seviyesi yüksekken (ki bu ortak karar aldı ve herkes fikrini söyleyebildi), iletişimin düşük olduğu ve kararların bağımsız olarak alındığı iletişim türlerinde daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

İkinci olarak, Türkiye'de Aile İletişimi örneği ile ilgili çalışmalarada yoğunlaşılmıştır.

Elmacıoğlu (1992), aile iletişiminin genç 15 ile 15 yaş arasındaki gençlerin okul başarısı üzerine etkilerini inceleyen çalışmada toplam 1049 genci incelemiştir. Bulgularına göre, gençlerin ahenkli ve huzurlu bir aile ortamında başarısında en önemli faktör, aile ilişkilerinin sağlıklı olduğu bilgisine ulaşmıştır. Başarılı gençlerin ebeveynlerinin kültür ve eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu, ebeveynlerinin daha iyi sosyoekonomik mesleklere sahip olduğu ve sağlıklı iletişimi olan ailelerde yetişen

gençlerin kişiliğinin daha iyi geliştiği, sosyal uyum ve okul başarısı olduğu tespit edilmiştir.

Eryukuk (1996)'in çalışmasındaki amacı, ergen anne baba ilişkilerinin problem çözme becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı üzerindeki etkilerini sosyoekonomik durumu olan toplam 887 kişi (12-18 yaş arası 429 ergen) üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Çalışma sonucunda, ebeveyn ve ergen stresi düzeyini belirleyen en önemli faktör iletişim olduğu bulunmuştur. Anne-Kız arasında sıcak, Anne-Ogul arasında daha çelişkili bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Ergenlerin duygusal sağlığı ile aile arasındaki etkileşimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmada, Öztürk, (2006) 'Aile İletişimi Eğitimi''nin aile ilişkilerinde ebeveynleri ve ergenlerin duygusal refah puanları puanlarının eğitim almayanlardan daha yüksek artış olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, araştırmada ailelere verilen aile iletişimi eğitiminde, ergenlerin duygusal sağlığının gelişmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Özmen (2007), 15-18 yaş arasındaki ergenlerin benlik saygısı seviyelerinde ve algılanan aile iletişim tarzlarında çalıştığını, benlik saygısı yüksek olan ergenlerin ergenlerden daha fazla demokratik tutum ve daha çoğulcu veya hoşgörülü aile iletişimine sahip olduğunu bulmuşlardır. Karaman (2013) ise, aile demografik değişkenlerinin ve bazı demografik değişkenlerin, üniversite öğrencilerinin evlilik öncesi ilişkileri değerlendirmesini anlamlı şekilde tahmin edebileceği ve aile iletişim modelleri ile diğer demografik değişkenler ve ilişki değerlendirmesi arasında doğrusal bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır.

Çakmak ve Koçyiğit (2017) Aksaray Üniversitesi Aksaray Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu öğrencileri diyalog uyum büyüklüğünün %44,87'si yüksek fakat çoğulcu aile yapısının uyumunun düşük olduğu öğrencilerin çalışmalarındaki iletişim modellerini inceleyerek kadınların diyalog odaklı iletişiminin yanı sıra erkeklerden daha fazla semptomları olduğu görülmektedir. Bu sonuçların ışığında, öğrencilerin kendi ailelerinin iletişim modellerinden haberdar olmaları, aile içindeki çatışmayı azaltacak uzlaşmayı artırmaları ve bu farkındalığın sağlıklı bir iletişimin oluşumuna katkıda bulunmaları beklenmektedir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, çalışmada kullanılan ver toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgiler sözkonusudur.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Ergenlerin yılmazlık seviyeleri ile aile fonksiyonlari ve aile iletişim kalıpları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma ilişkisel tarama modeli ile düzenlenmiştir. İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını ve birlikte değişim mevcutsa bu değişimin derecesini tespit etmeyi amaçlayan araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2016).

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde İstanbul'un Esenyurt ilçesinde bulunan liselerde eğititim gören 14-17 yaş aralığındaki ergenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem büyüklüğü Yazıcı ve Erdoğan (2004) tarafından belirlenen farklı evren büyüklükleri için alınması gereken örneklem sayıları referans alınarak belirlenmiştir. Bu kaynak dikkate alındığında, 100.000-1.000.000 aralığında bulunan evren büyüklükleri için en az 384 birimden oluşan örneklem grubu gerekmektedir. Bu araştırmanın örneklem grubunu İstanbul'un Esenyurt ilçesinde, üç farklı türdeki (Anadolu, meslek ve imam-hatip) lisede öğrenim gören, 14-17 yaş arasındaki toplam 433 ergen oluşturmaktadır.

Örneklemin seçiminde sırasıyla uygun (kolayda) örnekeme ve rastgele örnekleme yöntemlerinden faydalanılmıştır. Okulların seçiminde; "*birimlerin seçiminin kolay ulaşılabilir ve evreni temsile uygun olduğu düşünülen birimler arasından yapıldığı örnekleme*" olarak tanımlanan uygun (kolaycı) örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Tuna, 2016).

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada veri toplamak amacıyla Kişisel Bilgi Formu (Ek-1), California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği (CYDÖ) (Ek-2), Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) (Ek-3) ve Aile İletişim Kalıpları Ölçeği (AİKÖ) (Ek-4) kullanılmıştır.

3.3.1. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kişisel Bilgi Formu'nda cinsiyet, yaş, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne çalışma durumu, baba çalışma durumu, evde yaşayan toplam kişi sayısı, evde bakıma muhtaç bir hasta olup olmadığı ve son bir yıl içinde baş etmek zorunda kalınan bir yaşam olayı olup olmadığı ile ilgili toplam 10 soru içermektedir.

3.3.2. CALİFORNİA YILMAZLIK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ LİSE VERSİYONU (CYDÖ)

CYDÖ, Norm Constantine liderliğinde WestEd ve Duerr Evaluation Resources tarafından 199 yılında bireylerin yılmazlık düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 4'lü likert tipinde geliştilmiş, 8 alt boyut ve toplam 56 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelere "1: tamamen doğru değil, 2: biraz doğru, 3: çok doğru, 4: oldukça çok doğru" seçeneklerinden oluşan cevaplar verilmektedir. Ölçeğin değerlendirmesi her alt boyutun ve tüm maddelere verilen yanıtların puan ortalamaları hesaplanarak yapılabilmektedir. Puan ortalamasının 2'den düşük olarak hesaplanması düşük; 2 ile 3 arası orta; 3 ve üzeri yüksek düzeyde yılmazlık olarak değerlendirilmektedir.

Ölçeğin tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışması Özcan (2005) tarafından farklı tür liselerden alınan toplamda 468 lise öğrencisi örnekleminde yapılmıştır. Ölçek, altı kişi tarafından İngilizce'den Türkçe'ye çeviri çalışması yapılmıştır. Sonraki süreçte bu çeviriler altı kişi tarafından tekrar İngilizce'ye çevrilmiştir. Bu çeviriler, araştırmacı ve İngilizce yeterliliği iyi olan bir kişiyle beraber değerlendirilmiş ve ölçeğin son Türkçe hali elde edilmiştir. Ölçeğin elde edilen son Türkçe hali alanında uzman altı hakemin değerlendirmesine sunulmuştur. Ölçekte, hakemlerin tavsiyeleri dikakte alınarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için faktör analizi kullanılmıştır. Ölçeğin ilk beş maddesinde yılmazlıkla ilgili herhangi bir özellik ölçülmemektedir

(Constantine, Benard ve Diaz, 1999; Constantine ve Benard, 2001). Dolayısıyla, bu 5 madde ölçekten çıkartılarak 51 madde ile faktör analizi yapılmıştır. Faktör Analizi sonucunda, maddelerin madde faktör yük değerleri ve güvenirlik katsayıları incelenmiş, faktör yükleri 0,45'ten, güvenirlik katsayıları ise 0,60'tan daha az olan maddeler çıkarılmıştır. Analiz sonucunda toplam 36 madde ve 8 alt boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Ölçek faktörlerinin toplam varyansın %56,5'ini açıkladığı tespit edilmiştir. Maddelerin faktör yükleri 0,78 ve 0,50 aralığında, madde toplam puan korelasyonları ise 0,28 ve 0,52 aralığında yer almaktadır. Ölçeğin Cronbach's alfa güvenirlik katsayısı 0,89; Spearman Brown iki yarı güvenirlik katsayısı ise 0,77 olarak hesaplanmıştır.

Ayrıca, bu araştırmanın örnekleminde yapılan güvenirlik analizi sonucunda Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı 0,911 olarak saptanmıştır.

3.3.3. AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ)

ADÖ, McMaster Aile İşlevleri Modeli'nin klinik olarak aileler üzerine uygulanmasıyla ergenin aile işlevlerini algılayışını belirleme amacıyla ABD'de Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından 1983 yılında geliştirilmiştir.

Ergenin aile işlevlerini algılayışını belirleme amacıyla kullanılan ölçek 7 alt boyutta toplam 60 maddeden oluşmaktadır. Problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel fonksiyonlar ölçeğin alt boyutkarını oluşturmaktadır. Bu maddelere "1: aynen katılıyorum, 2: büyük ölçüde katılıyorum, 3: biraz katılıyorum, 4: hiç katılmıyorum" seçeneklerinden oluşan 4'lü likert tipi cevaplar verilmektedir. 1,4,5,7,8, 9,11,13,14,15,19,21,22,27,28,31,33,34,35,37,39,41,42,44,45,47,48,51,52,53 ve 58. maddeler ters kodlanmaktadır.

Ölçeğin puanlaması her alt boyutta ve genelde 1-4 puan arası ortalamaların hesaplanması yoluyla yapılmaktadır. Ancak değerlendirme aşamasında 32 maddede ters kodlama işlemi uygulanarak 1 puanın sağlıklı, 4 puanın ise sağlıksız yanıtı göstermesi sağlanmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir boyuttan ve toplamda alınan puan ortalamasının 2 ve üzerinde olması ailenin o işlevinin sağlıksız olduğunu göstermektedir (Bulut, 1990). Ölçek alt boyutlar ile değerlendirilebileceği gibi toplam puan da alınabilmektedir.

Türkiye'deki geçerlik ve güvenirlik çalışması Bulut (1990) yapılmıştır. ADÖ'nün geçerli özellik gösterip göstermediğini bulmak için yapılan AFA sonucunda, 7 alt boyuttan oluşan ölçeğin toplam varyansın %63,3'ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Ayrıca, güvenirliği tespit etmek amacıyla yapılan Cronbach alpha analizi sonucunda ölçeğin güvenirlik katsayısı 0,905 olarak tespit edilmiştir.

3.3.4. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ÖLÇEĞİ (AİKÖ)

AİKÖ, Ritchie ve Fitzpatrick (1990) tarafından revize edilmiş ve Erdoğan (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Aile iletişim kalıplarını belirlemeye yönelik olarak kullanılan ölçek 2 alt boyutta (diyalog yönlü iletişim ve uyma yönlü iletişim) toplam 26 maddeden oluşmaktadır. AİKÖ 26 maddeden oluşmakta olup, diyalog yönelimi boyutu ilk 15 maddeyi ve uyum yönelimi boyutu ise son 11 maddeyi içermektedir. Bu maddelere 1: kesinlikle katılmıyorum ile 5: kesinlikle katılıyorum arasında değişen 5'li likert tipi cevaplar verilmektedir. Ölçeğin puanlaması madde ortalamalarının toplanması yoluyla yapılmaktadır. Ardından uyma yönlü iletişim ortalamasının üzerinde puan alanlar yüksek, altında puan alınır ise düşük uyum seviyesinde olarak değerlendirilirken; diyalog yönlü iletişim puanı ortalamasının üstünde olanlar yüksek, altında yer alanlar ise düşük diyalog eğilimli olarak isimlendirilmektedir.

Aile tipleri de düşük ve yüksek oranlarına göre belirlenmektedir. Diyalog eğiliminde, hem uyum hem de diyalogda, fikir birliği olan ailelerde, hem oryantasyon grubunda düşük grupta hem de oryantasyon grubunda, yüksek oryantasyon oryantasyonu boyutunda düşük puan alan gruptaki katılımcılar eğilimindedir.

Araştırmanın Geçerlilik ve güvenirlik çalışması iki farklı örneklem grubunda yapılmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılı içerisinde öğrenimine devam eden (13-18 yaş arası) oraöğretim kurumda eğitim gören 166'sı kadın 106'sı erkek olmak üzere toplam 315 katılımcı yer almıştır. İkinci grup ise Kastamonu Üniversitesi'nde 2016-2017 eğitim gören, 507'si kadın, 234'ü erkek olmak üzere 741 katılımcıdan oluşmaktadır. Özgün formu İngilizce olan AİKÖ'nün Türkçe uyarlaması ilk aşamada İngiliz dili alanında uzman olan beş kişi tarafından birbirinden bağımsız olacak

şekilde yapılmıştır. Bu aşamdan sonra çeviriler Türk dili konusunda uzman iki kişi tarafınca kültüre ve dil bilgisine uyumluluğunun değerlendirilmesi amacıyla incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Dilsel eşdeğerlilik için yapılan korelasyon analizi sonucunda İngilizce formu ile Türkçe formu arasında yükse kdüzeyde ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir($r=.81$, $p<.001$).

Faktör analizi için gerekli varsayımlar değerlendirildiğinde, KMO katsayısının üniversite grubu için 0.962, ortaöğretim grubu için de 0.932 olarak belirlenmiştir. Barlett Küresellik testi için ki-kare değerinin uygun aralıkta olduğu ve olarak istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. İki faktörden oluştuğu belirlen ölçeğin faktörlerinin varyansa yaptığı katkı üniversite grubunda % 58,164 ortaöğretim grubunda ise %58.476'dır. Ayrıca, diyalog yönelimi alt boyutunun Cronbach Alfa katsayısı 0.88 olarak belirlenirlen, uyum yönelimi alt boyutunun Cronbach alfa katsayısı 0.81 olarak hesaplanmıştır.

3.4. VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizinde Sosyal Bilimciler için İstatistik Programı (SPSS 24.0) kullanılarak nicel analiz metotu tercih edilmiştir. Nicel analiz yöntemi "*yapılan araştırmanın amaçlarına yönelik olarak toplanmış olan verilerin bir istatistik haline getirilerek analiz edilmesi ve bu yolla bulgulara ulaşılmasını hedefleyen analizler*" olarak tanımlanmaktadır (Dawson, 2015). Nicel analizler; ortalama, standart sapma, yüzde, çarpıklık ve basıklık katsayıları gibi tanımlayıcı istatistik yöntemleri ile t-testi, varyans analizi (ANOVA), Pearson korelasyon analizi ve regresyon analizi kullanılmıştır. Çarpıklık ve basıklık katsayıları ±1,50 aralığındadır. Sosyal bilimlerde yürütülen araştırmalarda bu değerlerin ±1,50 aralığında olması Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından normal dağılım olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Bu sebeple, verilerin analizinde parametrik testler kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Demografik Değişkenler İçin Sayı ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Kategori	n	%
Cinsiyet	Kız	268	63,1
	Erkek	157	36,9
	Toplam	425	100,0
Evde Hasta Bulunma Durumu	Var	22	5,2
	Yok	401	94,8
	Toplam	423	100,0
Gelir Durumu	0-2020 TL	108	25,5
	2020-2620	111	26,2
	2620-3220	79	18,6
	3220-3820 TL	41	9,7
	3820 TL ve üzeri	85	20,0
	Toplam	424	100,0
Yaşam Olayı	Evet	150	35,4

	Hayır	274	64,6
	Toplam	424	100,0
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	119	28,0
	Çalışmıyor	306	72,0
	Toplam	425	100,0
Baba Çalışma Durumu	Çalışıyor	382	91,2
	Çalışmıyor	37	8,8
	Toplam	419	100,0
Anne Eğitim Durumu	Okula Gitmeyen	77	18,1
	İlkokul	170	40,0
	Ortaokul	104	24,5
	Lise	56	13,2
	Üniversite	18	4,2
	Toplam	425	100,0
Baba Eğitim Durumu	Okula Gitmeyen	56	13,3
	İlkokul	126	29,9
	Ortaokul	139	32,9
	Lise	73	17,3
	Üniversite	28	6,6
	Toplam	422	100,0

Tablo 1'de katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular verilmiştir. Araştırmada, 286 kadın (%61,3) ve 157 erkek (%36,9) kişi yer almıştır. Evinde hasta bulunan 22 (%) kişi varken 401 (%) kişinin evinde hasta bulunmamaktadır. Aylık geliri 0-2020TL arasında olan 108 kişi (%25,5), 2020- 2620 TL arasında olan 111 kişi (%26,2), 2620-3220 TL arasında olan 79 kişi (%18,6), 3220-3820 TL arasında olan 41 kişi (%9,7) ve 3820 TL ve üzeri gelire sahip olan 85 kişi (%20,0) kişi bulunmaktadır. 150 kişi (%35,4) önemli bir yaşam olayı geçirirken 274 kişi (%64,6), geçirmemiştir. Annesi çalışan 119(%28,0), çalışmayan 306 (%72,0); babası çalışan 382(%91,2), çalışmayan 37 (%8,8) kişi vardır. Annesi okula gitmeyen 77(%18,1), ilkokul mezunu 170(%40,0), ortaokul mezunu 104(%24,5), lise mezunu 56(%13,2) ve üniversite mezunu 18 (%4,2) kişi vardır. Babası okula gitmeyen 56(%13,3), ilkokul mezunu 126(%29,9), ortaokul mezunu 139(%32,9), lise mezunu 73(%17,3) ve üniversite mezunu 28 (%6,6) kişi vardır.

Tablo 2. Araştırmanın Açık Uçlu Soruları için Betimleyici İstatistiksel Tablo

Değişken	Min	Max	$\bar{x}$	Ss
Yaş	14	17	14,74	0,65
Evde Yaşayan Kişi Sayısı	1	14	4,97	1,46

Tablo 2'de araştırmanın açık uçlu demografik soruları için en küçük-büyük değerler, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir.

Yaş için aralık 14-17 arasında, ortalama=14,74 ve standart sapma= 0,65olarak hesaplanmıştır. Evde yaşayan kişi sayısı için aralık 0-14 arasında, ortalama= 4,97 ve standart sapma= 1,46 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Betimleyici İstatistikler

Ölçekler	Min	Max	Çarpıklık	Sh	Basıklık	Sh	$\bar{x}$	Ss
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	54	161	-0,407	0,118	-0,159	0,236	110,24	17,97
Aile Değerlendirme Ölçeği	1,27	3,16	0,351	0,118	-0,334	0,236	2,06	0,370
AİKÖ-Diyalog Yönelimi	17	81	-0,229	0,118	-0,008	0,236	49,45	10,83
AİKÖ- Uyum Yönelimi	11	53	0,006	0,118	0,046	0,236	31,96	7,90

Tablo 3'de California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ile Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyut puanları için en küçük-en büyük değerler, çarpıklık-basıklık değerleri ve standart hataları, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir

California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği için aralık 54-161 arasında, çarpıklık=-0,407olarak ve standart hatası=0,118 olarak, basıklık=-0,159 ve standart hatası=0,236 ortalama=110,24 ve standart sapma=17,79 olarak hesaplanmıştır.

Aile Değerlendirme Ölçeği için aralık 1,27-3,16 arasında, çarpıklık=0,351 olarak ve standart hatası=0,118 olarak, basıklık=-0,334 ve standart hatası=0,236 ortalama=2,06 ve standart sapma=0,370 olarak hesaplanmıştır.

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi alt boyutu için aralık 17-81 arasında, çarpıklık=-0,229olarak ve standart hatası=,118 olarak, basıklık=-0,008 ve standart hatası=0,236 ortalama= 49,45 ve standart sapma=10,83 olarak hesaplanmıştır.

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Uyum Yönelimi alt boyutu için aralık 11-53 arasında, çarpıklık=0,006 olarak ve standart hatası=0,118 olarak, basıklık=0,046 ve standart hatası=0,236 ortalama= 31,96 ve standart sapma=7,90 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenirlik Analizi

Ölçekler	Cronbach's Alfa
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	0,911
Aile Değerlendirme Ölçeği	0,873
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	0,833
AİKÖ- Uyum Yönelimi	0,757

Tablo 4'te California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ile Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları için Cronbach's Alfa güvenirlik analizi sonuçları verilmiştir. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği'nin Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı 0,911; Aile Değerlendirme Ölçeği'nin Cronbach's Alfa güvenirlik katsayısı 0,873; Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi alt boyutu için 0,833 ve Uyum Yönelimi alt boyutu için 0,757 olarak hesaplanmıştır

Tablo 5. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler		CYDÖ	ADÖ	AİKÖ-DY	AİKÖ-UY
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	r	1	0-,539	0,458	-0,062
	p		**,000****	**0,000****	0,204
Aile Değerlendirme Ölçeği	r	-0,539	1	-0,586	0,227
	p	**0,000****		**0,000****	**0,000****
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	r	,458	-,586	1	-0,120
	p	**0,000****	**0,000****		**0,013***
AİKÖ- Uyum Yönelimi	r	-0,062	0,227	-0,120	1
	p	0,204	**0,000****	**0,013***	

*p<0,05; **p<0,01; ADÖ puanları yükselmesi sağlıksız aile işlevlerini arttığını göstermektedir.

Tablo 5' da California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanları arasındaki ilişkilerin incelenmesine dair Pearson korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir(r=-,539; p<0,01) . California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile AİKÖ- Diyalog Yönelimi alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir(r=0,458; p<0,01).

Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile AİKÖ- Diyalog Yönelimi alt boyutu puanı arasında nefatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir(r=-0,586; p<0,01). Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ve AİKÖ- Uyum Yönelimi alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir (r=0,227; p<0,01).

California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile AİKÖ- Uyum Yönelimi alt boyutu puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir(p>0,05).

Tablo 6. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	n	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	Kadın	268	111,43	17,07	1,734	295,098	0,084
	Erkek	157	108,20	19,33			
Aile Değerlendirme Ölçeği	Kadın	268	2,06	0,36	-0,148	423	0,883
	Erkek	157	2,07	0,37			
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	Kadın	268	49,36	10,67	-0,235	423	0,814
	Erkek	157	49,61	11,16			
AİKÖ- Uyum Yönelimi	Kadın	268	31,84	8,09	-0,401	423	0,689
	Erkek	157	32,16	7,59			

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 6'da California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız gruplar t-Testi sonuçları verilmiştir.

Cinsiyet değişkenine göre, kadın ve erkek katılımcıların California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 7. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutu Puan Ortalamalarının Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçek	Değişken	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p	Fark
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	0-2020 TL	108	107,67	18,20	1,229	4 419	0,298	-
	2020-2620	111	110,06	19,31				
	2620-3220	79	110,36	17,89				
	3220-3820 TL	41	114,59	14,19				
	3820 TL ve üstü	85	111,30	17,45				
Aile Değerlendirme Ölçeği	0-2020 TL	108	2,13	0,32	1,383	4 419	0,239	-
	2020-2620	111	2,04	0,37				
	2620-3220	79	2,08	0,40				
	3220-3820 TL	41	2,06	0,42				
	3820 TL ve üstü	85	2,02	0,34				
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	0-2020 TL	108	47,32	10,61	1,796	4 419	0,129	-
	2020-2620	111	51,07	11,41				
	2620-3220	79	49,12	10,34				
	3220-3820 TL	41	49,61	11,08				

	3820 TL ve üstü	85	50,20	10,53				
AİKÖ- Uyum Yönelimi	0-2020 TL	108	33,07	8,80	1,571	4	0,181	-
	2020-2620	111	32,30	7,31		419		
	2620-3220	79	32,15	7,60				
	3220-3820 TL	41	30,06	8,25				
	3820 TL ve üstü	85	30,91	7,45				

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 7'de California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanlarının gelir durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Gelir durumu değişkenine göre, farklı gelir gruplarına sahip katılımcıların California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 8. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçek	Değişken	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	Okula Gitmeyen	56	107,61	19,32	,837	3	,474
	İlkokul	126	111,20	18,71		418	
	Ortaokul	139	109,37	17,75			
	Lise/Üniversite	101	111,66	16,58			
Aile Değerlendirme Ölçeği	Okula Gitmeyen	56	2,13	0,38	,869	3	,457
	İlkokul	126	2,08	0,38		418	
	Ortaokul	139	2,05	0,35			
	Lise/Üniversite	101	2,04	0,38			
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	Okula Gitmeyen	56	47,79	10,30	1,216	3	,304
	İlkokul	126	48,62	11,26		418	
	Ortaokul	139	50,35	10,88			
	Lise/Üniversite	101	50,30	10,51			
AİKÖ- Uyum Yönelimi	Okula Gitmeyen	56	32,37	8,22	,882	3	,450
	İlkokul	126	32,26	7,98		418	
	Ortaokul	139	32,32	7,22			
	Lise/Üniversite	101	30,84	8,60			

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 8'de California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamalarının baba eğitim durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Baba eğitim durumu değişkenine göre, babası farklı eğitim düzeylerine sahip katılımcıların California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 9. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin ANOVA Sonuçları

Ölçek	Değişken	n	$\bar{x}$	ss	F	sd	p	Fark
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	Okula Gitmeyen	77	107,52	18,60	1,910	3 421	,127	
	İlkokul	170	111,98	17,01				
	Ortaokul	104	111,45	17,60				
	Lise/Üniversite	74	107,38	19,62				
Aile Değerlendirme Ölçeği	Okula Gitmeyen	77	2,20	0,37	5,151	3 421	**,002**	**1>3** **1>2**
	İlkokul	170	2,03	0,37				
	Ortaokul	104	2,01	0,33				
	Lise/Üniversite	74	2,11	0,39				
AİKÖ-Diyalog Yönelimi	Okula Gitmeyen	77	47,78	10,01	1,740	3 421	,158	
	İlkokul	170	50,25	10,92				
	Ortaokul	104	50,49	11,12				
	Lise/Üniversite	74	47,91	10,91				
AİKÖ- Uyum Yönelimi	Okula Gitmeyen	77	32,37	7,70	,509	3 421	,676	
	İlkokul	170	32,36	7,70				
	Ortaokul	104	31,48	8,24				
	Lise/Üniversite	74	31,30	8,15				

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 9'da California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamalarının anne eğitim durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir.

Aile Değerlendirme Ölçeği puan ortalamalarının anne eğitim durumu değişkenine göre, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir($t_{(421)}$=5,151; p<0,05). Gruplar arasındaki farkları belirlemek amacıyla Scheffe testi kullanılmıştır. Annesi okula gitmeyen katılımcıların (2,20±0,37) Aile Değerlendirme Ölçeği, puan ortalamalarının, annesi ilkokul (2,03±0,37) ve ortaokul (2,01±0,33) mezunu katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Anne eğitim durumu değişkenine göre, annesi farklı eğitim düzeylerine sahip katılımcıların California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 10. Araştırmada Kullanılan Ölçekler ve Açık Uçlu Değişkenler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesine Dair Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Ölçekler		**Yaş**	**Evde Yaşayan Kişi Sayısı**
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	r	-0,036	-0,050
	p	0,453	0,308
Aile Değerlendirme Ölçeği	r	0,113	0,104
	p	**0,020***	**0,032***
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	r	-0,030	-0,133
	p	0,541	**0,006****
AİKÖ- Uyum Yönelimi	r	0,022	0,081
	p	0,654	0,093

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 10'da California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanları ile yaş ve evde yaşayan kişi sayısı değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelenmesine dair Pearson korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile yaş arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r=0,113; p<0,05). Aile Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile evde yaşayan kişi sayısı arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r=0,104; p<0,05). AİKÖ- Diyalog Yönelimi alt boyut puanları ile evde yaşayan kişi sayısı arasında negatif yönlü istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (r=-,133; p<0,01). California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği ve Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Uyum Yönelimi alt boyut puanları ile evde yaşayan kişi sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir(p>0,05).

California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanları ile yaş arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir(p>0,05)

Tablo 11. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Evde Bakıma Muhtaç Hasta Bulunma Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	n	SO	ST	U	Z	p
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	Var	22	157,14	3457,00	3204,000	-2,162	**,031**
	Yok	401	215,01	86219,00			
Aile Değerlendirme Ölçeği	Var	22	235,36	5178,00	3897,000	-,921	,357
	Yok	401	210,72	84498,00			
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	Var	22	166,27	3658,00	3405,000	-1,802	,071
	Yok	401	214,51	86018,00			
AİKÖ- Uyum Yönelimi	Var	22	206,23	4537,00	4284,000	-,228	,820
	Yok	401	212,32	85139,00			

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 11'de California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanlarının evde bakıma muhtaç hasta bulunma durumu değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin Mann Whitney U sonuçları verilmiştir.

California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği puan ortalamalarının evde bakıma muhtaç hasta bulunma durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir (Z=-2,406; p<0,05). Evlerinde evde bakıma muhtaç hasta bulunmayan katılımcıların California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği puanlarının, evlerinde bakıma muhtaç hasta bulunanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Evde bakıma muhtaç hasta bulunma durumu değişkenine göre, evlerinde bakıma muhtaç hasta bulunan ve bulunmayan katılımcıların Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 12. California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Yaşam Olayı Geçirme Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

Ölçek	Değişken	n	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği	Evet	150	109,92	18,13	-0,216	422	0,829
	Hayır	274	110,32	17,89			
Aile Değerlendirme Ölçeği	Evet	150	2,11	0,39	1,730	422	0,084
	Hayır	274	2,04	0,35			
AİKÖ- Diyalog Yönelimi	Evet	150	48,92	11,88	-0,667	269,808	0,506
	Hayır	274	49,69	10,21			
AİKÖ- Uyum Yönelimi	Evet	150	33,60	7,84	3,195	422	**0,002****
	Hayır	274	31,06	7,81			

*p<0,05; **p<0,01

Tablo 12'de California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puan ortalamalarının yaşam olayı geçirme değişkenine göre karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız gruplar t-testi sonuçları verilmiştir.

Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Uyum Yönelimi alt boyutu puan ortalamalarının yaşam olayı geçirme durumu değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir($t_{(421)}$=-2,406; p<0,05). Yaşam olayı geçiren katılımcıların (33,60±7,84) Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Uyum Yönelimi alt boyutu puan ortalamalarının, yaşam olayı geçirmeyenlerden (31,06±7,81) daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yaşam olayı geçirme durumu değişkenine göre, yaşam olayı geçiren ve geçirmeyen katılımcıların California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği, Aile Değerlendirme Ölçeği ve Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi alt boyutu puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (p>0,05).

Tablo 13. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi İçin Gerekli Varsayımlarının Sınanması

Çoklu Doğrusal Bağıntı Varsayımı		Otokorelasyon Varsayımı	Artık Değerlerin Normalliği Varsayımı	Artık Değerlerin Ortalaması Varsayımı	Sabit Varyans Varsayımı
VIF	Tolerans	Durbin Watson			
1,523	0,656	1,454	Çarpıklık:-0,419 Sh:0,118 Basıklık:0,350 Sh:-0,236	0,000	$\chi 2(5)=7,65$ p>0,05

California Yılmazlık Ölçeği puanlarının, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyut puanlarınca yordanması amacıyla kurgulanan regresyon modelinin varsayımlarının sınanması sonucunda elde edilen bulgular tablo 13'de verilmiştir. Regresyon analizlerinden geçerli sonuçlar elde edebilmek için bazı varsayımların karşılanması gerekmektedir. Regresyon modellerinin sağlaması gereken varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

a. Çoklu doğrusal bağlantı varsayımı
b. Otokorelasyon varsayımı

c. Artıkdeğerlerin normalliği varsayımı
d. Artık değerlerin ortalaması varsayımı
e. Sabit varyans varsayımı

İlk aşamada çoklu doğrusal bağıntı varsayımı incelenmiştir. Bu varsayım Tolerans ve VIF değerleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Tolerans değerinin 0.10'dan fazla ve VIF değerinin 1'e yakın bulunması çoklu doğrusal bağıntının sorunun bulunmadığını göstermektedir. VIF ve Tolerans değerleri incelendiğinde çoklu doğrusal bağıntı olmadığı görülmüştür. (VIF=1,523; Tolerans=0,656).

İkinci aşamada, otokorelasyon varsayımı incelenmiştir. Regresyon modelinde yer alan değişkenler arasında otokorelasyon olmaması için Durbin Watson değerinin 2'ye yakın olması gerekmektedir (DW=1,454) olarak hesaplanmış ve otokorelasyon varsayımının da karşılandığı görülmüştür.

Üçüncü aşamada, artık değerlerin normalliği varsayımı incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±1 arasında yer alması normal dağılım olduğunun bir göstergesidir. Bu araştırmadaki, artık değerlerin çarpıklık ve basıklık değerlerin ±1 aralığında olduğu belirlenmiş ve bu varsayımda sağlandığı görülmüştür(Çarpıklık=-0,419; Basıklık=0,350).

Dördüncü aşamada, artık değerlerin ortalaması varsayımı incelenmiştir. Artık değerlerin ortalamasının '0' olması gerekmektedir. Bu araştırmada, artıkların ortalaması 0,000 olarak hesaplanmış ve bu varsayımın da sağlandığı görülmüştür. Son olarak sabit varyans varsayımının incelenmesi amacıyla White testi kullanılarak yardımcı bir regresyon modeli kurulmuştur. Yapılan analiz sonucunda sabit varyans varsayımının sağlandığı belirlenmiştir ($\chi 2_{(5)}$ =7,65; p>0,05). Bu sonuçlara göre sabit varyans varsayımının da karşılandığı görülmektedir.

Tablo 14. California Yılmazlık Ölçeği Puanlarının, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanlarınca yordanmasına ilişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	Standart Hata $_B$	Beta	t	p
Yılmazlık	Sabit	133,312	8,081	-	16,549	0,000
	Aile Değerlendirme	-19,956	2,399	-0,412	-8,318	0,000
	Diyalog Yönelimi	0,360	0,082	0,217	4,388	0,000
	Uyum Yönelimi	-0,141	0,110	-1,273	1,482	0,139
R= 0,567	R^2= 0,321 Sd:2/422	F: 99,959	**p=,000**			

Tablo 14'te California Yılmazlık Ölçeği puanlarının, Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanlarınca yordanmasına ilişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları verilmiştir.

California Yılmazlık Ölçeği puanlarının yordayıcılarını belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Regresyon modeli kurgulanırken 'Stepwise' yöntemi tercih edilmiştir Kurgulanan regresyon modeline California Yılmazlık Ölçeği puanlarının yordayıcıları olarak Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanları alınmıştır. Kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. ($F_{(2/422)}$= 99,959; $p<0,001$). Aile Değerlendirme Ölçeği Puanları ile Uyum ve Diyalog Yönelimi alt boyut puanlarının Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği puanlarının %32,1'ni açıklamaktadır.

California Yılmazlık Ölçeği puanlarının yordayıcısı olarak Aile Değerlendirme Ölçeği ve Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi alt boyutları puanlarının anlamlı parametreler olduğu bulunmuştur. Aile Değerlendirme puanlarındaki 1 birimlik artış yılmazlık puanını 0,333 birim azaltacaktır. İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi puanlarındaki 1 birimlik artış yılmazlık puanını 0,360 birim arttıracaktır. İletişim Kalıpları Ölçeği Uyum Yönelimi alt boyut puanlarının California Yılmazlık Ölçeği puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı belirlenmiştir.

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak ergenlerin yılmazlık puanları ile aile işlevleri toplam puanı ve aile iletişim kalıplarının 'uyum yönelimli' ve 'diyalog yönelimli' alt boyut puanları ilk olarak demografik verilere göre değişimi ve daha sonra da bu değişkenler arasındaki ilişkiler ilgili alanyazınla birlikte yorumlanıp tartışılmıştır. Daha sonra yılmazlık, aile içi iletişim kalıpları ve aile işlevleri demografik değişkenlere göre manidar bir fark gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlar yorumlanıp tartışılmıştır. Son olarak ergenlerin yılmazlık puanları ile aile işlevselliği puanları ve aile iletişim kalıpları puanları arasındaki korelasyon değerlerine ilişkin sonuçlar ilgili alanyazınla yorumlanıp tartışılmıştır.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda elde edilen bulgular incelendiğinde ilk olarak öğrencilerin; yüksek düzeyde yılmazlık düzeyine genel işlevler hariç sağlıksız olarak nitelendirilen aile işlevlerine orta düzeyde olumlu aile içi iletişim kalıplarına, sahip oldukları tespit edilmiştir.

5.1. YILMAZLIK, AİLE İLETİŞİM KALIPLARI VE AİLE İŞLEVSELLİĞİ İLE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ARASINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ANALİZLERE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞMA VE YORUMLARI

5.1.1. AİLENİN GELİR DURUMUNA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın sonuçlarına göre yılmazlık, ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Farklı gelir düzeylerindeki ailelere sahip ergenlerin birbirine yakın düzeyde yılmazlığa sahip olduğu görülmektedir. Literatürde gelir düzeyi ile algılanan yılmazlık arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını destekleyen çalışmalar mevcuttur (Bahadır, 2009; İnan, 2015; Açıkgöz, 2016). Ancak tam tersi olarak ekonomik duruma göre yılmazlık düzeylerinin farklılaştığını belirlemiş çalışmalarda vardır. Örneğin Ezer (2017) ekonomik durumunu fakir olarak ifade eden katılımcıların mutluluk ve yılmazlık puanlarının diğer gruplara göre daha az olduğu saptanmıştır. Aydın (2018) 18 yaş ve üzeri genç

yetişkin bireylerin çocukluk çağı travmatik yaşantılarının psikolojik sağlamlık ve depresyon belirtileri üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında gelir düzeyi arttıkça algılanan yılmazlıktada artış tespit edilmiştir. Barbarin (1993) çalışmasında ergenlerde ve genç yetişkinlerde özellikle düşük gelir düzeyinin koruyucu kaynaklara ulaşma olanağını düşük olması, ergenlerin psikososyal ve akademik gelişimini etkilediği dolayısıyla önemli bir risk faktörü olduğunu vurgulamaktadır. Literatürde birçok çalışmada bireyin sosyo-ekonomik avantajlara sahip olmasının yılmazlık açısından koruyucu bir etken olduğuna dair bilgiler yer almaktadır (Tümlü ve Recepoğlu, 2013; Gizir, 2007). Yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip olan üniversite öğrencileri ve yetişkinlerin yılmazlık düzeylerinin yüksek olduğunu belirten çalışmalar da vardır (Lee ve ark.,2009; Güngörmüş ve ark., 2015). Ergenlerde yılmazlık ve sosyo ekonomik seviye arasındaki bağlantıların farklı çalışmalarda farklı sonuçlar vermesi, sosyoekonomik seviye değişkeni açısından daha duyarlı örneklemler üzerinde çalışılması gerektiğini düşündürmektedir.

5.1.2. AİLEDE YAŞAYAN KİŞİ SAYISINA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın sonuçlarına göre yılmazlık ile ailede yaşayan kişi sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmüştür. Kişi sayısı farklı ailelere sahip ergenlerin birbirine yakın düzeyde yılmazlığa sahip olduğu görülmektedir.

Literatüre bakıldığında ailede yaşayan kişi sayısı ile yılmazlık düzeyi arasında ilişkiyi ortaya koyan başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat Gutman (2008), ailenin kalabalık olması veya çocuk sayısının fazla olmasını, ailede kişi başına düşen kaynak miktarını azaltacağından bir risk faktörü olarak görmüştür. Yılmazlık literatüründe üç ve daha fazla kardeşe sahip olmak bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Luthar, 1991; Akt. Esen-Aktay, 2010). Ancak yapılan araştırmalar sonucunda ergenlerin yılmazlık seviyeleri ile kardeş sayıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmışlardır. (Altundağ, 2013; Onat, 2010; Şahin, 2018; Terzi, 2000). Ailenin niceliksel yapısı teorik olarak yılmazlığı etkileyeceği düşünülsede bulgular bu teoriyi destekler nitelikte değildir.

5.1.3. AİLEDE BAKIMA MUHTAÇ BİRİ OLUP OLMAMASINA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, evinde bakıma muhtaç hasta olmayan ergenlerin yılmazlıkları olanlardan anlamlı olarak daha fazladır. Şahin (2018)'nin ebeveynleri sağlıklı olan ergenlerin, ebeveynleri sağlıksız veya hayatta olamayanlara oranla yılmazlık düzeylerinin yüksek olduğu bulgusuna ulaşmış olduğu çalışması bu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Alanyazında evde bakıma muhtaç birinin olmasına göre ergenlerin yılmazlığını belirten bir çalışmaya rastlanmamakla beraber yılmazlık kavramına dair risk faktörlerinin incelendiği bir çalışmada evde kronik bir hastanın olması risk faktörü olarak tespit edilmiştir (Gizir, 2007). Alanyazında ebeveynlerin hastalığı ya da psikopatolojisi bir risk faktörü olarak ele alınmaktadır. Bu bulgular, yaşadığı evde bakıma muhtaç bir hastanın olmasının aile işleyişini etkileyeceği ve bu sistemin bir parçası olan ergenin yılmazlık düzeyine de etki edeceğini düşünülmektedir.

5.1.4. SON BİR YIL İÇİNDE BAŞ ETMEK ZORUNDA KALINAN YAŞAM OLAYININ OLMASINA GÖRE ALGILANAN YILMAZLIK DÜZEYİNİN FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırma sonuçlarına göre, yılmazlık ortalamaları önemli bir yaşam olayı geçirmiş olanlarda olmayanlar açısından farklılaşmamaktadır. Alanyazında erken doğum (Bradley ve ark., 1994), olumsuz yaşam olayları (Masten, Morison, Pellegrini ve Tellegen, 1990; Tiet ve ark., 1998; Masten ve ark., 1999), kronik hastalıklar (McCubbin ve ark., 2002; Nakashima ve Canda, 2005), ebeveynlerin hastalığı ya da psikopatolojisi (Kumpfer ve Barye, 2004; Pilowsky, Zybert ve Vlahov, 2004; Pölkki, Ervast ve Huuponen, 2004), ebeveynlerin ayrılması, boşanması, ölümü ya da tek ebeveyn ile birlikte yaşamak (Lin, Sandler, Ayers, Wolchik ve Luecken, 2004; Tebes, Irish, Vasquez ve Perkins, 2004; Chen ve George, 2005; Greeff ve Ritman, 2005), ergenlik döneminde anne olma (Werner ve Smith, 1982) savaş ve doğal afetler gibi toplumsal travmalar (Goodman, 2004; Agabi ve Wilson, 2005), toplumsal şiddet ve ailevi felaketler (Criss ve ark., 2002; O'Donnell, SchwabSton ve Muyeed, 2002) ve evsizlik (Reed-Victor, 2000; Reed-Victor Stronge, 2002) gibi yaşam olayları birer risk faktörü olarak ele alınmıştır. Yılmazlık kuramına göre bu

olaylardan bir veya bir kaçını yaşamak zorunda kalmak ergenin yılmazlık düzeyini etkileyecektir. Ancak bu görüş bu araştırmadan elde edilen sonuçlarla tutarlı gözükmemektedir. Bu çalışmada "Önemli yaşam olayı" kavramı işsizlik, hastalık, kaza, adli vaka, bir yakını kaybetme ve diğer seçenekleri ile ele alınmıştır. Önemli yaşam olaylarının aileler tarafından ele alınış biçimleri ya da bu olayları ölçme yaklaşımı, araştırma bulgusunun alanyazınla tutarlı olmamasına neden olmuş olabilir.

5.1.5. AİLENİN GELİR DURUMUNA GÖRE ALGILANAN AİLE İŞLEVSELLİĞİ FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışmanın bulgularında genel aile işlevleri ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık yoktur. Farklı gelir düzeylerindeki ailelere sahip ergenlerin birbirine benzer aile işlevlerine sahip olduğu görülmektedir. Ekonomik kazanç birçok konuda aileye avantaj sağlayabilir faka bu çalışmada genel aile işlevselliğinin ekonomik düzeye göre farklılaşmadığı görülmektedir. Benzer bulgular alanyazında mevcuttur (Bulut, 2010; Çelik, 2017). Bu bulgulardan farklı olarak, yapılan bir araştırmada gelir seviyesi yüksek ve orta olanlar düşük olanlara göre (roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü, genel işlevler ve genel aile işlevleri boyutlarında) daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur (Mete, 2005). Bir başka çalışmada da gelir düzeyine göre işlevlerin farklılaştığı, düşük gelir düzeyine sahip ailelerde davranış kontrolünde sorunlar yaşandığı saptanmıştır (Tiffin ve Ark, 2007). Ekonomik kazanç ile ilişkili bir başka alt boyut ise duygusal tepki verebilme ile ilgilidir. Literatürde ekonomik sıkıntıların olduğu ailelerde çocukların daha fazla baskı ve disiplin altında büyüdükleri ve daha fazla saldırgan davranışlara maruz kaldıkları, duygularını ifade etmekte zorlandıkları ve duygusal tepki verebilme işlevinin sağlıksız olduğu belirlenmiştir (Keskin, 2005; Demir, Öğretir, 2007; Kumbas ve ark, 2009). Türkiye'de aile işlevlerinin alt boyutlarıyla ilgili bazı araştırma sonuçları bulunmakla birlikte genel işlevler üzerinden elde edilmiş yeterli veri bulunmamaktadır. Bu çalışmada gelir düzeyi ranjı çok geniş olmadığı ve öğrenilerin büyük kısmı belli gelir düzeyinde yığıldığı için aile işlevselliği gelir düzeyi açısından farklılaşmamış olabilir.

5.1.6. SON BİR YIL İÇİNDE BAŞ ETMEK ZORUNDA KALINAN YAŞAM OLAYININ OLMASINA GÖRE ALGILANAN AİLE İŞLEVSELLİĞİ FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM

Önemli bir yaşam olayı geçiren ve geçirmeyen ergenlerin puan ortalamaları ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Literatürde yapılan çalışmalarda baş etmek zorunda kalınan yaşam olayları ile ilgili bazı bulgular bu çalışmalarda aile işlevselliğini etkilediğini göstermektedir. Romer ve ark (2002)' ın çalışmasında ebeveynin kanser teşhisinden sonra tedavi dönemi, ebeveynlerin duygu, tutum, fiziksel işlevlerinin yanı sıra aile fonksiyonlarında da değişikliğe neden olduğunu belirlenmiştir (Romer ve ark, 2002). Bir başka çalışmada ise kanserli ebeveyne sahip ergenlerin ailede duygusal problemler, maddi problemler, aile rutinlerinde değişiklik, bakım konusunda sıkıntı yaşadıkları saptamış ve ebeveynin hastalığı nedeniyle ergenin yaşadığı, ders çalışamama, kendine yeterince zaman ayıramama, arkadaşlarla zaman geçirememe ve duygusal problemler gibi güçlükler yaşadığı tespit edilmiştir (Yıldız, 2011). Aile hayatında meydana gelen zorluklarin aile üyelerini ve bir bütün olarak aile kurumunu olumsuz yönde etkilediği bir gerçektir (Bulut, 1993) Ünal ve arkadaşlarının aktardığına göre, kişiye ait üzgün süreçler aileyi harekete geçirdiğinde, sağlıklı işlev gören bir aile, bu yeni duruma yaraşır görev ve standart değişikliklerini sağlayarak sorunla başa çıkabilmektedir (Ünal ve ark, 2004).

5.1.7.AİLENİN GELİR DURUMUNA GÖRE AİLE İLETİŞİM KALIPLARININ FARKLILAŞMASINA İLİŞKİN TARTIŞMA VE YORUM

Aile içi iletişim kalıpları ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Farklı gelir düzeylerindeki ailelere sahip ergenlerin birbirine benzer aile içi iletişim kalıplarına sahip olduğu görülmektedir.

Literatürde ailenin gelir durumu ile aile iletişim kalıpları arasında ilişkiyi belirten bir çalışmaya ulaşılmamıştır. Ergenlerin iletişim kalıplarının her iki boyutuna yönelik algısında da farklılık göstermemesinin çalışmanın örneklem grubundaki ergenlerin birbirine yakın düzeyde ekonomik gelire sahip olmalarından kaynaklanabileciği düşünülmektedir.

5.2. YILMAZLIK, AİLE İÇİ İLETİŞİM KALIPLARI VE AİLE İŞLEVSELLİĞİ DEĞİŞKENLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞMA VE YORUMLARI

5.2.1. AİLE İLETİŞİM KALIPLARI ALT BOYUTLARI UYUM YÖNELİMLİ VE DİYALOG YÖNELİMLİ İLETİŞİM İLE AİLE İŞLEVSELLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ BULGULARININ TARTIŞMA VE YORUMLARI

Araştırma sonuçlarına göre uyum yönelimli iletişim ile aile işlevleri arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Diyalog yönlü iletişim ile aile işlevleri arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Sağlıksız aile işlevleri arttıkça diyalog yönlü iletişim azalmakta ya da diyalog yönlü iletişim arttıkça sağlıksız aile işlevlerinin azalmakta olduğu görülmüştür.

Alanyazın incelendiğinde aile iletişim kalıpları ile aile işlevselliği ilişkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak alanyazında iletişimin iyi olması ile aile işlevleri arasında ilşikiyi vurgulayan çalışmalar mevcuttur. Koerner ve Fitzpatrick (2002), aile iletişim kalıplarının sağlıklı aile yapısı açısından son derece önemli olduğunu aktarmaktadır. Simith ve Freeman (2009) aile işlevleri ile aile üyelerinin birbirleri ile iyi vakit geçirmeleri ve ortak boş zaman aktiviteleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Barnes ve Olson (1985)' da aile içerisindeki uyumun ve aile tatminin aile içi iletişim ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Ayrıca, Balcı ve Yılmaz (2000)'de iletişim becerileri eğitiminin aile işlevlerini bir çok yönden arttırdığını ortaya koymuşlardır.

Hawkins (1977) etkili iletişimin ailedeki kişilerin ve başkalarına saygı duymalarına olanak sağladığını, İletişimin ailede duygudaşlık, saygı aktarımı ve aile bireylerinin birbirleri ile uyuşumunda kayda değer bir yeri olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Akt: Bulut, 1993). Bu bulgulara bakılarak araştırmanın teorik olarak, konuşulacak konular hakkında katılımcıların sınırlanmadığı etkileşimli bir ortamın oluştuğu bir iklimi olan diyalog yönelimli ailede yaşayan ergenlerin ailesini sağlıklı, uyum yönlü inanışların, değerlerin, davranışların homojen yapıda olduğu daha çok itaat'e yönelik ilişkinin olduğu uyum yönelimli ailede yaşayan ergenin ailesini sağlıksız algılayacağı düşünülebilir.

5.2.2. Aile İletişim Kalıpları Alt Boyutları Uyum Yönelimli ve Diyalog Yönelimli İletişim İle Yılmazlık Arasındaki İlişki Bulgularının Tartışma Ve Yorumları

Uyum yönelimli iletişim ile yılmazlık arasında düşük düzeyde negatif ancak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmaktadır. Diyalog yönlü iletişim ile yılmazlık arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Aile üyeleri arasındaki iletişim, ailenin yaşamakta olduğu durumun açıkça ortaya konulmasına ve problem çözme mekanizmalarının anlaşılmasını sağlayabilir (Walsh, 2003). Bununla birlikte aile içi ilişkiler ve yılmazlık arasında ki bağlantılar çok iyi bilinmemektedir (Montgomery, 2010). Rueter ve Koerner (2008), evlatlık olan ergenlerle evlatlık olmayanlar arasında aile iletişim kalıpları açısından farklılılığın incelendiği çalışmalarında evlatlık olan ergenlerin hem diyalog yönelimi düşük, uyum yönelimi yüksek ailelerde (Koruyucu) hemde diyalog yönelimi yüksek uyum yönelimi düşük ailelerde (Çoğulcu) evlatlık olmayanlardan daha fazla risk altında olduğunu bulgusuna ulaşmıştır. Elmacıoğlu (1992), çalışmasında sağlıklı iletişimin olduğu ailelerde yetişen gençlerin kişiliklerinin daha gelişmiş, sosyal uyum ve okul başarılarının daha iyi olduğu, sürekli anlaşmazlıkların yaşandığı ailelerdeki gençlerin uyum ve başarılarının daha düşük olduğunu ifade etmiştir.

5.2.3. AİLE İŞLEVLERİ İLE YILMAZLIK ARASINDAKİ İLİŞKİ BULGULARININ TARTIŞMA VE YORUMLARI

Aile işlevleri ile yılmazlık arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Sağlıksız aile işlevleri arttıkça yılmazlık anlamlı olarak azalmakta ya da yılmazlık arttıkça sağlıksız aile işlevlerinin azalmakta olduğu görülmüştür.

Literatürde bu araştırmadaki bulgulara benzer şekilde aile koruyucu faktör olarak yılmazlık veya bireyin iyi oluşu ile ilişkilendirilmiş çalışmalar mevcuttur. Bulut (2016) çalışmasında ergenlerin anksiyete ile yılmazlık arasındaki ilişki, aile desteği üzerinden kısmi olarak gerçekleştiğini ifede etmitir. Bu bulgu aile desteği ile yılmazlık arasında ilişkilerin olduğunu ortaya koyan başka araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir (Dearden, 2004; Sun ve Hui, 2007; Turan, 2014; Warner, 1995; Kalyencioğu ve Kurtlu, 20110). Cabaj, McDonald ve Tough (2014), ebeveynlerle iyi ve kaliteli zaman geçirilmesinin koruyucu faktör olduğu, Condly (2006), strese karşı

(yoksulluk, mahallede şiddet gibi) çocukların yılmazlığını açıklamak için aileye bakılması gerektiğini dile getirmiştir. Stres durumunda yılmaz olan çocukların ailelerinde daha olumlu ebeveyn tutumlarının olduğu ve onların yaşamına daha iyi rehberlik ettiği bulgusuna ulaşmıştır. Çataloğlu (2011) ergenlerin ADÖ "toplam aile işlevselliği" ile PSEGÖ içsel ve dışsal koruyucu faktörlerin ilişkisine yönelik yapılan analizlerde negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, ayrıca bazı çalışmalarda kızlarda anne ile konuşma kolaylığı ve okul konusunda ebeveyn desteğinin yeterli olduğunu algılama, kendini sağlıklı hissetme açısından koruyucu faktörler olduğu, erkek öğrencilerde baba ile konuşma kolaylığının koruyucu bir faktör olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Ogelman (2015); anne ve babaların sevgi ve sıcaklık düzeyi ile çocukların yılmazlıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Anne ve babaların sevgi ve sıcaklık düzeyi arttıkça çocukların yılmazlığı artmaktadır. Özcan (2005), anne-babası birlikte olan lise öğrencilerinin sahip olduğu yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörlerinin anne babası boşanmış olanlara göre daha yüksek olduğunu, Garmezy (1991), aile içi şiddetin, ebeveynlerin patolojik belirtiler göstermesinin psikolojik sağlamlık (yılmazlık) için risk faktörleri olduğu, Şimşek, (2005), intihar düşüncesi ve girişimi olan öğrencilerin Aile Değerlendirme Ölçeği"nin tüm alt boyutlarında 2"nin üzerinde puan aldıkları yani ailelerini işlevsiz (sağlıksız) algıladıklarını, Türküm Ve ark (2005), ergenlerin ailelerinden aldıkları destek arttıkça ergenlerin problem çözme becerilerinin ve uyum düzeylerinin yükseldiği, depresyon düzeylerinin düştüğü, ergenlerin aileleriyle olumlu ilişkilerinin sosyal uyumlarını olumlu etkilediği ve aileye olumlu bakmanın stres azaltıcı ve uyum sağlayıcı etkisi olduğunu, Otlu (2008), aile işlevlerinde sağlıksıza doğru bir gidiş oldukça depresyon puanlarının arttığı Wong (2008), algılanan ebeveyn katılımı ve özerklik desteğinin ergenlikteki olumlu gelişimsel sonuçlar ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca ailenin işlevselliği ile ilgili bazı çalışmalarda alt faktörlerden problem çözme davranışı açısından elde edilen bulgularda problem çözme faktörünü sağlıksız algılayan örneklem gruplarının şiddet, zorbalık gibi problem davranışlarında artış gözlemlenmektedir. (Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005; Avcı, 2006, Cenkseven ve Yurtal, 2008). Bu ve benzeri araştırmalardaki bulgulardan hareketle sağlıklı işlev gösteren aileye sahip olduğunu algılayan ergenler içsel ve dışsal korucu faktörlere de sahip olduğunu algılamakta ve/veya içsel ve dışsal koruyucu faktörlere sahip olduğunu algılayan ergenler aile işlevlerini de sağlıklı algılamaktadırlar.

5.3. AİLE İŞLEVSELLİĞİ VE AİLE İLETİŞİM KALIPLARININ BİRLİKTE YILMAZLIKLA İLİŞKİSİNE YÖNELİK BULGULARIN TARTIŞMA VE YORUMLARI

Araştırmanın bu aşamasında, ergenlerin yılmazlık düzeylerinin yordayıcılarını belirlemek amacıyla uygulanan çoklu doğrusal regresyon analizinin sonuçları literatürün ışığında tartışılacaktır. Regresyon modeline yordayıcı değişken olarak konulan aile işlevleri, aile iletişim kalıpları diyalog yönelimi ve uyum yönelimi yılmazlığı %32 oranında açıklamaktadır. Analize göre, uyum yönelimi iletişim kalıbı yılmazlığın anlamlı bir yordayıcısı değildir, diğer taraftan diyalog yönelimi iletişim kalıbı ve aile işlevleri yılmazlığı anlamlı olarak yordamaktadır. Yılmazlığın en güçlü yordayıcısı ise aile işlevleridir. İlişkisel olarak bakıldığında ise aile işlevselliği ile yılmazlık arasında negatif bir ilişki görülmektedir. Diğer bir deyişle, aile değerlendirme ölçeği puanı arttıkça, yani aile işlevselliği sağlıksızlaştıkça yılmazlık azalmaktadır. Diyalog yönelimli aile iletişim kalıbıyla yılmazlık arasındaki ilişki ise pozitif yönelimlidir.

Yapılan araştırmalar ailenin çocuktaki yılmazlık düzeyi için önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada (Özcan & Artar, 2017) anne-babası boşanmış öğrencilerin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörleri, boşanmamışlara nazaran daha düşük olduğu gözlemlenmiş; başka bir araştırmada da intihar girişiminde bulunan 14-25 yaş arası bireylerin algıladıkları sağlıksız aile işlevlerinin intihar girişiminde bulunmayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Palabıyıkoğlu, Azizoğlu, Özayar, & Ercan, 1993). Garnezy (1987; akt. Karaırmak, 2006) ise yılmazlığın koruyucu faktörlerinden biri olarak aileyi vurgulamış ve anne-baba ile yakın ilişkilerin kurulması ile anne-babanın iyi niteliklere sahip olmasını ailedeki koruyucu faktörlerden bazıları olarak sıralamıştır. Gizir (2007) ise yılmazlık araştırmalarında göz önünde bulundurulan ailesel risk faktörlerini şöyle sıralamıştır: Hastalığı, psikopatolojisi olan veya boşanmış ebeveynler; anne-babadan birinin ölmesi veya tek bir ebeveynle yaşamak, son olarak da ergenlik döneminde anne olmak. Bütün bunlar göz önüne alındığında, bu sayılan faktörlerden kaynaklı aile işlevselliğinin olumsuz etkilenmesi ve aile içindeki iletişimin bozulmuş olması da yüksek olasılıklıdır ve çocuğun yılmazlık düzeyi açısından risk oluşturmaktadır.

Literatüre bakıldığında, yılmazlığın yordayıcıları olarak aile işlevselliği ve aile iletişiminin birlikte ele alındığı bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Diğer bir taraftan, Nam ve arkadaşlarının (2016) Kuzey Koreli mültecilerin depresyon semptomlarını incelediği bir çalışmada, yılmazlık, aile işlevselliği (özellikle, aile uyumu) ve depresyon arasındaki ilişkide aracı değişken olarak incelenmiştir. Aracı değişken analizinin ikinci adımında, aile uyumu yılmazlığı güçlü bir şekilde yordamıştır, ve aile işlevselliği ve depresyon arasındaki ilişkide yılmazlık tam bir aracı olarak bulunmuştur. Zarei, Fallahchai, ve Vahedi Sarrigani (2013) 345 kız lise öğrencisi ile yaptığı çalışmada ise, yılmazlığı aile iletişim alt boyutlarından diyalog yönelimi ve uyum yönelimi ile regresyon modelinde incelediğinde, bu çalışmanın bulgularıyla uyumlu olarak, diyalog yöneliminin yılmazlığı güçlü bir şekilde yordadığını, fakat uyum yöneliminin yordamadığını bulmuşlardır. Bu çalışmadan elde edilen bulgularda da literatürdeki bulgularla uyumlu olarak, aile işlevselliğinin sağlıklı olması ve aile iletişiminde diyalog yöneliminin benimsenmesi ergenlerdeki yılmazlık düzeyini olumlu bir şekilde etkilediğini desteklemektedir. Bu araştırmanın sonuçları her ne kadar literatürle tutarlı sonuçlar verse de yılmazlık için aile iletişim kalıplarının ve aile işlevselliğinin ilişkili olduğunu belirten daha fazla araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.4. SONUÇ

Yılmazlık çalışmalarına üç ana yaklaşım, psikolojik danışma ve rehberlik alanında engelleyici çalışmaların geliştirilmesine ışık tutmaktadır (Masten, 1994; Masten ve Reed, 2002; Masten ve Powell, 2003). Risk odaklı yaklaşım, riskleri azaltmak veya bu riskleri ortadan kaldırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Nitelik odaklı yaklaşım, var olan riskin etkisini azaltmak için bireyin var olan niteliklerini iyileştirmeyi amaçlarken, süreç odaklı yaklaşım, yetkinliği artıracak kaynakların (aile, okul, topluluk) mobilizasyonunu kolaylaştırmayı amaçlamaktadır (Akt, Gizir, 2005). Bu araştırmada bireyin risk faktörü karşısında bireyin yetkinliğini artıracağı düşünülen ailesel faktörlere yer verilmiştir.

Araştırmada ilk olarak öğrencilerin; orta düzeyde olumlu aile içi iletişim kalıplarına, genel işlevler hariç sağlıksız olarak nitelendirilen aile işlevlerine ancak yüksek düzeyde yılmazlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Daha sonra demografik değişkenler ile ergenlerin yılmazlık, aile işlevseliği ve aile iletişim

kalıpları algılarında farklılaşmanın olup olmadığı irdelenmiştir. Daha sonra yılmazlık, aile işlevselliği ve aile iletişim kalıpları arasındaki ilişki sınanmıştır. Son olarak aile işlevselliği ve aile ailetişim kalıplarının birlikte yılmazlık düzeyi ile ilişkisi sınanmıştır.

Araştırmanın örneklemi 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar döneminde İstanbul'daki üç devlet okulunda öğrenim görmekte olan yaşları 14 ile 17 yaşları arasında olan 9.sınıf öğrencilerinden 274 kadın 159 erkek toplam 433 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada üç farrklı ölçme aracından elde edilen verilerden ve araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formundan yararlanılmıştır. Ergenlerin yılmazlık düzeyi Norm Constantine liderliğinde WestEd ve Duerr Evaluation Resources tarafından California Eğitim Bölümü için 1999 yılında geliştirilmiş, Özcan (2005) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılarak Türkçe'ye uyarlanmış California Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği; aile işlevselliği McMaster Aile İşlevleri Modeli'nin klinik olarak aileler üzerine uygulanmasıyla ABD'de Brown Üniversitesi ve Butler Hastanesi tarafından 1983 yılında geliştirilmiş ve ülkemizde geçerlik ve güvenirliği Bulut (1990) tarafından yapılmış Aile Değerlendirme Ölçeği ve aile iletişim kalıpları Ritchie ve Fitzpatrick (1990) tarafından revize edilmiş ve Erdoğan (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlanmış Aile İletişim Kalıpları Ölçeği ile belirlenmiştir.

Araştırmada yılmazlığın demografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda cinsiyete göre yılmazlık, uyum yönelimli iletişim ortalaması, diyalog yönelimli iletişim ortalaması ve aile işlevleri ortalamaların tamamında kadın ve erkekler arasındaki puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre anne eğitim durumu değişkeni açısından yılmazlık ve aile iletişim kalıpları istatistiksel olarak bir farklılık göstermemiş fakat aile işevselliği puanlarına göre okur-yazar olmayan annelere sahip olan ergenlerin aile işlevleri puanının ilkokul ve ortaokul mezunu annelere sahip olan ergenlerden anlamlı olarak daha fazla (daha sağlıksız) olduğu görülmüştür. Araştırma sonucuna göre baba eğitim durumu değişkenine göre yılmazlık, aile iletişim kalıpları ve aile işlevselliği anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Araştırma sonucuna göre ailenin geli durumuna göre yılmazlık, aile iletişim kalıpları ve aile işlevselliği anlamlı bir farklılık göstermemştir. Araştırma

sonucuna göre ailede yaşayan kişi sayısı durumuna göre yılmazlık, aile iletişim kalıpları ve aile işlevselliği anlamlı bir farklılık göstermemştir. Araştırma sonuçlarına göre evde bakıma muhtaç hasta birinin olma durumuna göre yılmazlık değişkeni açısından evinde bakıma muhtaç hasta olmayan ergenlerin yılmazlıkları olanlardan anlamlı olarak daha fazladır. Uyma yönelimli iletişim kalıbı ile diyalog yönelimli iletişim kalıbı değişkeninde ise her iki puan için de gruplar arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Aile işlevselliği değişkeni için tespit edilen ortalamalar arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yani benzer düzeyde aile işlevleri algısı söz konusudur. Araştırmanın sonuçlarına göre son bir yılda başa etmek zorunda kalınan yaşam olayı değişkeninne göre yılmazlık ve aile iletişiminde uyma yönelimli ve diyalog yönelimli puanları arasında anlamlı bir fark yokken aile işlevselliği değişkeni açısından önemli bir yaşam olayı geçirmiş olanlarda 2,14 olmayanlarda 2,05 olarak bulunmuştur. Önemli bir yaşam olayı geçirmiş olan ergenlerin ortalamaları olmayanlardan anlamlı olarak daha fazladır.

Araştırma sonuçlarına göre uyma yönlü iletişim ile aile işlevleri arasında düşük düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani uyma yönlü aile içi iletişim arttıkça sağlıksız aile işlevleri de anlamlı olarak artmaktadır. Diyalog yönlü iletişim ile aile işlevleri arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani diyalog yönlü aile içi iletişim arttıkça sağlıksız aile işlevleri anlamlı olarak azalmaktadır. Uyma yönlü iletişim ile yılmazlık arasında düşük düzeyde negatif ancak anlamlı olmayan bir ilişki bulunmuştur. Yani uyma yönlü aile içi iletişim yılmazlığı yordamamaktadır. Diyalog yönlü iletişim ile yılmazlık arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani diyalog yönlü aile içi iletişim arttıkça yılmazlık da anlamlı olarak artmaktadır. Aile işlevleri ile yılmazlık arasında orta düzeyde negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yani sağlıksız aile işlevleri arttıkça yılmazlık anlamlı olarak azalmaktadır.

California Yılmazlık Ölçeği puanlarının yordayıcıları olarak Aile Değerlendirme Ölçeği, Aile İletişim Kalıpları Ölçeği Diyalog Yönelimi ve Uyum Yönelimi alt boyutları puanları bulunmuştur. Kurulan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Aile Değerlendirme Ölçeği Puanları ile Uyum ve Diyalog Yönelimi alt boyut puanlarının Yılmazlık Değerlendirme Ölçeği puanlarının %32,1'ni açıklamaktadır.

Ulaşılan bu sonuçlardan sonra aşağıdaki önerilerde bulunmak mümkündür:

- Aile içi iletişim kalıpları, yılmazlık ve aile işlevlerinin birbirleri ile olan ilişkilerine farklı değişkenler aracılık ediyor olabilir. Bu bağlamda, bu değişkenlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde farklı değişkenlerin rolü incelenebilir.
- Aile içi iletişim kalıpları, yılmazlık ve aile işlevlerinin aile içi iletişim kalıpları, yılmazlık ve aile işlevleri farklı demografik değişkenler açısından incelenebilir, deney ve kontrol gruplarının bulunduğu deneysel çalışmalar yapılabilir.
- Bu araştırmada kullanılan demografik özelliklerin yanı sıra aile içi iletişim kalıpları, yılmazlık ve aile işlevleri farklı demografik değişkenler açısından da incelenebilir.
- Benzer çalışmalar farklı örneklemler üzerinde tekrarlanarak konunun farklı yönleriyle incelenmesi sağlanmalıdır. Görüşme vb. yöntemler kullanılarak yapılacak nitel bir araştırmanın konuya önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Bu araştırma, farklı yaş gruplarındaki bireylerle yinelenebilir.
- Araştırmanın örneklem grubu ölçeklerin uygulandığı üç liseden alınan öğrenciler ile sınırlıdır. Bu bağlamda, yapılacak farklı araştırmalarda örneklem sayısı arttırılabilir, farklı şehir ve okullarda bulunan katılımcılar de örneklem grubuna dahil edilerek araştırmanın genellenebilirlik seviyesi arttırılabilir.

KAYNAKLAR

Ackerman NW. (1958).The *Psychodynamics of Family Life*. U.S.A: Basic Books.

Açıkgöz, M. (2016). *Çukurova üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ile mizah tarzları ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Mersin.

Adams, J. F. (1995): *Ergenliği anlamak:* Ergen psikolojisinde güncel gelişmeler. B. Onur (Ed.), Ankara: İmge Kitabevi.

Adams, G. (2000). Adolescent Development The Essential Readings. UK: Blackwell Publishers Ltd. Oxford.

Agabi, C. E. and Wilson, J. P. (2005). *Trauma, PTSD, and resilience*. Trauma, Violence, and Abuse, 6(3), 195-216.

Akgün Ü. (2018). *Lise Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcıları Olarak Güvengellik Ve Mizah Tarzları.* Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitisü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Programı, İzmir.

Aktan, C. C., Vural, İ. Y. (2002), "*Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri",* Ankara: Hak İs Konfederasyonu Yayını, ss.1-21.

Altundağ, Y. (2013*). Anne-babası Boşanmış Ergenlerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinde Yordayıcı Değişkenler Olarak Yaşam Doyumu ve Yalnızlık*. Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Amit N. (2015). Resilience and family functioning among young adults in Malaysia. In: Gaol FL., Hutagalung F (eds). Economics, Social Sciences and Information Management. Bali, CRC Press.

Anderson, L. (1994). *Effectiveness and Efficiency in Inner-City Public Schools: Charting School Resilience.* In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects (pp. 141-149). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Anderson, S. A., Sabatelli, R. M., & Kosutic, I. (2013). Systemic and ecological qualities of families. In G. W. Peterson & K. R. Bush (Eds.), "*Handbook of Marriage and the Family* (pp. 121–138)." Springer US.

APA Psikoloji Sözlüğü. (2007). *APA Dictionary of Psychology*. Washington DC: Amerikan Psychological Association.

Arastaman, G. Ve Balcı, A. (2013). *Investigation of high school students" resiliency perception in terms of some variables, Educational Sciences*: Theory & Practice, 13(2) , 922-928.

Arslan, G. Ve Balkıs, M. (2016). *Ergenlerde Duygusal İstismar, Problem Davranışlar, Öz-yeterlik ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki*. Sakarya University Journal of Education, 6(1), 8-22.

Avcı, R. (2006), "*Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Avcı, N. Aksoy, E. (2016). *Aile Sosyolojisi.* Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Avşaroğlu, S. (2012). *Aile İçi İlişkiler ve İletişim*. A. Kaya içinde, Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim. Ankara: Pegem Akademi. (s. 250-270)

Aydın, E. (2018) *Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Psikolojik Sağlamlık Ve Depresyon Belirtileri Üzeirne Etkisi,* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Kliknik Psikoloji Program Adı, İstanbul.

Bahadır, E. (2009). *Sağlıkla ilgili fakültelerde eğitime başlayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bahçivan-Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005), *"Aile İlişkileri, Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumu ve Kendilik Değerinin Gençler Tarafından Belirtilen Davranış Problemleri İle Olan İlişkisi"*, Türk Psikoloji Dergisi, 20, 55, 61–74.

Balcı, T. (1999). *Yetiştirme yurdu ile ailesi yanında kalan öğrencilerin kişisel ve sosyal uyum düzeylerinin okul başarısına etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 3-9, 29-30.

Balcıoğlu, İ. (2001). Stres, gençlik, kentleşme, şiddet. Yeni Symposium, 39(1): 49-56.

Balcı, S., & Yılmaz, M. (2016). Çocukları anaokuluna devam eden annelere verilen iletişim becerileri eğitiminin ailenin işlevlerine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *2*(14).

Baldwin, A.L., Baldwin, C.P., Kasser, T., Zax, M., Sameroff, A., & Seifer, R. (1993). *Contextual risk and resiliency during late adolescence* . Development & Psychopathology, 5(4), 741-761.

Barbarin, O. A. (1993). *Coping and resilience: Exploring the inner lives of African American children.* Journal of Black Psychology, 19(4),478-492.

Basım, N. H. ve Çetin, F. (2011). *Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması.* Türkiye Psikiyatri Dergisi, 22(2), 104-14.

Barnes, H. L., & Olson, D. H. (1985). Parent-adolescent communication and the circumplex model. *Child development*, 438-447.

Baxter, L., Montgomery, B. M. (1996). Relating dialogues and dialectics. New York: Guilford.

Baumrind, D. (1966). *Effects of authoritative parental control on child behavior*. Child development, 887-907.

Bayraklı, H. (2010). *Zihinsel Engelli ve Engelli Olmayan Çocuğa Sahip Annelerde Yılmazlığa Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Beauvais, F., & Oetting, E. (1999). *Drug use, resilience and myth of the golden child.* MD Glantz & JL Johnson (Eds), Resilience and Development: Positive Life Adaptations: Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.

Beavors, R. and Hampson, R.B., (2000). *The Beavers Systems Model of Family Functioning.* Journal of Family Therapy, 22, 128-143.

Benard, B. (1991). *Fostering resiliency in kids*: Protective factors in the family, school, and community. Portland, Oregon: Northwest Regional Educational Laboratory.

Bendersky, M., Lewis, M. (1994). *Environmental Risk, Biological Risk, and Developmental Outcome*. Developmental Psychology, 30 (4), 484-494.

Berber, Ş. (1990). *Sosyo-Ekonomik Faktörlerin ve Ana-Baba Tutumlarının Okul Başarısına Etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bihun, J.T., Wamboldt, M.Z., Gavin, L., Wamboldt, F.S. (2002). *"Can The Family Assessment device be Used With School Aged Children?"*. Family Process, 41(4): 723-731.

Bishop, D., Epstein, N., Keitner, G., Miller, I., Ryan, C., (2000). *The Mc Master Approach to Families*: Theory, Assessment, Treatment and Research, Journal of Family Therapy, 22:168 – 189.

Bostan, S. (1993). *14-16 yaş ergenlerin uyum düzeylerinin ve anababa tutumlarının incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 9-14.

Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice.* New York: Jason Aronson.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Attachment (vol. 1).* New York: Basic Books.

Brackenreed, D. (2010). *Resilience and risk*. International Education Studies, 3(3), 111-121.

Bradley, R. H., Whiteside, L. Munford, D. J., Casey, P. H., Kelleher, K. J. ve Pope, S. K. (1994). *Early indications of resilience and their relation to experiences in the home environments of low birthweight, premature children living in poverty*. Child Development, 65(2), 346-360.

Broderick, C. B. (1993). "*Understanding family process*." Newbury Park: Sage.

Brondy, G. E., Stoneman, Z., Flor, D. (1996*). Family Wages, Family Processes, and Youth Competence in Rural Married African American Families*. In E. M. Hetherington, E. A. Blechman (Eds.), Stress, Coping and Resiliency in Children and Families (pp. 173-188). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Bulut, I. (1990). *Aile değerlendirme ölçeği (ADÖ) el kitabı*, 1. Baskı. Ankara: Özgüzeliş Matbaası.

Bulut, I. (1993) *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Kılıçaslan Matbaacılık San. Tic.Ltd.Şti.

Bulut, F. (2010). *Ergenlerde görülen kuraldışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörleri ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.

Bulut, B. (2016). *Ergenlerin Anksiyete, Sosyal Destek Ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Burchfield, J. L. (2012). *The gender and cultural difference effect of family communication patterns on self esteem and relationship satisfaction of women*. Unpublished MA thesis, Texas Woman's University, Department of Psychology and Philosophy.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Cabaj J. L., McDonald S. W. & Tough S. C. (2014). *Early childhood risk and resilience factors for behavioural and emotional problems in middle childhood.* BMC Pediatrics, 14 (166) ,1-11.

Campbell-Sills, L., Forde, D.R. & Stein, M.B. (2009). *Demographic and Childhood Environmental Predictors Of Resilience İn a Community Sample* . Journal Of Psychiatric Research . 43.(12), 1007-1012.

Carter, B., McGoldrick, M. (1999). *The expanded family life cycle.* Allyn & Bacon: USA.

Carter, B. & McGoldrick, M. (2005). The expanded family life cycle. Allyn and Bacon: USA.

Cenkseven-Önder, F., Yurtal, F. (2008), "*Zorba, Kurban ve Olumlu Özellik Taşıyan Ergenlerin Aile Özelliklerinin İncelenmesi*", Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 8, 3, 805-832.

Ceyhan, E. Doğan, M. (2008). *Genel Lise Öğrencilerinin Aile İşlevlerininve Denetim Odaklarının İncelenmesi,* Aile ve Toplum Yıl: 10 Cilt: 4 Sayı,ISSN: 1303-0256).

Chaffee, S. H., McLeod, J. M., Wackman, D. B. (1973). Family communication patterns and adolescent political participation. In J. Dennis (Ed.), Socialization to politics, (349-364). NY: Wiley & Sons.

Chen, J. ve George, R. A. (2005). *Cultivating resilience in children from divorced families. The Family Journal*: Counseling and Therapy for Couples and Families, 13(4), 452-455.

Cloutier, R. (1982). Theories De L'adolescence: Psychologie De l'Adolescence, Çeviren: Bekir ONUR, Geaten Morin Editeur, Quebec.

Cohler, B. J. (1987) Adversity, Resilience and Study of Lives. In E. J. Anthony, B. J. Cohler (Eds.), *The Invulnerable Child* (pp. 363-424). New York: The Guilford Press.

Condly, S. (2006). *Resilience in children:* A review of literature with implications for education. Urban Education, 41, 211-234.

Collins, W. A. , Laurson, B. (2000). *Adolescent relationships*: The art of the fugue. In C. Hendrick and S. S. Hendrick (Eds.), Close relationships: A source book. Thousand Oaks, CA: Sage.

Conlin, M. (2004, May 10). I'm a bad boss? Blame my Dad. BusinessWeek, 3882, 60-61.

Cowan, P. A., Cowan, C. P., Schulz, M. S. (1996). *Thinking About Risk and Resilience in Families.* In E. M. Hetherington, E. A. Blechman (Eds.), Stress, Coping and Resiliency in Children and Families (pp. 1-38). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Coşkun, Y., (2007). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Umutsuzluk Durumları ve Aile İşlevselliği İlişkisinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 26(26), 11-26.

Criss, M. M., Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A. ve Lapp, A. L. (2002). *Family adversity, positive peer relationship, and children's externalizing behavior*: A longitudinal perspective on risk and resilience. Child Development, 73, 1220-1237.

Curtis, J. and Cicchetti, D. (2003). Moving resiliency into the 21st century: Theoretical and methodological considerations in examining the biological contributors to resilience. Development and Psychopathology, 15, 773-810.

Cüceloğlu, D. (1997). *İçimizdeki Çocuk.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Cüceloğlu, D. (2014). *İçimizdeki Biz* (49 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu D. (2016). *İnsan İnsana*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Çakır, S.E. (2018). *Madde Kullanan Ve Kullanmayan Ergenlerin Anne Baba Tutumları Ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması,* Yüksek Lisan Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Çataloğlu, B. (2011). *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlamlık, aile işlevleri açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Çelenk, S.(2003). *Okul başarısının ön koşulu: okul aile dayanışması*. İlköğretim-Online; 2: 2, 28-34.

Dacey J.S.& Travers, J.F. (1996). *Human development.* Third edition. Chicago: Benchmark Publishers.

Dai L, Wang L.(2015). *Review of family functioning,* Open J Soc Sci. 3(12):134-141.

Daining, C., & De Panfilis, D. (2007). *Resilience Of Youth İn Transition From Out of- Home Careto Adulthood*. Children and Youth Services Review. 29 (9). 1158-1178.

Dance, F. E. X. ve Larson, C. E. (1976). *The functions of human communication*: A theoretical approach. New York: Holt, Rinehart and Winsto.

Dawson, C. (2015). *Araştırma yöntemlerine giriş (A. Arı, Çev.).* Konya: Eğitim Yayıncılık.

Dass-Brailsford, P. D. (2005). *Exploring resiliency*: Academic achievement among disadvantaged black youth in South Africa. South African Journal of Psychology, 35(3), 574-591.

Dayıoğlu, B. (2008). Üniversite giriş sınavlarına hazırlanan adaylarda psikolojik sağlamlık: öğrenilmiş güçlülük, algılanan sosyal destek ve cinsiyetin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dearden, J. (2004). *Resilience*: A study of risk and protective factors from the perspective of young people with experience of local authority care. Support for Learning, 187-193.

Demir, İ. (2014). '*Ergenlik Dönemi Problemleri Ve Anne-Babalar'*Ana-Baba Okulu, (19.Basım). *İstanbul: Remzi Kitapevi,* 19,189-215.

Dereboy. İ.F., Dereboy, Ç. (1997). *Batılılaşma ve Kimlik Direnci-Psikososyal Bir Yaklaşım*. Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Demiriz, S., Öğretir, A.D.(2007). *Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi*. Kastamonu Eğitim Dergisi 2007; 15: 1, 105-122.

Dixson, M. D. (1995). Models and perspectives of parent–child communication. In T. J. Socha & G. H. Stamp (Eds.), "Parents, children, and communication: frontiers of theory and research (pp. 43–65)." Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Dallos, R. ve Draper, R. (2016). Aile terapisine giriş: Sistemik teori ve uygulama. (Ş. Kesici ve C. Kiper, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (3. Basımdan Çeviri Gözden Geçirilmiş Yeni Bsım,Orijinal çalışma basım tarihi 2000.)

Doğan M, Ceyhan E. (2008). *Genel Lise Öğrencilerinin Aile İşlevlerinin ve Denetim Odaklarının İncelenmesi.* Aile ve Toplum, 2008; 10(4) :67-82.

Dokur, M. ve Profeta, Y. (2006). Aile ve çift terapisi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dönmezer, İ. (1999). Ailede iletişim ve etkileşim. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Elder Jr, G.H., Van Nguyen, T., Ve Caspi, A (1985). Linking Family Hardship to Children's Lives Child Development. 56(2). 361-375.

Elmacıoğlu, T. (1992), "*Aile İçi İlişkilerin Gencin Okul Başarısına Etkileri",* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Eminağaoğlu, Ş. (2006). *Güç Koşullarda Yaşayan Sokak Çocuklarında Dayanıklılık (Sağlamlık*). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Epstein N, D. B, Levin S.(1978). *The McMaster model of family functioning*, J Marriage Fam Couns. 4:19-31.

Epstein, N.B., Bolwin, L.M. ve Bishop, D.S. (1983) *The Mc Master Family Assesment Device.* Journal of Marital & Family Therapy, 9, 2, 171180.

Erdoğan, Ö. (2018). *İletişim kaygısı gelişiminde aile iletişim kalıpları ve paradoksal (Çift bağ) iletişimin etkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erol, M. (1992), "*Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Aile İçi İlişkilerde Meydana Gelen Değişmelerin Aile Üyeleri Üzerindeki Etkileri",* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eryüksel, G. (1996). *Ana-Baba ve Ergen İlişkilerinin Problem Çözme-İletişim Becerileri, Bilişsel Çarpıtmalar ve Aile yapısı Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Esen-Aktay, T.(2010). *Risk altındaki 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin kendini toparlama güçlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Etymology Sözlüğü. (2000). *Etymology Sözlüğü*. 10 Mayıs 2018 tarihinde adresinden alınmıştır. http://www.etymonline.com/tr.

Ezer, H.İ. (2107). *Ergenlikte Kullanılan Yaygın Savunma Mekanizmaları İle Psikolojik Sağlamlık Ve Mutluluk Düzeyi Arasındaki İlişki*: Hatay İl Merkezi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, ÇAĞ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, Mersin.

Fine, M. A., Schwebel, A. I. (1991). *Resiliency in Black Children from SingleParent Families.* In W. A. Rhodes, W. K. Brown (Eds.), Why Some Children Succeed Despite the Odds (pp. 23-40). New York: Praeger Publishers.

Fitzpatrick, M. A., Ritchie, L. D. (1994). Communication schemata within the family: Multiple perspectives on family interaction. Human Communication Research, 20, 275–301. DOI: 10.1111/ j.1468-2958.1994.tb00324.x.

Fitzpatrick, M. A., & Koerner, A. F. (1996, July). *"Family communication schemata and social functions of communication."* Paper presented at the International Research Colloquium on Communication Research, Moscow, Russia.

Forgatch, M. S., Patterson, G. R., Ray, J. A. (1996). *Divorce and Boys' Adjustment Problems:* Two Paths With a Single Model. In E. M. Hetherington, E. A. Blechman (Eds.), Stress, Coping and Resiliency in Children and Families (pp. 67-105). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Fowler, C. (2007). "*Family communication patterns, parental confirmation, and children's perceptions of their relationships with parents."* Paper presented to the 94th Annual National Communication Association Convention, Chicago, IL.

Fraser, M. W., Galinsky, M. J., & Richman, J. M. (1999). Risk, protection and resilience: toward a conceptual framework for social work practice. Social Work Resarch. 23 (3) . Pruguest Central Pg. 131. Sep.

Freud, S. (2009). Yaşamım ve Psikanaliz, K. Şipal (Çev.) İstanbul: Say Yayınları.

Gable, S. L., & Haidt, J. (2005). *What (And Why) İs Positive Psychology?*. Review Of General Psychology, 9(2), 103.

Galvin, K. M., Brommel, B. J. (1986). *Family communication:* Cohesion and change. Glenview, IL: Scott, Foresman & Co.

Garmezy, N. (1985). *Stress-resistant children*: The search for protective factors. Recent research in developmental psychopathology, 4, 213-233.

Garmezy, N. (1987). *Stress, Competence, and Development:* Continuities in the Study of Schizophrenic Adults, Children Vulnerable to Psychopathology and The Search for Stress-Resistant Children. American Journal of Orthopsychiatry. 57(2), 159-174

Garmezy, N. (1991). *Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty*. American Behavioral Scientist, 34(4), 416-430.

Garmezy, N. (1993). *Children in Poverty*: Resiliency Despite Risk. Psychiatry. 56(1), 127-136.

Geçtan, E. (1998). *Psikanaliz Ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gizir, C. A. (2004). *Academic Resilience: An İnvestigation of Protective Factors Contributing To The Academic Achievement of Eight Grade Students İn Poverty.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gizir, C. A. (2007). *Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(28), 113-128.

Gladdıng, S.T (2012). *Aile Terapisi Tarihi Kuram Ve Uygulamaları,* Çeviri Ekibi; Keklik İ.,Yıldırım İ. Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Derneği, Ankara.

Glantz, M. D., Sloboda, Z. (1999). *Analysis and Reconceptualization of Resilience*. In M. D. Glantz, J. L. Johnson (Eds.), Resilience and Development: Positive Life Adaptations (pp. 109-126). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Goodman, J. H. (2004). *Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan*, Qualitative Health Research, 14(9), 11771196.

Goldberg, H., & Goldberg, I. (2007). *Family Therapy*: An overwiev. Belmont, CA: Thomson Higher Education.

Goldenberg, H. ve Goldenberg, I. (2008). *Family therapy. (Seventh Ed.)*. USA: Thomson Brooks /Cole.

Gordon, E. W., Song, L. D. (1994). *Variations in the Experience of Resilience*. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects (pp. 27-43). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Gordon, E. W., Wang, M. C. (1994). Epilogue: *Educational ResilienceChallenges and Prospects*. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects (pp. 191-194). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Greeff, A. P. ve Ritman, I. N. (2005). *Individual characteristics associated with resilience in single-parent families*. Psychological Reports, 96(1), 36-42.

Gutman, L. M. (2008). *Social and emotional development in infancy and early childhood*. Benson, J. B., Haith, M. M.(Eds) Risk and resilience, (pp.24- 34). University of London, UK: Elsevier Inc.

Gündaş, A. (2013). *Lise Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Kurgusu Ve Bağlanma Stilleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Gündoğan, N. (2008). *Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele*. Aso(Ankara Sanayi Odası) Dergisi .

Güngörmüş, K., Okanlı, A. ve Kocabeyoğlu, T. (2015). *Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve etkileyen faktörler*. Journal of Psychiatric Nursing, 6(1), 9-14.

Güngörmüş, O.(1986). *Baba yoksunluğunun benlik kavramına etkisi ve babasız öğrencilerin problemlerinin hangi alanlarda yoğunlaştığının saptanması*. İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 29-48.

Gürdal, D. (2008). *Genel ve Teknik İletişim*. Trabzon: Murathan.

Gürgan, U. (2006a). *Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gürüz, D., Eğinli, A. T. (2008). *Kişilerarası İletişim, Bilgiler- Etkiler- Engeller*. Ankara: Nobel Akaemik Yayıncılık .

Gürel, R. (2014). *Sosyal Pekiştireçlerin ve Model Davranışlarının Çocukların Ahlaki Yargılarının Şekillenmesindeki Etkisi (Bandura Örneği)*. Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 12.

Hawkins, J.L. (1977). Marital communication style and social class, *Journal of Marriage and The Family*, 39.

Henderson, N., Milstein, M. M. (1996). *Resiliency in Schools: Making it Happen for Studets and Educators*. California: Coewin Press.

Henderson, S. H., Hetherington, E. M., Mekoz, D., Reiss, D. (1996). *Stress, Parenting, and Adolescent Psychopathology in Nondivorced and Stepfamilies:* A Within-Family Perspective. In E. M. Hetherington, E. A. Blechman (Eds.), Stress, Coping and Resiliency in Children and Families (pp. 39-66). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Hill, R. (1971). *Modern systems theory and the family*: A confrontation. Social Science Information, 10, 7–27.

Hines, A. M. (1997). Divorce related transitions, adolescent development and the role of the parent-child relationship. Journal of Marriage and Family, 2 (59), 375-388.

Huang, L. N. (1999). *Family communication patterns and personality characteristics.* Communication Quarterly, 47, 230-243. DOI: 10.1080/01463379909370136.

Işıloğlu, B. (2006). *Anksiyete ve depresyon tanısı İle izlenen evli kadınlarda Aile içi şiddetin sosyo-demografik faktörler, çift uyumu ve hastalıkla İlişkisi* Uzmanlık Tezi. İstanbul; 29-35.

İnan, E. (2015). *Travma, Bağlanma, Ruhsal Dayanıklık Kavramları ve Bu Kavramların Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.

Jackson, D. D. (1965). *Family rules: Marital quid pro quo.* Archives of General Psychiatry, 12(6), 589-594.

Janeja, D. K. (2011). *The impact of family communication patterns on young adults' conflict styles with their parents*. Unpublished MA thesis, University of Rhode Island, Communication Studies.

Jessor, R., Van Den Bos, Vanderryn, Costa ve Turbin (1995). *Protective Factors in Adolescent Problem Behavior*: Moderator Effects and Developmental Change. Developmental Psychology, vol.31/6, 923-933.

Jowkar, B., Kohoulat, N., and Zakeri H. (2011). *Family communication patterns and academic resilience.* Procedia Social and Behavioral Sciences, 29, 87-90.

Kantrowitz, B. (2004). *Parenting for dummies*. Newsweek, 143, 52.

Kantor, D., & Lehr, W. (1975). *Toward a theory of family process*. San Francisco: Jossey-Bass.

Kalyencioğlu, D. ve Kutlu, Y. (2010). *Ergenlerin aile iş levi algılarına göre uyum düzeyleri.* İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 18(2), 56-62.

Kandemir Çelik, Ö. (2017). *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyaldemografik Özellikleri Ve Aile İşlevsellikleri İle Ebeveynlerin Uyuşturucu Madde, Alkol Ve Sigara Kullanım Davranışları Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul.

Kaplan, M., Rimland, B., & Edelson, S. M. (1999). *Strabismus in autism spectrum disorder.* Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 14(2), 101 105.

Karaca, İ (2010). Aile İçi İletişimin Ortaöğretim Öğrencilerinin Madde Bağımlılığına Etkisi (Elazığ İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Tv Ve Sinema Ana Bilim Dalı, Elazığ.

Karaırmak, Ö. (2006). *Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler*.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, cilt,3, s,26, 129-139.

Karaman N. (2013). *Evlilik Öncesi İlişki Değerlendirmenin Yordayıcısı Olarak Aile İletişim Kalıpları*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara.

Karasar, N. (2016*). Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kashani, J.H., Canfield, L.A., Borduin, C.M., Soltys, S.M. ve Reid, J.C. (1994). *Perceived family and social support*: impact on children. Journel of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 33(6), 819-23.

Kazak, A. E. (1989). *Families of chronically ill children*: A systems and social ecological model of adaptation and challenge. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57 (1), 25-30.

Keskin, S.(2005). *Çocuğun akademik yeteneğinin anne davranışına etkisi*. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi; 68:2, 46-49. [38].

Kılıççı, Y. (1992). *Okulda Ruh Saglıgı.* Ankara: Safak Ofset-Tipo Matbaacılık.

Kılıçgün, M. (2016). Gelişime Kuramsal ve Kavramsal Bakış. Erzincan Üniversitesi.

Koerner, A. F., Cvancara, K. E. (2002). *The influence of conformity orientation on communication patterns in family conversations*. Journal of Family Communication, 2, 133 152.

Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (1997a). *Family type and conflict: The impact of conversation orientation and conformity orientation on conflict in the family*. Communication Studies, 48, 59–75.

Koerner, A. F.,&Fitzpatrick, M. A. (1997b, May). *You never leave your family in a fight: The impact of families of origins on conflict-behavior in romantic relationships*. Paper presented at the annual meeting of the International Communications Association, Montreal, Canada.

Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002b). *Understanding family communication patterns and family functioning: The roles of conversation orientation and conformity orientation.* Communication Yearbook, 26, 37–69. DOI: 10.1080/23808985.2002.11679010.

Koerner, A. F. ve Fitzpatrick, M. A. (2002c). *Toward a theory of family communication. Communication Theory,* 12, 70–91. DOI: 10.1111/j.1468-2885.2002.tb00260.x.

Kocayörük, E. (2010). Ergen Gelişiminde Aile İşlevleri Ve Baba Katılımı, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi 2010, 4 (33), 37-45.

Koerner, F. A., & Mary Anne, F. (2002). Understanding Family Communication Patterns and Family Functioning: The Roles of Conversation Orientation and Conformity Orientation. *Annals of the International Communication Association, 26(1)*, 36–65.

Kumbasar, H., Bulut, I. (1997). Uyum bozukluğu tanısı konan üniversite öğrencilerinin aile işlevlerini değerlendirme biçimleri. Yeni Symposium, 35(4): 126-131.

Kumbas H, Çam O, Keskin G.(2009) Bir Grup Ergenin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. A.Ü.Dikimevi Sağlık Hizmetleri Yüksekokulu Dergisi ; 8(1): 29-39.

Kumpfer, K. (1999). *Strengthening America's Families*: Exemplary Parenting and Family Strategies for Deliquency Prevention.

Kumpfer, K. L. and Barye, B. (2004). *Parent/child transactional processes predictive of resilience or vulnerability to 'substance abuse disorders*. Substance Use and Misuse, 39, 671-698.

Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik dönemi*: Ailede çocuk eğitimi. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını. Ankara, 103-133.

Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik psikolojisi*. (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kulaksızoğlu, A. (2008). *Ergenlik Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kuzgun, Y. (1997). Rehberlik Ve Psikolojik Danışma. Ankara: ÖSYM Yayınları.

Küçükahmet, L.(2001) Öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, ;39-46.

Lee, E. K. O., Shen, C. ve Tran, T. V. (2009). *Coping with Hurricane Katrina*: *Psychological distress and resilience among African American evacuees.* Journal of Black Psychology, 35(1), 5-23.

Lerner, R. M., Freedheim, D. K., Weiner, I. B., Easterbrooks, A., Mistry, J. (2003). *Resilience. Handbook of Psychology*: *Developmental Psychology*. John Willey Published, 232-233.

Lınley, P.A. Joseph, S. Harrıngton, S. ve Wood, A. M. (2006). Positive Psychology: Past, Present, and (possible) future, The Fournal of Positive Pschology, Januray 2006; 1 (1): 3-16.

Liddle, H. A. (1994). *Contextualizing Resiliency.* In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects (pp. 167-177). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Lin, K. K., Sandler, I. N., Ayers, T. S., Wolchik, S. A. ve Luecken, L. J. (2004). Resilience in parentally bereaved children and adolescents seeking preventive services. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(4), 673-683.

Littlejohn, S.W., Foss, K.A., (2011). "*Theories of human communication 10. Ausg*.", Long Grove: Waveland Press.

Longman. (2006). *Longman dictionary of comtemproary english.* Newyork: Pearson.

Luthar S.S.(1991). *Vulnerability And Resilience*: A Study Of High – Risk Adolesencents. Child Development. 62 (3), 600-616.

Luthar S.S. (2005). Resilience at An Early Age and Its İmpact On Child Psychosocial Development. In: Encyclopedia on Early Childhood Development.

Luthar S.S. Cicchetti D. ve Becker B. (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines For Future Work. Child Development,71(3):543562.

Luthar, S. S., ve Cushing, G. (2002). *Measurement İssues in The Empirical Study of Resilience.* In Resilience and Development (Pp. 129-160). US: Springer.

Luthar, S.S., & Zigler, E. (1992). *Intelligence and social competence among highrisk adolescents*. Development and Psychopathology, 4, 287-299.

Mace, D.R. (1977). Marriage enrichment: the new frontier, *Personnel and Guidance Journal*,55,9.

Mandleco, B. L. ve Peery, J. C. (2000). *An organizational framework for conceptualizing resilience in children*. Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing, 13(3), 99-111.

Martin, G. (1995). *Adolescent suicide, depression and family dyfunction*. Acta Psyhiatrica Scandinavica, 92(5), 336-344.

Matejevic M, Jovanovic D, Lazarevic V.(2014). *Functionality of family relationships and parenting style in families of adolescents with substance abuse problems, Procedia* - Soc Behav Sci, 4:281-287.

Masten, A. S. (1994). Resilience in Individual Development: Successful Adaptation Despite Risk and Adversity. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner City America: Challenges and Prospects - (pp. 3-25). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D., Tellegen, A., Garmezy, N. ve Ramirez, M. (1999). *Competence in the context of adversity*: Pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence, Development and Psychopathology, 11, 143-169.

Masten A. S. (2001). *Resilience Process İn Development*. American Psychologist, 56 (3), 227-238.

Masten, A.S. ve Coastworth, J. D. (1998). The Development of Competence İn Favorable and Unfavora-Ble Environments: Lessons From Research On Successful Children. American Psychologist, 53, 2, 205-220.

Masten, A. S., Morison, P., Pellegrini, D. ve Tellegen, A. (1990). *Competence under stress: risk and protective factors*. (Ed: J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Nuechterlein ve S. Weintraub) Risk and protective factors in the development of psychopathology. New York: Cambridge University Press.

Masten A. S. and Powell, J. L. (2003). A resilience framework for research, policy, and practice. Masten, A. S., Powell, J. L. and Luthar, S. S. (Ed.). *Resilience and*

vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities. (p. 1-25). New York, NY, US: Cambridge University Press.

Masten, A. S., ve Reed, M. G. (2002). Resilience İn Development. S. R. Snyder ve S. J. Lopez (Eds.).The Handbook of Positive Psychology. Oxford, England: Oxford University Press.Www.Books.Google.Com.Tr(28.07.2013).

McLeod, J. M. ve Chaffee, S. H. (1972). *The construction of social reality*. J. Tedeschi (Ed.), The social influence process içinde(50–59). Chicago, IL: Aldine-Atherton.

McCubbin, M., Balling, K., Possin, P., Frierdich, S. ve Bryne, B. (2002). *Family resiliency in childhood cancer.* Family Relations, 51, 103-111.

Mete, B. (2005). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Empati Becerileri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Miller, W. M., Ryan, C. E., Kietner, G. L, Bishop, D. S., ve Epstein, N. B. (2000). *The McMaster approach to family:* Theory, assessment, treatment and research. Journal o f Family Therapy, 22, 168-189.

Miller, S.R. Corrales and Wackman. D.B. (1975). Recent progress in understanding and facilitating, marital communication. *Family Coordinator*, 24, 2.

Minuchin, S. (1974). "*Families and family therapy." Cambridge*, MA: Harvard University Press.

Montemayor, R. (1986). *Family variation in parent-adolescent storm and stress*. Journal of Adolescent Research, 1, 15-31.

Montgomery, E. (2010). *Trauma and resilience in young refugees*: A 9-year follow-up study, Development and Psychopathology, pp. 477-489.

Morgan, E. ve Huebner, A. (2008). Adolescent Growth and Development, Virginiatech, Http://Www.Nvc.Vt.Edu/Mft/Huebner.Html, (20. 12. 2011).

Morris, A. and Steinberg, L. (2001). Adolescent Development, Annual Reviews, 52: 83-110.

Moschis, G. P. (1985). *The role of family communication in consumer socialization of children and adolescents.* Journal of Consumer Research, 11(4), 898-913.

Murray, C. (2003). Risk Factors, Protective Factors, Vulnerability, and Resilience A Framework for Understanding and Supporting the Adult Transitions of Youth with High-Incidence Disabilities. *Remedial and Special Education*,24(1), 16-26.

Nakashima, M. and Canda, E. R. (2005). *Positive dying and resiliency in later life*: A qualitative study. Journal of Aging Studies, 19(1), 109-125.

Nam, B., Kim, J. Y., DeVylder, J. E., & Song, A. (2016). Family functioning, resilience, and depression among North Korean refugees. *Psychiatry research*, *245*, 451-457.

Newcomb, T. M. (1953). An approach to the study of communicative acts. Psychological Review, 60, 393–404.

Nirun, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*. A.K.M. Yayınları, Ankara.

Noller, P. (1995). *Parent-adolescent relationships. In M. A. Fitzpatrick and A. Vangelisti (Eds.),* Explaining family interactions. Thousand Oaks, CA: Sage.

Noorafshan, L., Jowkarb, B., and Hosseini F. S. (2013). *Effect of family communication patterns of resilience among Iranian adolescents*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 84, 900 – 904.

Norman, E. (Ed.). (2000). *Resiliency Enhancement*: Putting the strengths perspective into social work practice. New York: Columbia University Press.

O'Donnell, D. A., Schwab-Stone, M. E. and Muyeed, A. Z. (2002). *Multidimensional resilience in urban children exposed to community violence*. Child Development, 73, 1265-1282.

Ogelman, H. G. (2015). *Predictor effect of parental acceptance-rejection levels on resilience of preschool children.* Social and Behavioral Sciences 174 , 622 – 628.

Oktan, V. 2008. "*Üniversite Sınavına Hazırlanan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi";* Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Olson, D. H., (2000). *Circumplex model of marital and family systems*. Journal of

Family Therapy, 22, 144-167.

Onat, G. (2010). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Otlu, B.M., (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri ve Aile İşlevleri*: Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 23: 30-35.

Oxford. (2004). *Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford*: Oxford University Press.Psychologist, 56(3), 227-238.

Oxley, D. (1994). Organizing for Responsiveness: The Heterogeneous School Community. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), *Educational Resilience in Inner-City America:* Challenges and Prospects (pp. 179190). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Öğülmüş, S. (2001). *Bir Kişilik Özelliği Olarak Yılmazlık*. 1. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu: Nedenler ve Önleme Çalışmaları. Ankara, 29-30.

Önder, A. & Gülay, H. (2008). *İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi. (23).

Özatça A.(2009). *Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Özcan, B. (2005*). Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özcan, B., & Artar, M. (2017). Boşanmiş aile çoçuklarinin yilmazlik özellikleri ve koruyucu faktörlerinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, *12*(14), 295-316.

Özenç, E. G. ve Doğan, M. C. (2014). *Ekolojik Kurama Dayalı İşlevsel Okuryazarlık Yaşantısı Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Geçerlik Güvenirlik Çalışması*, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri.

Özgüven, İ. E. (1992). *Hacettepe Kişilik Envanteri El Kitabı.* İkinci Revizyon. Ankara, 1-62.

Özmen, F. (2007). *Algılanan Aile İçi İletişim Biçimlerinin Ergenlerin Benlik Saygısına Etkisi Ve Bir Uygulama Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Fakültesi İletişim Bölümü, Eskişehir.

Öztürk, S. (2006). *Aile İçi İletişimin Ergenin Duygusal Sağlığına Etkisi (Keçiören İlçesi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Özyürek, A. (2004). *Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Palabıyıkoğlu, R., Azizoğlu S., Özayar, H., Berksun E. (1993). "*İntihar Girişimi Olan ve Olmayan Depresiflerin Aile İşlevselliği*" Kriz Dergisi; 1994, Cilt:1, Sayı: 3, 114-123.

Parke R, Buriel R.(1998). *Socialization in the family: ethnic and ecological perspectives. In*: Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development. Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.;463–552.

Parman, T. (1998). *Ergensel etkinlikler olarak aşk, cinsellik ve ölüm: Ergenlik döneminde cinsellik (Gelişim ve Sorunları).* (Ed. Selahattin Erol, Neslihan Rugancı). Ankara: Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları: 2.

Peng, S. S. (1994). *Understanding Resilient Students*: The Use of National Longitudinal Databases. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects (pp. 73-84). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Peterson, C. (2000). *The future of optimism*. American psychologist, 55(1), 44.

Pilowsky D. J., Zybert, P. A. and Vlahov, D. (2004). *Resilient children of injection drug users.* Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 43(11), 1372-1379.

Pölkki, P., Ervast, S. and Huuponen, M. (2004). *Coping and resilience of a mentally ill parent*. Social Work in Health Care, 39, 12, 151-163.

Psikoloji Terimleri Sözlüğü. (2002). *Psikoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Reed-Victor, E. (2000). *Resilience and homeless students:* Supportive adult roles. (Ed: J. H. Stronge ve E. Reed-Victor) Educating Homeless Students: Promising Practices. Larchomont, NY: Eye on Education.

Reed-Victor, E. and Stronge, J. H. (2002). *Homeless students and resilience*: Staff perspectives on individual and environmental factors. Journal of Children and Poverty, 8(2), 159-183.

Rew, L., Taylor- Seehafer,M., Thomas, N.Y. & Yockey, R.D. (2001). *Correlates Of Resilience In Homeless Adolescentes*. Journal of Nursin Scholarship. 33 (1).33-40.

Rhodes, W. A., Brown, W. K. (1991b). *Factors That Promote Invulnerability and Resiliency in At-Risk Children*. In W. A. Rhodes, W. K. Brown (Eds.), Why Some Children Succeed Despite the Odds (pp. 1-5). New York: Praeger Publishers.

Richardson, G. E., Neiger, B. L., Jensen, S., and Kumpfer, K. L. (1990). *The Resiliency model*. Health Education, 21, 33-39.

Richardson, G. E. (2002). The metatheory of resilience and resiliency. Journal of Clinical Psychology, 58, 307-321.

Rigsby, L. C. (1994). *The Americanization of Resilience*: Deconstructing Research Practice. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), Educational Resilience in Inner-City America: Challenges and Prospects (pp. 85-94). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Ritchie, LD. & Fitzpatrick, MA. (1990). *Family communication patterns*: Measuring interpersonal perceptions of interpersonal relationships. Communication Research, 17, 523–544.

Ritchie, D. L. (1997). *Parents' workplace experiences and family communication patterns*. Communication Research, 24, 175–187.

Robin, A.L., Foster, S.L. (1989), "*Negotiating Parent Adolescent Conflict: A Behavioural Family Systems Approach*", New York: Guilford Press.

Robson, B. E. (1991a). *Children of Divorce:* Some Do Cope. In W. A. Rhodes, W. K. Brown (Eds.), Why Some Children Succeed Despite the Odds (pp. 7-22). New York: Praeger Publishers.

Rogers, L.E., & Escudero, V. (2004). Theoretical foundations. In L. E. Rogers & V. Escudero (Eds.), "*Relational communication: An interactional perspective to the study of process and form (pp. 222-239)."* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Romer G, Barkmann C, Schulte-Markwort M, Thomalla G, Reiedesser P.(2002). *Children Somatically İll Parents*: a methodological Review. Clin Child Psychol Psychiatry; 7: 17-38.

Rueter, M.A. Ve Koerner, A.F. (2008). *The Effect of Family Communication Patterns on Adopted Adolescent Adjustment*, Department of Communication Studies, 244 Ford Hall, 224 Church St. S.E., University of Minnesota, Minneapolis MN 55455.

Rutter, M. (1979). *Protective factors in children's responses to stress and disadvantage.* In M. W. Kent & J. E. Rolf (Eds.), Primary prevention of psychopathology: Vol. 3. Social competence in children(pp. 49-74).

Rutter, M. (1987). *Psychosocial resilience and protective mechanisms.* American Journal Of Orthopsychiatry, 57(3), 316-331. Doi:10.1111/J.19390025.1987.Tb03541.X EriÇim tarihi: 29.04.2017.

Rutter, M. (1990). *Psychosocial resilience and protective mechanisms*. In J. E. Rolf, A.S. Masten, D. Cicchetti, K. Nuechterlein ve S. Weintraub) Risk and protective factors in the development of psychopathology. New York: Cambridge University Press.

Rutter, M. (1999). *Resilience Concepts and Findings*: İmplications For Family Therapy. Journal of Family Therapy, 21(2), 119-144.

Ruffin, N. (2009). *Adolescent Growth and Development, Virginiatech,* 350 – 850, Http://Pubs.Ext.Vt.Edu/350/350-850/350-850.Html(18. 12. 2011).

Sagor, R. (1996). *Building Resiliency in Students. Educational Leadership*, 541, 38-43.

Sarwar, M., Inamullah, H., Khan , N & Anwar , N.(2010). *Resilience And Academic Achievement of Male And Female Secondary Level Students In Pakistan*. Journal Of College Teaching And Learning. 7(8). 19.

Satir, V. (2001). *İnsan yaratmak*. (S. Yeniçeri, Çev.). İstanbul: Beyaz Yayınları. Orijinal çalışma basım tarihi 1988.

Schrodt, P. Witt, P.P. Ve Messersmith, A.S. (2008) *A Meta-Analytical Review of Family Communication Patterns and their Associations with Information Processing, Behavioral, and Psychosocial Outcomes*, Communication Monographs, 75: 3, 248-269, DOI: 10.1080/03637750802256318.

Scott, Wolf, (1981). *Concepts and Measurement of Poverty*. United Nations Research Institute for Social Development. Geneva.

Shannon, C., & Weaver, W. (Eds.). (1949). "*The mathematical theory of communication."* Urbana: University of Illinois Press.

Seligman, M. E., Csikszentmihalyi, M. (2000). *Positive Psychology*: An Introduction. American Psychologist, 55 (1), 5-14.

Sezal, İ. (2012). *Toplum ve Aile*. İ. Sezal içinde, Sosyolojiye Giriş (4 b., s. 134-165). İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Shek, D. (2001). "*PaternalAndMaternalInfluences on Family Functioning Among Hong Kong ChineseFamilies* ", Journal Of GeneticPsychology, 162(1), 56 – 74, s.56.

Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarıdaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Siyez, D.M. (2006). *15-17 Yaş Arası Ergenlerde Görülen Problem Davranışların Koruyucu ve Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Skinner H, Steinhauer P, Sitarenios G.(2000). *Family assessment measure (fam) and process model of family functioning*, J Fam Ther., 22(2):190-210.

Smetana, JG, Campione-Bar, N. and Metzger, A. (2006). *Adolescent Development İn Interporsenal and Social Context*, Annual Reviews, 57: 255- 284.

Smith C, Perou R, (2002). *Lesense. Parent Education. In*: Handbook of Parenting. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Smith, K. M., Freeman, P. A., & Zabriskie, R. B. (2009). An Examination of Family Communication Within the Core and Balance Model of Family Leisure Functioning. *Family Relations, 58*(1), 79–90.

Smith, R. L. and Stevens-Smith, P. (1992). *Family Counseling and Therapy*. Major Issues and Topics. Ann Arbor, ERİC Counseling and Personnel Services Clearinghouse.

Sun, R.C.F., & Hui, E.K.P. (2007). *Building social support for adolescents with suicidal ideation: Implications for school guidance and counselling*. British Journal of Guidance & Counselling, 35(3), 299-316.

Steinberg L. (2013). *Adolescence*. Çeviri: Çok F, Ergenlik. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Steinberg, L. (2001). *We Know Some Things*: Parents- Adolescent Relationships İn Retrospect and Prospect, Journal of Research On Adolescence, 11(1), 1- 19.

Stekel, W. (1997). *Bir Anneye Mektuplar* (Çev: Ali Çankırılı). İstanbul: Timaş Yayınları. Stress, Coping and Resiliency in Children and Families (pp. 189-228). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Stewart, M., Reid,G.J. and Mangham, C. (1997). *Fostering Children's Resilience.* Journal of Pediatric Nursing, 12 (1), 21-31.

Streiner, DL. & Kottner, J. (2014). *Recommendations for reporting the results of studies of instrument and scale development and testing*. Journal of Advanced Nursing, 70(9), 1970–1979.

Sturge-apple ML, Cummings EM, Davies PT.(2010). *Typologies of family functioning and children's adjustment during the early school years*. Child Dev., 81(4):1320-1335.

Şahin, H. (2018). *Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Ve Hayat Amaçları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şimşek, N. (2005). *Nevşehir İl Merkezindeki Lise Öğrencilerinde İntihar Girişimi Yaygınlığı ve İlişkili Ailesel Faktörlerin Belirlenmesi*. Sağlık Bilimleri Dergisi. 14 S: 79-97.

Şireli Ö, Aysev Soykan A.(2016). *Depresyonu Olan Ergenlerin Anne-Baba Kabul-Red Algıları ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi*. Anadolu Psikiyatri Dergisi; 17(5):403-410.

Tabachnick, BG. & Fidell, LS. (2013). Using multivariate statistics *(6th ed*.). Boston: Allyn & Bacon.

Tarter, R. E., Vanyukov, M. (1999). Re-Visiting the Validity of the Construct of Resilience. In M. D. Glantz, J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and Development:* Positive Life Adaptations (pp. 85-107). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Taylor, R. D. (1994). Risk and Resilience: Contextual Influences on the Development of African-American Adolescents. In M. C. Wang, E. W. Gordon (Eds.), *Educational Resilience in Inner-City America*: Challenges and Prospects (pp. 119-130). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Tebes, J. K., Irish, J. T., Vasquez, M. P. ve Perkins, D. V. (2004). *Cognitive transformation as a marker of resilience*. Substance Use and Misuse, 39, 769-788.

Tekin, M., Yıldız, M., Lök, S., ve Taşğın, Ö. (2009). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulunda öğrenim gören öğretmen adaylarının çeşitli değişkenlere göre demokratik tutum düzeylerinin incelenmesi*. Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3(3), 204-212.

Terjesen, M.D., Jacofsky, M., Froh, J., and Digiuseppe, R., (2004). *Integrating Positive Psychology into Schools*: Implications for Practice. Psychology in the Schools, 41(1): 163-172.

Terzi, Ş. (2000). *İlköğretim Okulu Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Kişilerarası Problem Çözme Beceri Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Terzi, Ş. (2006). *Kendini toparlama gücü ölçeği'nin uyarlanması*: Geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(26), 77-86.

Terzi, Ş. 2008. "Üniversite Öğrencilerinde Kendini Toparlama Gücü'nün İçsel Koruyucu Faktörlerle İlişkisi". Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35, ss.297-306.

Theodore A. Avtgis (1999) *The relationship between unwillingness to communicate and family communication patterns*, Communication Research Reports, 16:4, 333-338, DOI: 10.1080/08824099909388734.

Tiffin, P.A., Pearce, M., Kaplan, C.(2007). *The ımpact of socio-economic status and mobility on perceived family functioning*. J Fam. Econ. Iss; 28: 653–667).

Tiet, Q. Q., Bird, H., Davies, M., Hoven, C., Cohen, P., Jensen, P. ve Goodman, S. (1998). *Adverse life events and resilience*. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 37, 1191-1200.

Topçugil, N. (2002). *Ankara Defterdarlığı Gündüz Çocuk Bakımevine devam eden 3-6 yaş grubundaki çocukların aile işlevselliğinin değerlendirilmesi ve aile işlevlerinin çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimleri üzerindeki etkisinin araştırılması,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kazaların Demografisi ve Epidemiyolojisi Anabilim Dalı, Ankara.

Tuna, F. (2016). *Sosyal bilimler için istatistik.* Ankara: Pegem Akademi.

Turan, A. (2014). *Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Turgut, Ö. (2015). *Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Önemli Yaşam Olayları, Algılanan Sosyal Destek Ve Okul Bağlılığı Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. (2005). *Türkçe Sözlük*. 30 Ekim 2018 tarihinde adresinden alınmıştır. http:// www.tdk.gov.tr.

Türkoğlu, A. (1997). 99 Soruda Eğitim Bilimine Giriş. Manet Yayınevi, İzmir.

TÜBA – UNFPA Nüfus ve Kalkınma Stratejileri Alt Programı, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları. (2004). "*Ergen ve Ruhsal Sorunları - Durum Saptama Çalışması"* (Sayı:4). Ankara, 20.

TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2016), Yoksulluk Çalışması.

Tümlü, G., & Recepoğlu, E. (2013). *Üniversite Akademik Personelinin Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki.* Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 3(3).

Türküm, A. S., Kızıltaş A., Bıyık N., Yemenici B. (2005). Üniversite öğrencilerinin aile işlevlerinin incelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 5(1): 229-262.

Uzun, A. M. (2003). *Yoksulluk Olgusu Ve Dünya Bankası*. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 4 (2), 155-173.

Ünal S, Kaya B, Çekem B, Özışık HI, Çakıl G, Kaya M. (2004). *Şizofreni, İki Uçlu Duygu Durum Bozukluğu ve Epilepsi Hastalarında Aile İşlevlerinin Karşılaştırılması*. Türk Psikiyatri Dergisi; 15(4): 291-299.

Ünal, V. (2013). "*Geleneksel Geniş Aileden Çekirdek Aileye Geçiş Sürecinde Boşanma Sorunu ve Din*". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 588-602.

Üstün, A., ve Yılmaz, M. (2008). *Üniversite öğrencilerinin aile içi demokrasi ile ilgili görüşlerinin cinsiyet ve anne-baba eğitim düzeyine göre değerlendirilmesi*. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 9(2), 77-90.

Von Bertalanffy, L. (1969). '*General system theory'*: Foundations, development, applications." New York: George Braziller.

Walsh, F. (2003). Family resilience: A framework for clinical practice. Family Process, 42, 1–18.

Wang, M. C., Haertel, G. D., Walberg, H. J. (1994). Educational Resilience in Inner Cities. In M. C. Wang , E. W. Gordon (Eds*.), Educational Resilience in Inner-City America:* Challenges and Prospects (pp. 45-72). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Warner, V., Mufson, L., & Weissman, M. M. (1995). Offspring at high and low risk for depression and anxiety: Mechanisms of psychiatric disorder. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 34, 786-797.

Wasonga,T. (2002). *Gender Effects On Perceptions Of External Assets, Development of Resilience and Academic Achievement*; Perpetuation Theory Approach Gender Issues. 20(4). 43-54.

Watzlawick, P., Beavin, J. H., & Jackson, D. D. (1967). "*Pragmatics of human communication*." New York: W.W. Norton.

Werner, E.E. (1989). *High-Risk Children in Young Adulthood:* A Longitudinal Study From Birth to 32 Years. American Journal of Orthopsychiatry. 72-81.

Werner, E.E. Ve Smith, R.S. (1992). *Overcoming The Odds*: High Risk Children From Birth to Adulthood. New York: Cornell Universty Press.

Werner, E. E. (1993). *Risk, Resilience, And Recovery*: Perspectives From The Kauai

Longitudinal Study. Development And Psychopathology, 5, 503-503.

Werner, E.E. (1996). Vulnerable But Invincible: High Risk Children From Birth to Adulthood. European Child & Adolescent Psychiarty. 5(1). 47-51.

Werner, E. E., Johnson, J. J. (1999). Can We Apply Resilience? In M. D. Glantz, J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations* (pp. 259-268). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Whitchurch, G. G., & Constantine, L. L. (1993). Systems theory. In P. G. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, & S. K. Steinmetz (Eds.), "*Sourcebook of family theories and methods: A contextual approach (pp. 325–355).*" New York: Plenum.

Wiener, N. (1948). *Cybernetics.* Scientific American, 179, 14-19.

Williams, A. (2003). Adolescents' relationships with parents. Journal of Language and Social Psychology, 1 (22), 58-65.

Wills, T. A., Clearly, S. D. (1996). *How Are Social Support Effects Mediated?*: A Test With Parental Support and Adolescent Substance Use. Journal of Personality and Social Psychology, 71 (5), 937-952.

Wilson, B. J., Gottman, J. M. (1996). *Attention-The Stuttle Between Emotion and Cognition:* Risk, Resiliency, and Psychological Bases. In E. M. Hetherington, E. A. Blechman (Eds.), Stress, Coping and Resiliency in Children and Families (pp. 189-228). New Jersey: Lawrence Earlbaum Associates, Inc.

Windle, M. (2002). Critical conceptual and measurement issues in the study of resilience *Resilience and development* (pp. 161-176): Springer.

Winfield, L. F. (1994). Developing resilience in urban youth. Urban Monograph Series. Oak Brook, IL: North Central Regional Educational Laboratory.

Wong, M. (2008). *Perceptions of Parental Involvement and Autonomy Support: Their Relations with Self-Regulation, Academic Performance, Substance Use and Resilience among Adolescents*. North American Journal of Psychology; Vol. 10, No. 3, 497- 518.

Wu, Q., Tsang, B., and Ming, H. (2012). Social capital, family suport, resilience and educational outcomes of Chinese migrant children. British Journal of Social Work, 2012, 1-21.

Yalın, A., Oral, N., Gökler, I., & Yılmaz, B. (2007). Aile terapisi. A.Soykan-Aysev, Y. Işık-Taner (Ed.), *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları* içinde (917-932). İstanbul: Golden Print

Yavuzer, H. (1998). *Anne Baba ve Çocuk.(2. Basım).* Remzi Kitabevi, İstanbul

Yavuzer, H. (1982). *Çocuk ve Suç, (2. Basım*). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi

Yavuzer, H. (2005). *Anne-Baba ve çocuk.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Yavuzer, H. (2013). *Çocuk Psikolojisi*. (36. Baskı) . İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2015). *Gençleri Anlmak*. (9. Basım). İstanbul : Remzi Kitabevi.

Yıldız, E.Ö. (2011). Kanserli Ebeveyne Sahip Adölesanların Aile İşlevselliği Algısının Durumluk Sürekli Kaygı Düzeyi İle İlişkisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yöndem, Z. D. Ve Bahtiyar, M. (2016). *Ergenlerde Psikolojik Dayaniklilik Ve Stresle Baş Etme.* The Journal Of Academic Social Science Studies, 45, 53,62.

Yörükoğlu A. (1996). *Çocuk Ruh Sağlığı.* İstanbul: Özgür yayınları.

Yörükoglu, A. (2004). *Gençlik Çağı*. (12. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.

Zakeri, H., Jowkar, B. ve Razmjoee, M. (2010). *Parenting Styles and Resilience, Procedia* - Social and Behavioral Sciences. 5, 1067-1070.

Zarei, E., Fallahchai, S. R., & Vahedi Sarrigani, N. (2013). The study of relationship between family communications patterns with resilience and quality of life the high school girl's students. *Journal of Life Science*, *3*(4), 289-293.

Zamani ZA., Nasir R., Desa A., Khairudin R., Yusooff F.(2014*). Family functioning*, cognitive distortion and resilience among clients under treatment in drug rehabilitation centres in Malaysia, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2014, 140: 150-154.

Zhang, Q. (2007). *Family communication patterns and conflict styles in Chinese parent-child relationships.* Communication Quarterly, 55, 113–128. DOI: 10.1080/0146337060099868.

Zıllıoğlu, M. (2007). *İletişim Kavramı ve Tanımı. A. Yüksel içinde, İletişim Bilgisi (*s. 1-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

ÖZGEÇİM

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Musatafa Yücel YÜKSEL

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.02.1983, Rize / Pazar

Medeni Durumu: Bekar

E-mail: my_yuksell@hotmail.com

EĞİTİM :

İlköğretim: 1995-1998 Yavuz Selim İlköğretim Okulu

Lise: 1998-2001 Ardeşen Yabancı Dil Ağırlıklı Lise

Üniversite: 2004-2008 Kırıkkale Üniversitesi / Sosyoloji Bölümü